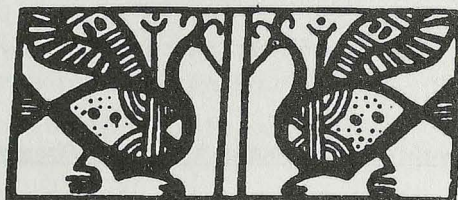

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ, W.M.B. YEATS, ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ, ΜΙΜΗΣ
ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ, ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ - ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ, ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΑΡΑΣ, ΙΑΝΘΗ
ΘΕΟΧΑΡΙΔΟΥ, ΑΓΓΕΛΑ ΣΤΕΡΓΙΟΥ, ΣΟΦΙΑ ΜΠΑΚΑΝΑΚΗ, DAVID KANDOLO
KINUMBI, ΧΡΗΣΤΟΣ Β. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΑΝΤΩΝΑΚΗΣ ΕΥΓΕΝΙΟΥ, MICHELE
IANNELLI, ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΥΓΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΑΣΙΝΑΚΗΣ, ΙΑΚΩΒΟΣ
ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ, ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ, ΣΕΒΑΣΤΗ ΧΑΒΙΑΡΑ -
ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΕΡΗΣ, ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ - ΦΙΛΙΠΠΟΥ, ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ,
ΚΩΣΤΑΣ ΣΑΡΔΕΛΗΣ

400

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ
Ανδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία ή Ταχ. Θυρ. 27355, 1644 Λευκωσία
Τηλ. 22764900

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΣ: Ανδρούλα Ήλιοφώτου, Μαρούλα Βιολάρη-Ίακωβίδου,
Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου, Κίκα Όλυμπιού, Νίκος Παναγιώτου, Γιώργος Ν. Χατζηκωστής,
Παύλος Κ. Χατζημάρκος

Έτησια συνδρομή	Κ€5.00
Έτησια συνδρομή Ελλάδος	20 ΕΥΡΩ
Έτησια συνδρομή εξωτερικού	\$25 (δολάρια)
Τιμή τεύχους	Κ€2.00
Συνδρομή για βιβλιοθήκες, σχολεία και Όργανισμούς	Κ€8.00

Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται. Φωτογραφίες επιστρέφονται. Ανάτυπα πληρώνονται στον τυπογράφο.

Για τους συνδρομητές Ελλάδος:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ - Λογαριασμός 080/51260530
στο όνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης.

Αιτιολογία: Συνδρομή Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος»
και να αποστέλλεται στο περιοδικό η απόδειξη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ανδρεανή Ήλιοφώτου: <i>Κίμων ο Αθηναίος</i>	1
W.M.B. Yeats (μτφ. Μ.Β. Ραϊζής): <i>Όχι άλλη Τροία</i>	2
Χρυσόθεμης Χατζηπαναγιή: <i>Τα ρολόγια</i>	2
Μίμης Ίακωβίδης: <i>Όσο, Οί μεγάλες νύχτες, (Άτιτλο), Σύγκριση</i>	3
Γιώτα Παρασκευά - Χατζηκώστα: <i>Έγκλεισμός</i>	5
Αντρέας Μαράς: <i>Λαμπύρισμα στις στέγες</i>	6
Ίάνθη Θεοχαρίδου: <i>Εικόνα δίπτυχη</i>	7
Άγγελα Στεργίου: <i>Δέν παίρνω μέρος</i>	8
Σοφία Μπακανάκη: <i>David Kandolo Kinumbi</i>	9
David Kandolo Kinumbi: <i>Μνήμη, Χέρια, Πλεκτάνη, Μακάβριος μορφασμός, Η γυναίκα και το παιδί</i>	10
Χρήστος Β. Αποστολόπουλος: <i>Τό κρασί</i>	14
Αντωνάκης Εύγενιού: <i>Ο αετός</i>	24
Michele Iannelli: <i>Εισήγηση στο Συμπόσιο Μεταφραστών</i>	27
Γιάννης Μουγογιάννης: <i>Το πνευματικό ήθος και η άλαζονεία</i>	33
Δημήτρης Χρ. Μποςινάκης: <i>Ο άνθρωπινος πόνος στο έργο του Άλ. Παπαδιαμάντη</i>	35
Ίάκωβος Κυθρεώτης: <i>Έμμένειν</i>	45
Τάσος Αριστοτέλους: <i>Λεμεισιανή παιδική λογοτεχνία</i>	46
Χρήστος Εδθυμίου: <i>Κομμάτια πατρίδας</i>	47
Σεβαστή Χαβιαρά - Καραχάλιου: <i>Μόνο ό Άδης ξέφυγε από τὰ βέλη των Έλλήνων</i>	48
Γιάννης Πανέρης: <i>«Εικόνα»</i>	50

(Συνέχεια στη σελ. 70)

Το περιοδικό επιχορηγείται μερικώς από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΜΒ'	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2002	ΑΡ. 400
------------	----------------------------	---------

ΚΙΜΩΝ Ο ΑΘΗΝΑΙΟΣ

«Καὶ νεκρὸς ἐνίκα»

*Εκείνος θεμέλιωσε την πλουτοφόρα Ειρήνη
σ' όλη την Ανατολική θάλασσα,
χλευάζοντας την πολύχρυση Αυτοκρατορία.
Και νεκρός νίκησε τους βαρβάρους,
του Μαραθωνομάχου Μιλτιάδη γιος,
Άγιος Μυροβλήτης.*

*Ωστόσ' εκείνο το καλοκαίρι¹
(από αφέλεια ... ή και απελπισία)
μάταια τον καρτερούσαμε.
Τώρα ... δεν ξέρουμε αν θα τον καρτερούμε,
αν είναι πια βολετό να τον καρτερούμε.*

*Μια που την ίδια του θανάτου του χρονιά²
ο Ολύμπιος Περικλής μ' όλες τις αστραπές
και τις βροντές του ... μας εγκατέλειψε·
προφανώς .. - λόγω αποστάσεως.*

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Εκείνο το καλοκαίρι· πρόκειται για τον Αύγουστο του 1974.
2. Το 449 π.Χ., αμέσως μετά τον θάνατο του Κίμωνα, ο Περικλής έκλεισε ειρήνη με τους Πέρσες («Ειρήνη του Καλλία») εγκαταλείποντας την Κύπρο.

ΟΧΙ ΑΛΛΗ ΤΡΟΙΑ

Γιατί να την κατηγορώ πως γέμισε μιζέρια
τις μέρες μου, ή πρόσφατα περίσσιας βίας τρόπους
θα μάθαινε σε άμαθους ανθρώπους τόσο πλέρια,
ή που δρομάκια θά 'στρεφε κόντρα σε λεωφόρους,

αν θάρρος ίσο είχανε με την επιθυμία;
Τί θα μπορούσε άραγε νά 'κανε ειρηνεμένο
πνεύμα απλό που αρχοντιάς φλόγιζε τρικυμία,
με ομορφιά που έμοιαζε με τόξο τεντωμένο,

είδος που είναι αφύσικο σε μία τέτοια εποχή,
σαν ανστηρότης, μοναξιά, και τράνεμα διακρίνει;
Τί μπορούσε νά 'χει κάμει, μια και ήτανε αυτή;
Βρίσκονταν μια άλλη Τροία να την έκαιγε εκείνη;

W.M. B. YEATS
Απόδοση Μ.Β. Ραϊζης

ΤΑ ΡΟΛΟΓΙΑ

(αφιερωμένο στον Αντρέα Χατζηγιασεμλή)

Στης κλειψύδρας την άμμο
βουλιάζαν οι μέρες αργά
μετρώντας τον απέραντο χρόνο της.
Τώρα οι ξέφρενοι δείχτες στον ομόκεντρον κύκλων τη δίνη
καλπάζουν παρ-άλογα
στριφογυρνούν ασταμάτητα
φυγαδεύοντας μες στους ανέμους
τη νιότη μας.
Σε ποιο σταθμό να προλάβουμε
το επόμενο τραίνο
που ολοένα το χάνουμε;
Γι' αυτό επιστρέφουμε σε κάτι παλιά
Αρχαία Ρολόγια
που ολοένα μας γνέφουν επίμονα
με το πλατύ τους χαμόγελο.
Τικ-τακ, Τικ-τακ
Νοσταλγικά λικνιζόμαστε
Μες το γλυκό ρυθμικό τους τραγούδι.

Και ξεκινάμε μεμιάς
Ένα καινούργιο ταξίδι!
Ο χρυσός τους δίσκος σαν ήλιος
Φωτίζει τα όνειρα
πέρα απ' τους δείχτες
λαμπυρίζοντας μυριάδες ακτίνες
σε γαλάζιους ορίζοντες.
Το παλιό ρολόι της νιότης μας
στον παλμό της καρδιάς μας καλεί.
Και μεμιάς ξεκινάμε
για τ' Αύριο.

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ
5.1.2001

ΟΣΟ

Όσο κι αν προσπαθούν να μας ταπεινώσουν
Να νομίζουν πως μας ταπεινώνουν
Όσο κι αν μας κοροϊδεύουν κατακτητές
Και «φίλοι» κι όσοι αποφασίζουνε
Για μας νομίζουν πως θα μας λυγίσουν
Θααρρούν πως θα μας εξαγοράσουν
Και το σκοπό τους θα επιτελέσουν...
Μάταιος ο κόπος των ας περιμένουν
Για πολύ ακόμα θα περιμένουνε για πάντα.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΝΥΧΤΕΣ

Οι μεγάλες νύχτες της δυστυχίας
Πέρασαν
Ξανάδεσε η χαρά τριγύρω
Κ' η ευφρόσυνη εκείνη μέρα
Φαίνεται αργά να πλησιάζει
Ωστόσο
Πότε πότε ο θάνατος φοράει
Ακόμα την απαίσια μάσκα του
Και το αίμα πολύ
Στις καρδιές.

(ΑΤΙΤΛΟ)

Πρώτα της μέρας το φως ο ήλιος
 Και της νύχτας μετά το σκοτάδι
 Κάποτε και τ' απαλό αγέρι
 Ανοίγουν τα μάτια των λουλουδιών

Τα λουλούδια καλούν τα μάτια μας
 Στο φως της τέλειας ομορφιάς
 Στο πανηγύρι της χαράς
 Κι εμείς μαθαίνουμε να τραγουδούμε.

ΣΥΓΚΡΙΣΗ

«Μια ωραία ζωή περνά όχι όμως
 Κι ένα ωραίο έργο τέχνης» είπε
 Μεγάλος καλλιτέχνης

Όμως όσο και να το επιθυμούμε
 Όπως και να το κάνουμε
 Για τον απλό άνθρωπο μια πλήρης
 Μια ωραία ζωή περισσότερο μετράει
 Απ' ό,τι άλλο:

Είναι μια άλλη χαρά είναι ομορφιά
 Κι ευτυχία όποιας διάρκειας μέσα
 Στο χρόνο που κερδίζει
 Κ' η ζωή συνεχίζει με τα ωραία έργα
 Τέχνης που μένουν με τον άνθρωπο
 Και τ' άλλα τα εφήμερα.

ΜΙΜΗΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ

Κλεινόταν στο εξαγωνικό κελλί.
Κυνοφορούσε αισθήματα
κι έπλασε πλάσματα της έκστασης,
μια αλχημεία πόνου κι έρωτα.
Μπροστά του οι αχανείς ακτές της Ιστορίας
να φτάνει θαλασσοκατακτητής.
Κάιρο, Αλεξάνδρεια με εμπορεία βουερά,
τις δόξες τις παλιές,
και Σμύρνη, σαν το μπουγαρίνι,
πριν από τις φωτιές.
Πρίμα ένα πρωϊ στην Πόλη των ονείρων
με το φαρί των Κωνσταντίνων
κι ύστερα Κύπρο, δεξιά, Κερύνεια,
Αμμόχωστο μέσα στο πούσι, τη νοτιά.
Ήταν κι οι άνθρωποι π' αντάμωνε εκλεκτικά
μέσ' στα σαλόνια της καρδιάς.
Κι ερχόταν πάνω σε ξίφη από δόξα κι ηλιακτίδες
ο Αλέξανδρος, με μάτια από φωτιά,
όπου ο Γάγγης κι η Βακτρική κατακυλούσαν.
Κι ο Λεωνίδας στάζοντας ιδρώ,
ζεστό κορμί με αίματα σωρό, από τις Θερμοπύλες.
Ο πρίγκιπας Δημήτριος, γαλήνιος
μεσ' στον '21 τους καπνούς και τον ορυμαγδό.
Ύστερα μπαίνουν με μια θάρρητα, σαν πιο δικοί,
ο Βαγορής με τριαντάφυλλα που έκλεβε απ' τους κήπους,
ο Αυξεντίου, του θανάτου ο άρχοντας,
με τον αέρα του ήλιου.
Κι ο Ζένιος, ο Πετρής, ο Καμιντζής
ν' αγωνιούν αν έσπασε η γραμμή
κι αν ήρθανε τα ελληνικά φτερά να σώσουνε την Κύπρο ...
Μεσ' στο απάνεμο κελλί του, της καρδιάς,
αργότερα τις νύχτες υποδέχονταν
τα σώματα του έρωτά του, τους ποιητές,
στην πιο χρυσή τους ώρα.
Ο Ελύτης έφεδρος ανθυπολοχαγός
από το μέτωπο, με τη σφραγίδα του ήλιου,
το στέρνο του πλατύ,
μια ζωγραφιά με γλάρους, άνεμους, νησιά
γεωγραφία του ήλιου.

Ο Σαραντάρης σαν κορίτσι, ερωτικός,
 μ' ένα πανέρι εμπνεύσεις που δεν άνθισαν,
 τις πήρε ο χάρος.
 Με βήμα αργό, νωχελικό ο Σεφέρης, ο σοφός,
 να κουβαλεί όλους μαζί τους καημούς της Κύπρου και της Ιωνίας.
 Και ο παππούς ο Μόντης, ο πιο δικός μας,
 φυτεύοντας στιγμές ροδακινιές στον άχαρο καιρό.
 Πού να ξεραν οι ανίδεοι
 χίλιες ζωές και τόπους πως εξούσε
 μεσ' στο μικρό κελλί της ποίησής του,
 που γίνονταν τα βράδνα ουρανόσ;

ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ - ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ

ΛΑΜΠΥΡΙΣΜΑ ΣΤΙΣ ΣΤΕΓΕΣ

Κωπηλατώ σε λίμνη πολυκύμαντη
 φωνάζω: «έγια μόλα, έγια λέσα».
 Μαρτυρικό το πέραςμα απέναντι
 κι η άκατος νερό να μπάζει μέσα.

Παρηγοριά μου η Ποίηση· διάφανη
 ρυθμό σκορπά στις γειτονιές του κόσμου.
 Στις εκβολές του ρέματος, περήφανη
 γεννάει το όραμα που πλάθεται εντός μου.

Ευδαιμονία κάθε που ταράζεται
 της λίμνης το νερό που κύκλους κάνει.
 Συνεπαρμένη η Μούσα πια ζυγιάζεται
 κι απέριπτους τους στίχους καλοφτιάνει.

Το απαλό της χάδι στην αγρύπνια μου
 γλυκόποτο κρασί να με κεράσει
 μα και συντροφίσις πιστή στα ενύπνια μου
 σεντόνι ερατινό να με σκεπάσει.

Μεσουρανίς για ήλιο διακονιάρισσα
 τον πύργο της ανάτασης ορθώνει·
 ψιλοδουλεύτρα, αρχόντισσα κι ως μάγισσα
 λαμπύρισμα στις στέγες κορυφώνει.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΑΡΑΣ

ΕΙΚΟΝΑ ΔΙΠΤΥΧΗ

Έκει πού ζητούσαμε ήρωες
μέ τό κερί
ήρθες εσύ Ίσαάκ
μέ μία λαμπάδα
φωσφοριστή.

Δέν σβήνουν το φῶς
ὄσες πέτρες κι ἄν πέσουν
ἀπάνω σου
ὄσοι λοστοί.

Φωτίζεις τή στράτα τήν εὐκάλυπτη
ἀνταμώνεις τή φρακτή
μοναχός μέ τή φλόγα
λυώνεις τή λάμα
τή ληστρική.

Σολωμέ, ἀνεβαίνεις ψηλά
στόν ιστό τῆς ἀβύσσου
πού κατέχει τή γῆ σου
ἀναλήπτεσαι ἄλλος ἐσύ.

Μιά σφαίρα, δύο, πολλές
στό κορμί σου
σ' ἀνηψώνουν
ἀρχαῖοι πυρσοί.

Πυρωμένη μας λυχνία
φωτοστέφανα βήματα
ὁδοιπορία.

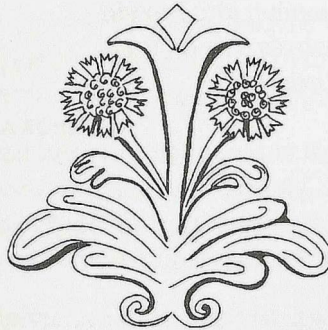
Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΟΥ

ΔΕΝ ΠΑΙΡΝΩ ΜΕΡΟΣ ...

Η εγκόσμια μοναξιά
κι ο απόκοσμος χαρακτήρας μου
που πληγώνεται εύκολα
και τη φυσική μελαγχολία
αναγνωρίζω
για δικές μου.

Σήμερα που πραγματοποιείται
με όλο και πιο μεγάλη ένταση
ο βιασμός του ανθρώπου
και της Φύσης,
το ιερό στη ζωή και την Τέχνη
μένω ακμαία έντιμη:
Δεν παίρνω μέρος στις μάχες
της πρόσκαιρης επιτυχίας!
Κρατώ το ήρεμο πείσμα
της ζωής
και κάνω παντιέρα
τη σιωπή μου.

ΑΓΓΕΛΑ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

DAVID KANDOLO KINUMBI

Ο δρ. DAVID KANDOLO KINUMBI γεννήθηκε στο Ζαϊρ (πρώην Βελγικό Κονγκό) τό 1958.

Παιδί πολυμελούς οικογενείας, καλής και εύπορης, είχε εύτυχισμένα παιδικά χρόνια. Ωστόσο, μόλο πού ούτε οι δικοί του ούτε ο ίδιος υπέφεραν από τούς λευκούς, ο νεαρός και ευαίσθητος KANDOLO άκουσε κι έμαθε πολλά τόσο από τόν σοφό πατέρα του, στή μνήμη του οποίου έχει αφιερώσει τό πρώτο του μυθιστόρημα «WEMBLEY CITY», όσο και από τήν τρυφερή αλλά και δυναμική μητέρα του, συγγενή του Πατρίς Λουμούμπα.

Άφοῦ αποφοίτησε από τή Νοσηλευτική Σχολή τής πατρίδας του, σπούδασε Ίατρική στό Πανεπιστήμιο Άθηνών και άκολούθησε τήν ειδικότητα τής Καρδιολογίας. Εργάζεται στό Νοσοκομείο «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ».

Άγαπάει τήν Ελλάδα και χειρίζεται πολύ καλά τή γλώσσα μας. Άξίζει νά σημειωθεί ότι στά κείμενά του συναντούμε πολλές ελληνικές λέξεις από επιλογή και όχι τυχαία.

Γράφει στά γαλλικά. Έχει ήδη εκδόσει πέντε ποιητικές συλλογές και δύο μυθιστορήματα.

Άγαπάει πολύ τήν πατρίδα του, γνωρίζει τήν ιστορία της, τίς παραδόσεις αλλά και τίς ταλαιπωρίες της. Ωστόσο δέν γράφει αποκλειστικά για τόν λαό του ή για τή μαύρη φυλή γενικότερα. Τά κείμενά του δέν είναι ένα άμείλικτο «κατηγορώ» κατά τών λευκών, όπως συμβαίνει πολύ συχνά σέ άλλους μαύρους συγγραφείς.

Ο δρ. D. KANDOLO KINUMBI αισθάνεται πρώτα άνθρωπος και ύστερα Άφρικανός. Παρακολουθεί τό ανθρώπινο δράμα όπουδήποτε αυτό εκτυλίσσεται και συμπάσχει μέ τόν «πλησίον» του, χωρίς νά ενδιαφέρεται για τό χρώμα του δέρματος τών συνανθρώπων του.

Στά μυθιστορήματά του δέν αναβιώνει τήν «έξωτική» Άφρική, τούς θρύλους της ή τούς άγώνες και τά βάσανα του παρελθόντος, αλλά άσχολεϊται μέ τή σημερινή πραγματικότητα πού ζούν οι νέοι Άφρικανοί. Οι ήρωές του, μαύροι και λευκοί, δέν είναι ούτε άγιοι, ούτε έγκληματίες ή αναχωρητές. Ζούν, εργάζονται, έρωτεύονται, εμπλέκονται στά πολιτικά παιχνίδια όπως όπουδήποτε οι σύγχρονοι άνθρωποι. Και ή ζωή, κοινή για όλους, μαύρους και λευκούς, επιφυλάσσει στόν καθένα τίς δικές του νίκες και άπογοητεύσεις, τά δικά του άδιέξοδα και τίς δικές του χαρές.

Ο δρ. KANDOLO KINUMBI εκπληρώνει τήν επιθυμία πού είχε από μικρό παιδί και τηρεί τόν όρκο του νά υπηρετεί τούς πάσχοντες μέ δύο τρόπους: μέ τήν επιστήμη του και μέ τό λογοτεχνικό του έργο. Και σίγουρα ή ψυχή του πατέρα του -πού άγαπούσε όλον τον κόσμο, είχε μεγάλη κατανόηση και ένστάλαξε στόν μικρό του γιό τήν έννοια και τήν άξία τών πανανθρώπινων άξιών- θά χαίρεται γι' αυτό.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Τό μικρό αυτό βιογραφικό γράφτηκε πριν ὁ δρ. ΚΙΝΥΜΒΙ ἐπιστρέψει στήν πατρίδα του μέ σκοπό νά βοηθήσει στή σωστή ἀξιοποίηση ἑνός παιδιατρικοῦ νοσοκομείου.

Εἶχε δεῖ (καί ἐγκρίνει) τή μετάφραση ὀρισμένων ποιημάτων του στήν τελευταία μας συνάντηση. Ἐκτοτε, δέν ἔμαθα νέα του, καθώς τό Κογκό δοκιμάστηκε πολύ.

Εὐχομαι νά εἶναι καλά καί νά ἐργάζεται γιά τό καλό τῶν συμπατριωτῶν του, γιά τό καλό τῶν συνανθρώπων του ...

ΜΝΗΜΗ

Ἄ!

Ἐκεῖνες τίς ἡμέρες στά πεζοδρόμια ὑπῆρχαν ἐπιγραφές
 Στούς δημόσιους κήπους καί στίς παραλίες ἐπίσης
 Στά ἐστιατόρια, σέ κάποια μαγαζιά καί στά γήπεδα
 Ἄλλά καί σέ συνοικίες ὀλόκληρες!
 Αὐτές οἱ ἐπιγραφές ἔλεγαν ξεκάθαρα:

«ΑΠΑΓΟΡΕ ΥΟΝΤΑΙ ΟΙ ΣΚΥΛΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΓΡΟΙ»

Ἐκεῖνες τίς ἡμέρες στούς δρόμους τοῦ Γιοχάννεσμπουργκ
 Οἱ σφαῖρες χάιδευαν τά κεφάλια τῶν νέγρων
 (ὄσων παρέβαιναν τόν φυλετικό νόμο)
 Κι αὐτό γινόταν σκόπιμα.

Ἐκεῖνες τίς ἡμέρες οἱ ἀπαγορευμένες συνοικίες
 εἶχαν στήν εἴσοδό τους μεγάλες πινακίδες πού ἔλεγαν:
 «ΕΓΚΛΗΜΑ ΕΙΝΑΙ ΝΑ ΣΚΟΤΩΣΕΙΣ ΕΝΑ ΣΚΥΛΟ ΟΧΙ ΕΝΑ ΝΕΓΡΟ»
 Ἀκριβῶς ὅπως ἡ ἔξυπνη διατύπωση στόν Ποινικό Κώδικα τοῦ
 Γιοχάννεσμπουργκ

Ἐκεῖνες τίς ἡμέρες οἱ «κάφροι», ὄλοι, ὑπό διωγμόν,
 εἶχαν ἐγκαταλειφθεῖ στά χέρια τῶν δημίων καί ἀγωνιζόντουσαν
 χτυπημένοι, σκυφτοί, ματωμένοι,
 βογκώντας ὡς τήν τελευταία τους πνοή

Ἐκεῖνες τίς ἡμέρες στό Κογκό τῶν προγόνων μας
 Οἱ Βέλγοι ἄποικοι μέ τό χέρι τῶν δημίων
 μαστίγωναν τούς νεκρούς γιά νά φοβίσουν τούς ζωντανούς
 «ἄρπα τες λοιπόν ἀκόμη καί πεθαμένους»
 Ἐκεῖνες τίς ἡμέρες, φρίκη, ὦ, τί φρίκη!

ΧΕΡΙΑ

Ὑπάρχουν χέρια μεγάλα βαριά σκληρά
 Ὑπάρχουν χέρια τρυφερά ὁμορφα χέρια πού γοητεύουν
 Ὑπάρχουν χέρια χωρίς ἔκφραση
     σάν ἐκείνες τίς μέρες τῆς ζωῆς μας πού διόλου δέ θυμόμαστε
 Ὑπάρχουν ἐδῶ κι ἐκεῖ χέρια ἀργασμένα, παραμορφωμένα
     ἀπό τή δουλειά ὅπως ἦταν ἄλλοτε κομματιασμένα ἀπ' τό μαστίγιο
 Χέρια σάν τά δικά μας
 Ὑπάρχουν χέρια χρήσιμα μόνο γιά νά καταστρέφουν
     καί γιά τέτοιες πράξεις προετοιμασμένα

Χέρια πού «κατά διαταγήν»
     χτύπησαν τά σώματα τῶν ἀνθρώπων τῶν δικῶν μου ἀνθρώπων
 Ὑπάρχουν χέρια πού νιώθουν ὑποχρεωμένα νά κάνουν ζημιές
     χέρια πού κλέβουν τίς τσέπες μας καί τή γῆ μας
     χέρια πού μέ δύναμη μᾶς κοκκινίζουν τά μάγουλα
     χέρια πού μᾶς ἀλυσοδένουν στή ντροπή
                                     στή θλίψη
                                     στήν κραιπάλη
                                     στήν ἀθλιότητα

Μέ δύο λόγια ὑπάρχουν χέρια διαβολικά πού δροῦν ἀνάμεσά μας
 Ὅμως ὑπάρχουν ἐπίσης καί χέρια
     πού προσπαθοῦν μέ κάθε τρόπο νά μαλακώσουν, νά ἐξευγενίσουν
 Νά κάνουν νά λάμψει τό δέρμα πού μαράθηκε κάτω ἀπ' τό ψέμα
 Οἱ προφῆτες λένε ὅτι κάπου ὑπάρχουν χέρια πού θεραπεύουν
     ἀλλά ὁ λαός μου μπορεῖ νά περιμένει κι ἄλλο;
 Ὑπάρχουν χέρια βρώμικα χέρια μέ γάγγραινα
     χέρια πού τούτη δῶ τήν ὥρα μοιράζονται τό φαγητό μας
 Κι ἐμᾶς, νά μᾶς ἔρχεται ἀναγούλα.

ΠΛΕΚΤΑΝΗ

Προχώρησαν πάρα πολύ
 Εἶπαν ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἓνα θαῦμα
 Ἐμεῖς τούς λέμε ὅτι ὁ ἀνθρώπος κάνει θαύματα
 Καί οἱ μὲν καί οἱ δέ λέμε καί βλέπουμε ὅ,τι θέλουμε νά δοῦμε
                                     ἢ νά ποῦμε

Αλλά ή ειρωνεία τής ιστορίας
 Είναι ότι είμαστε εμείς οι άνθρωποι πού μιλάμε για τόν άνθρωπο
 Άλλά ή ειρωνεία τής ιστορίας είναι ότι
 Είναι ο ίδιος ο άνθρωπος πού κρύβει τό πρόσωπό του
 Άλλά ή ειρωνεία τής ιστορίας είναι ότι
 Είναι ο ίδιος ο άνθρωπος πού συσκοτίζει τό καθετί
 Ξοδεύοντας μέ μανία όλη του τή δύναμη
 Για ν' αποκρύψει τήν ιερά όδό τής διαφυγής
 Άλλά ή ειρωνεία τής ιστορίας είναι ότι
 «Καθένας έλαβε άκέραιη τή λογική
 Έκτός άν δέν τήν εξάσκησε ή
 Άν τοῦ έτυχε κάποιο άτύχημα»
 Άς μήν ξεγελιόμαστε στην περιπτώσή μας
 Καθώς ή πλεκτάνη διασπάσθηκε: Είμαστε ήδη έτοιμοι.

ΜΑΚΑΒΡΙΟΣ ΜΟΡΦΑΣΜΟΣ

Η καθημερινή ζωή αποκαλύπτει ένα μακάβριο χορό
 Έδω κι άλλοῦ είμαστε ξένοι
 ξένοι μέσα σέ πλήθος άγνώστων.

Δέ βροῖκα οὔτε άδελφό
 οὔτε άδελφή
 οὔτε συγγενή μέσ στή μοντέρνα πόλη
 Όπου οι άνθρωποι φοροῦν μιá επιθυμία πού καθρεφτίζεται
 στό βλέμμα τους
 Κουστούμια πού φανερώνουν τή δυνατή τους θέληση
 Κουστούμια στολές νεκρῶν!

Αυτοί πού ἤρθαν νά μέ ὑποδεχτοῦν είναι βρυνκόλακες
 Θά 'λεγε κανείς ότι έβγαιναν από τούς τάφους τους
 Θά 'λεγε κανείς ότι έφτανα στά κοιμητήρια
 Θά 'λεγε κανείς ότι ζοῦσα ένα είδος επιάλτη μέ τά μάτια ανοιχτά.

Δέν άναγνώρισα οὔτε φίλο
 οὔτε συνάδελφο
 Άνάμεσα στους νεκρούς πού ἤρθαν νά μέ προῦπαντήσουν
 Άνάμεσα στά φαντάσματα πού έρχόντουσαν νά μέ καλημερίσουν

Ἐφτανα στό σπίτι μου κι ἦταν σάν νά πῆγαινα στήν κόλαση
σάν νά πῆγαινα στήν ξενιτιά

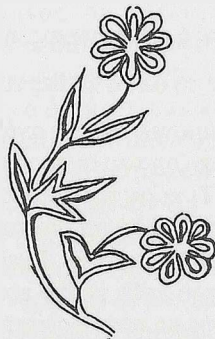
Ὅπου κανεῖς δέν ἀναγνωρίζει κανένα
οὔτε γονιό
οὔτε ἀδερφό
οὔτε ἀδερφή

Ὅπου κανεῖς δέν ἀναγνωρίζει τίποτε οὔτε τό σπίτι του
ἀνάμεσα στίς παράξενες φωλιές οὔτε ἀκόμη τόν δρόμο του
Τόν δρόμο πού ὀδηγεῖ στόν τάφο του.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Μιλώντας γιά τή φύτρα καί τήν πηγή
Ἐλεγαν πώς ἡ γυναίκα εἶναι ἓνα παιδί πού παίζει
Παίζει τό παιχνίδι τῆς ἀνανέωσης
τό παιχνίδι τῆς ζωῆς
Ἐπί τῷ παιχνίδι γίνεται παίκτρια
Παίζει ἀλλάζοντας τά παιχνίδια της
Ὅπως λένε: τό παιδί εἶναι τό παιχνίδι τῆς μητέρας του!

Μετ. ΣΟΦΙΑ ΜΠΑΚΑΝΑΚΗ

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

ΤΟ ΚΡΑΣΙ

Στον Αρχηγό Α.Β. που με ταξίδεψε στην Κύπρο

Αθηναϊκό διαμέρισμα I

—«Καληνύχτα, Γιώργο μου».

Έκλεισε ήρεμα το ακουστικό, σχεδόν χωρίς να γίνει αντιληπτός. Ένα χαμόγελο ικανοποίησης σχηματίστηκε στα χείλη του. Σηκώθηκε και με κινήσεις αργές και σίγουρες βγήκε από το δωμάτιο. Δίπλα, ο εκτυπωτής της Χαράς είχε πανηγύρι. Ο ίδιος γνώριμος θόρυβος που επέμενε να μη μειώνει ποτέ την ποσότητα του χαρτιού που κατοικοέδρευε σ' αυτό το σπίτι. Στάθηκε στην πόρτα· την κοίταζε με αγάπη, κατανόηση, αλλά και μ' ένα κρυφό παράπονο: μπορούσαν και να κουβεντιάζουν μια τέτοια ώρα... Γύρισε και τον είδε. Το βλέμμα της σήμανε παραίτηση. Μια κυκλική ματιά στα απλωμένα λεξικά και τις μαύρες οθόνες, κι ύστερα πάλι σ' αυτόν.

—«Εντάξει ο Γιώργος;»

—“Alles in Ordnung. Μέχρι αύριο θα είναι πιο χαρούμενος και από μένα. Πάμε να δούμε τα παιδιά; Τα ξεχάσαμε απόψε».

Γύρω από δυο καυτές πίτσες η προσπάθεια είχε πολλές πιθανότητες επιτυχίας. Χάρηκε πολύ γι' αυτή τη στιγμή. Πάντα ήθελε να προσφέρει την πατρική ζεστασιά πριν από ανάλογα ταξίδια. Εκείνα όμως δεν έδειχναν να πολυσυμμερίζονται απουσίες και εκδρομές. Τους ακούσε το πικάντικο τυρί της πίτσας που σχημάτιζε κλωστίτσες καθώς τραβούσαν τα κομμάτια. Όσο για τον μπαμπά, ε, θα γύριζε, τι θα έκανε. Άσε που θα έβγαζε κι ενδιαφέροντα πράγματα από τη βαλίτσα του...

—«Μπαμπά, τι θα μας φέρεις αυτή τη φορά;» πετάχτηκε πάνω στην ώρα η Ρηνούλα.

—«Μμμ, αυτά τα πράγματα δε λέγονται. Θα έχω όμως σίγουρα εκείνο το γλυκό...»

—«Τζουτζούκο!», μπήκε δυνατά ο Γιαννάκης, ή μάλλον το στομάχι του Γιαννάκη.

—«Ναι, σου-τζου-κο, ή... λέγε το όπως το θες εσύ. Δε σου χαλάω χατήρι».

Η γυναίκα του άκουσε και χαμογελούσε με αγάπη και κατανόηση. Όσο κι αν είχε αγαπήσει κι εκείνη την Κύπρο, η σχέση του άνδρα της με το νησί ήταν κώδικας με μυστικό καλά κρυμμένο για χρόνια. Τι κι αν της μιλούσε και της ξαναμιλούσε γι' αυτό το θέμα; Τι κι αν την πήρε μαζί του σε πολλά απ' τα ταξίδια του; Η δική της αγάπη ήταν γραφτό να παραμείνει τουριστικού χαρακτήρα. Εκείνος, αντίθετα, ζούσε το θέμα στις καταδικές του διαμέτρους· ιδιαίτερα κάθε χρόνο ετούτη ακριβώς την ώρα. Την παραμονή της αναχώρησης της εκδρομής με τους φοιτητές του στο νησί του Ήλιου και της Αφροδίτης. Η πιο γλυκιά πτυχή της δουλειάς του, της δασκαλικής, όπως επέμενε να την ονομάζει ο ίδιος. Απ' το μεσημέρι που γύρισε στο σπίτι δε σταμάτησε ούτε στιγμή να ασχολείται με την εκδρομή· μ' έναν ενθουσιασμό που σπάνια πια έβρισκε στα 43

του χρόνια. Βαλίτσες και σάκοι, χειρόγραφα ομιλιών, κατάλογοι εκδρομών με ατέλειωτες διαγραφές και προσθήκες, το μάτι συνεχώς στο πρόγραμμα, μην τυχόν και πάει κάτι στραβά, τηλέφωνα από δω κι από κει. Το τελευταίο ήταν και το πιο ευχάριστο: Παλιό φιλαράκι ο Γιώργος, συνάδελφος σε πολλά σκαλοπάτια της ζωής, μόχθησε και αυτός πολύ για αυτήν την εκδρομή, άλλο τόσο όμως είχε τυραννιστεί από τη βιασύνη του εκδότη του και ως την τελευταία μέρα αγνοούσε αν και για πόσο θα μπορούσε να φύγει από την Αθήνα. Όλα όμως λύθηκαν και η σιγουριά για τον συνοργανωτή και συγκάτοικο ήταν η καλύτερη εγγύηση για επιτυχία της εκδρομής, για πολλές όμορφες στιγμές. Τριγύρισε ξανά με το βλέμμα του τα αντικείμενα της εκδρομής. Όλα έδειχναν έτοιμα. Δεν απόμεναν παρά λίγες απόλυτα προσωπικές στιγμές όπου τα λευκά χαρτιά θα έπαιρναν για άλλη μια φορά ζωή από το μελάνι του για να μάθουν κάτι απ' αυτά που η Χαρά δεν θα μπορούσε ποτέ να καταλάβει.

—«Καληνύχτα μπαμπά», φώναξε η Ρηνούλα ανοιγοκλείνοντας τις παλάμες της καθώς ετοιμαζόταν για το κρεβάτι χωμένη στις γαλάζιες πυτζαμούλες της.

—«Σαν αγγελούδι είναι!», σκέφτηκε εκείνος με αγαλλίαση.

Αθηναϊκό διαμέρισμα II

Η Δέσποινα μπήκε νευρική και μουτρωμένη. Της πέταξε ένα ξερό «γεια» και μπήκε στην κουζίνα. «Κουρασμένη», σκέφτηκε εκείνη και ξαναβυθίστηκε στα κατοχογραμμένα διαγωνίσματα. Έπρεπε να τελειώσει, να ξεμπερδέψει μ' αυτά, να βρει λίγο χρόνο για τον εαυτό της. Μήνες τώρα περιμένε αυτές τις ώρες, κι όμως, ακόμα και τώρα, η καθημερινότητα την κρατούσε σιδηροδέσμιμα. Σε λίγο άκουσε λυγμούς από την κουζίνα. Τραντάχτηκε, σηκώθηκε και πλησίασε: η Δέσποινα είχε καταρρεύσει και τίποτα δεν έμοιαζε ικανό να τη συνεφέρει. Δεν τα 'χε πάει καλά στο σχολείο σήμερα: καταστροφικά, μάλλον, αν λογαριάσουμε και τις απαιτήσεις που είχε πάντα από τον εαυτό της – αλλά και τις απαιτήσεις των άλλων, τα όνειρα και τις (ματαιόδοξες;) ελπίδες που είχαν εναποθέσει σ' αυτήν. Κάποιοι πικρές κουβέντες με την καλύτερή της φίλη, ε, δεν ήθελε κι άλλα το ηφαίστειο για να εκραγεί. Προσπαθούσε να την παρηγορήσει με λόγια και με χάδια ενώ μέσα της έβραζε από οργή για τον εαυτό της: «Στο διάβολο τα διαγωνίσματα! Εδώ ξέχασα το δικό μου το παιδί». Χρειάστηκε πολλή ώρα μέχρι να στεγνώσουν τα δάκρυα της Δέσποινας. Αντί άλλης κίνησης η μικρή άνοιξε το κασετόφωνο και μια παλιά αγαπημένη μελωδία πλημμύρισε το δωμάτιο. Μάνα και κόρη κοιτάχτηκαν με νόημα. «Έλα, ας πιούμε μια μπύρα!», της είπε ζεστά. «Έτσι κι αλλιώς καμιά απ' τις δυο μας δεν έχει κέφι για δουλειά απόψε». Με τις πρώτες δροσερές γουλιές έγινε κι εκείνη με μιας παιδαρέλι που την άλλη μέρα θα πρωτοταξιδέψει. Όλα ήταν στο μηδέν κι όλα έπρεπε να είναι τέλεια το πρωινό. Άνοιξε διάπλατα τις ντουλάπες. Με αστραπιαίες ενέργειες τα ρούχα έβγαιναν απ' τις κρεμάστρες, διπλώνονταν και διεκδικούσαν μια σπιθαμή χώρου στη βαλίτσα. Δε θα 'ταν παρά τρεις μέρες. Έμοιαζαν όμως τρεις μήνες. Δε θα μπορούσε ούτε στιγμή να νιώσει παραμελημένη και απεριποίητη. Δεν θα συνόδευε απλά τον άνδρα της σε μια μεγάλη του στιγμή· η στιγμή αυτή θα συνέβαινε στο νησί που πολύ είχε αγαπήσει και ποτέ δεν ξέχασε παρά τα είκοσι χρόνια που είχαν περάσει από την τελευταία εκείνη φορά. Όφειλε να λάμπει μέσα κι έξω της. Το χρωστούσε στον άνθρωπό της· μα πάνω απ' όλα στον ίδιο της τον εαυτό και το πιο ακριβό του κομμάτι: τις αναμνήσεις της νιότης. Σταμάτησε να ψαχουλεύει τα χρυσα-

φικά και κινήθηκε προς το ερμάριο με τις παλιές φωτογραφίες. «Όχι», είπε ξαφνικά: «δε θα τις δω τώρα. Μετά το ταξίδι, ίσως. Αλλά τώρα καλύτερα να ζω με την περιέργεια». Ξαναγύρισε στα χρυσαφικά. Η Δέσποινα την κοίταζε με ενδιαφέρον μάλλον παρά με ζήλια. Κάποιες στιγμές είχε και λόγο για τα πράγματα που έμπαιναν στη βαλίτσα, με διαφωνίες και επιδοκιμασίες που ανακούφιζαν τη μητρική ανησυχία. Η κασέτα με τις παλιές μελωδίες είχε τελειώσει. Πήγε, έφαξε το σωρό, διάλεξε. Το λόγο είχαν πια τα τραγούδια της παρεάς: της παλιάς, ανεξιχνίαστης, παντοτινής παρεάς· μ' ένα χαμόγελο που δεν μπορούσε πια με τίποτα να καταπνίξει ξετύλιξε προσεκτικά το ακριβό μαύρο της φόρεμα. Πέταξε στα γρήγορα το νυχτικό, έβαλε καλές κάλτσες κι από πάνω το φετίχ της με τα χρυσά κουμπιά και το λεπτό τούλι στα μπράτσα. Έβγαλε από μια τσάντα και τις ψηλές γόβες που μόλις είχε αγοράσει. Είδε τον εαυτό της στον καθρέφτη και πίσω της έβλεπε μόνο τα φλας των φωτορεπόρτερς που ξαφνικά θα άστραφταν και για κεινήν, το μείλιχιο βλέμμα του Μητροπολίτη, την αγχώδη μορφή του προέδρου, τον ιδρώτα στο πρόσωπο εκείνου... Κοίταζε τον εαυτό της και μέσα της ένοιθε σαν τη μικρή μαθήτριά που αγωνιούσε αν θ' αρέσει στους άνδρες, αν το ρουζ και το τακουνάκι θα έρχιχαν τον γόη με τα πυκνά μαλλιά και το αρρενωπό βλέμμα. Στο δωμάτιο η μουσική συνέχιζε:

«μ' ένα όνειρο τρελό, όνειρο απατηλό, ξεκινήσαμε κι οι δυο μας...»

Αεροδρόμιο

Το ταξί τον πήγε γρήγορα στο αεροδρόμιο. Κατέβηκε και διαπίστωσε ότι, αισίως, ήταν ο πρώτος από τη μεγάλη αποστολή. Καμάρωσε λίγο τη μοναξιά του ανάμεσα σε τουρίστες με απορημένα βλέμματα και επιχειρηματίες με γοργό βηματισμό. «Έτσι έπρεπε να γίνει», σκέφτηκε, «αλλίμονο, αρχηγός είμαι». Μπήκε στη μεγάλη αίθουσα και πλησίασε στο γκισέ της εταιρείας. Μια γυναίκα έπαιρνε εκείνη την ώρα την κάρτα της, προφανώς για άλλη πτήση. Δυο ώρες έμεναν για τη δική του αναχώρηση. Διστακτικά στην αρχή, με σιγουριά στο τέλος, μετά κι από μια τελευταία ματιά στον πίνακα πλησίασε και πήρε κάρτα επιβίβασης. Ήθελε να είναι ήσυχος για τον εαυτό του, να μπορεί να ελέγξει και να βοηθήσει την ώρα του χαμού. Συν τοις άλλοις εξασφάλισε και θέση κοντά στο παράθυρο... Με την πράσινη κάρτα στο τσεπάκι και τη μεγάλη του βαλίτσα σε σίγουρα χέρια ξαναβγήκε έξω. Ο ήλιος έλαμπε. Με το μαύρο γυαλί στα μάτια και το χρυσό έμβλημα της Σχολής στο μπλε σακάκι περίμενε το νέο αίμα να φτάσει εκεί, περίμενε να δει τη δροσιά των νιάτων και την προσδοκία του ταξιδιού να ζωγραφίζουν χαμόγελα και να κοκκινίζουν μάγουλα...

Οδήγησε το αυτοκίνητο μέχρι το μόνιμο πάρκινγκ του αεροδρομίου. Θα γλίτωναν έτσι την αναζήτηση ταξί στην επιστροφή τους. Συνειδητοποίησε πόσο νωρίς είχε φτάσει. Εκνευρίστηκε. Πήγε ωστόσο στην εταιρεία και πήρε αριθμό θέσης. Ήταν αποφασισμένη να τελειώσει ένα βιβλίο αυτές τις ώρες της αναμονής: γρήγορα όμως τη μαγνήτισαν τα ψάνια. Χωμένη μες στους διαδρόμους των καταστημάτων, ανάμεσα σε μια ζούγκλα από αντικείμενα κάθε προέλευσης και χρησιμότητας, ζαλισμένη από τις καταναλωτικές της παραισθήσεις, πολύ λίγα κατάλαβε για τους συνταξιδιώτες της. Για κείνους και κείνες που με πουλόβερ, δερμάτινα και μπόλικη ανεμελιά είχαν γεμίσει τη μεγάλη αίθουσα αναμονής και δειλά-δειλά εισέβαλλαν στα μαγαζιά, μία-μία

υπολογίζοντας τις δραχμές του εκδρομικού τους πορτοφολιού. Στάθηκε για ώρα πάνω από τα αρώματα με τα χαρακτηριστικά ονόματα: «Ελιξήριο», «Ερωδιός», «Μάγος». Πόσο ηδονική η ξαλάδα από τις τόσες μυρωδιές! Γύρισε τα μάτια της στην έξοδο 5· και είδε την εικόνα που είχε αφήσει πίσω της 20 χρόνια πριν: αγόρια και κορίτσια (πιο πολλά αυτά) συναθροισμένα, χαμόγελα και βουητά, κι ανάμεσα, χαρούμενοι κι αυτοί μα πιο αγχωμένοι, κουστουμαρισμένοι καθηγητάδες με βλοσυρό ή και νεανίζον ύφος. Αργά αλλά σταθερά η καρδιά της άρχισε να ραγίζει...

Στον αέρα

Οι φοιτητές είχαν κάνει κατάληψη του αεροπλάνου. Ανυποψίαστοι οι συνήθεις ταξιδιώτες αυτών των πτήσεων δοκίμαζαν την ευχάριστη έκπληξη να έχουν για ιπτάμενους συντρόφους νεαρούς και νεαρές που μιλούσαν δυνατά, τραγουδούσαν, έβγαζαν φωτογραφίες, δεν έκρυβαν με τίποτα την ευφορία τους. Αλλά και την αγωνία τους, μερικοί που δεν είχαν ξαναταξιδέψει ή φοβόντουσαν παιδιόθεν το αεροπλάνο. Έβλεπες μάτια που περιεργάζονταν με δυσπιστία τις οδηγίες για την κακιά την ώρα, άλλα, πιο μοναχικά, που παρατηρούσαν τις τελευταίες εικόνες του ανεφοδιασμού, έβλεπες την εμπιστευτική συζήτηση των κολητών, τα ενωμένα χεράκια των ζευγαριών, που λίγο είχε αλλάξει η ζωή τους με την επιβίβαση...

Κουβέντιαζε εύθυμα με δυο γνωστές του φοιτήτριες όταν ακούστηκε η μουσικούλα και η γλυκιά φωνή που έλεγε «προσδεθείτε!» Πλησίασε στη θέση του, έριξε μια τυπική ματιά στη χειραποσκευή που αναπαυόταν στο επάνω ντουλαπάκι, κάθησε κι έδωσε τη ζώνη του. Χρειάστηκε βέβαια προηγουμένως να περάσει έναν τροφαντό Ιάπωνα που καθόταν προς το διάδρομο κι ο οποίος, με μια γκριμάτσα υπερβολικής ευγένειας, έλυσε τη ζώνη του και σηκώθηκε για να τον αφήσει να περάσει. Μόνο μια γυναικεία φιγούρα τον χώριζε από το παράθυρο. Προς στιγμινή αναρωτήθηκε γιατί δεν είχε ζητήσει κι αυτός μια θέση πιο πίσω· μα αμέσως παρηγορήθηκε στη σκέψη ότι μονάχα ο ευγενικός Ιάπωνας τον χώριζε από το διάδρομο, τον καλό του φίλο που καθόταν λίγες σειρές πιο πίσω, τους αγαπητούς του φοιτητές πίσω από το φτερό. Έκλεισε τα μάτια του την ώρα που τον τύλιξε ο ίλιγγος της απογείωσης. Τα άνοιξε μετά από λίγο για να δει την πόλη του από ψηλά, τους κολπίσκους του Πειραιά και τη Σαλαμίνα που το περιγράμματά της πια διακρινόταν σα σε γεωγραφικό χάρτη. Σε λίγο τα σύννεφα σκέπασαν κάθε άλλη εικόνα έξω από το παράθυρο και απέμεινε μόνη η διπλανή του φιγούρα να τον κοιτάζει. Εκείνος προτίμησε για τα επόμενα λεπτά ένα νωθρό, απλανές βλέμμα στα κουμπιά και τα φωτάκια του καθίσματός του. Οι δυνάμεις της επιτάχυνσης είχαν κατευνάσει την ενεργητικότητά του. Την επόμενη φορά που γύρισε στα δεξιά του ένιωθε το πρώτο τράνταγμα. Μόνο που η αιτία πήγαινε πολύ μακρύτερα από το τρομερό κενό αέρος που συγκλόνησε το αεροσκάφος. Κοιτάζοντας τα φωτάκια είχε αναπολήσει τη μακρινή του νιότη, τη νιότη που ωστόσο συνεχιζόταν στα πρόσωπα των γελαστών φοιτητών του, είχε θυμηθεί την πρώτη φορά που έκανε αυτό το αεροπορικό ταξίδι. τότε που είχε συμμετάσχει ο ίδιος ως φοιτητής στο ταξίδι-θεσμό του Πανεπιστημίου που έκλεινε πια τριάντα χρόνια. Ξανάδε μια ακόμα φορά τα ταξίδια της ζωής του, σταμάτησε στους τόπους και τους χρόνους που τον σημάδεψαν, έζησε ξανά τον αγώνα της Κύπρου για τη δικαίωση, τον αγώνα που με άλλη μορφή πια συνέχιζαν τα πιο ανοιχτά

μυαλά στα βόρεια και στα νότια του νησιού. Στην Κύπρο είχε τότε, την πρώτη φορά, καταλάβει τι θα πει πατρίδα κι η αίσθηση αυτή δεν τον εγκατέλειπε ούτε στα 43 του. Και το 'νιωθε καλά πως οι ψυχές των ηρώων δεν είχαν ησυχάσει ακόμα...

Το βλέμμα της ήταν που του είπε την αλήθεια. Στοχαστικό και μελαγχολικό, ενίοτε όμως παιχνιδιάρικο, θέρριψε μέσα του τη φλόγα των αναμνήσεων. Αν δεν ήταν αυτή η απαίσια βαφή στα μαλλιά της και κάποια σημάδια του χρόνου στο πρόσωπο, θα 'λεγε πως την είχε ξανά μπροστά του ολοζώντανη όπως την είχε αφήσει είκοσι χρόνια πριν. Ίδιο σουλούπι, ίδιο στυλ, μαύρα παντελόνια και παπούτσια, όλα όπως τότε. Εκείνη δεν είχε καταλάβει τίποτα· μέχρι που μια στιγμή ένωσε το βλέμμα του κολλημένο πάνω της. Έκανε μια κίνηση προς τα πίσω. Ήταν προφανές ότι είχε να κάνει με κάποιον γνωστό, αλλά αδυνατούσε να κατευθύνει τη σκέψη της. Το σοβαρό του ντύσιμο θύμιζε συνάδελφο του αντρός της· μα πώς, το βλέμμα του δεν ήταν αυτό ενός white-collar. Ούτε κι είχε κάτι από το γελοίο κόρτε των ωραιοπαθών. Σα να προσπαθούσε και αυτό να την κάνει να θυμηθεί. Προσποιήθηκε, έκανε την αδιάφορη, αλλά τα ίδια της τα μάτια την πρόδιδαν. Ένα καμπανάκι διέκοψε τους διαξιατισμούς:

—«Πληροφορούμε τους κ.κ. επιβάτες ότι με την ευκαιρία της παρουσίας στο αεροσκάφος μιας αποστολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, οι αερογραμμές μας θα προσφέρουν σε όλους μαζί με το γεύμα κυπριακό κρασί, ευγενική προσφορά της οιοπαγωγικής...»

—«Μαρία», της είπε και της χαμογέλασε.

Τον κοίταζε χωρίς να αρθρώνει λέξη. Δεν πίστευε ότι τον είχε πλάι της στο τόσο σημαδιακό και για τους δυο τους περιβάλλον. Και το κρασί στο γεύμα;

—«Το είχα πει κάποτε πως είσαι άνθρωπος χαϊδεμένος από τη Μοίρα. Μόνο δίπλα σου να μπορούσα να ζήσω και εγώ μια τέτοια σύμπτωση. ... Δεν ξέρω τι να πω. Μίλα εσύ καλύτερα».

—«Εύκολο είναι, θαρρείς, να μιλήσω μετά από είκοσι ολόκληρα χρόνια; Σχεδόν μια ζωή...»

—«Η Μοίρα μας εκδικήθηκε που χαθήκαμε τόσο άκαρδα. Και μας σμίγει ξανά εδώ και μας προσφέρει και το ποτό της γνωριμίας μας, να μην έχουμε μετά το κουράγιο να την κοιτάξουμε στα μάτια».

—«Πηγαίνεις συχνά στην Κύπρο, Μαρία;»

—«Ου, πολύ συχνά», είπε εκείνη και έπνιξε ένα γελάκι.

Την κατάλαβε αμέσως. Τα χρόνια μπορεί να πέρασαν, μα τώρα είχε μπροστά του τη Μαρία των είκοσι του χρόνων.

—«Δεν ξαναπήγα ποτέ μετά τις εκδρομές μας», συνέχιζε ακάθεκτη εκείνη. «Ο Κώστας πήγε δυο-τρεις φορές αλλά εγώ είχα πάντα δουλειά, τα καλοκαίρια μπλέξαμε μ' ένα εξοχικό, πώς να πάω; Κάποτε είχα πει ότι δε θα μπορούσα να φανταστώ ένα ταξίδι στην Κύπρο χωρίς τον Αρχηγό και κάπως έτσι συνέβη τελικά».

—«Ναι, έχεις απόλυτο δίκιο, ειδικά αν σου πω ότι στο αεροδρόμιο μας περιμένει... κι ο Αρχηγός!»

—«Ο Αρχηγός! Μιλάς σοβαρά; Μη μου πεις... μη μου πεις ότι είσαι με τα παιδιά. Αλλά... ναι, λογικό είναι να είσαι. Ωστε είναι καλά ο Αρχηγός, έτσι;»

—«Ένας ακμαιότατος εβδομηντάρης. Και ψυχή των γραμμάτων στο νησί.»

—«Διδάσκει ακόμα;»

—«Βεβαίως. Θα μπορούσε να είχε βγει στη σύνταξη, αλλά πώς να κλείσεις μέσα τέτοιο άνθρωπο;»

—«Δεν ξέρεις πόσο χαίρομαι...»

—«Είναι κάτω στο νησί ο Κώστας;»

—«Ναι. Αύριο μιλάει στο Μεσογειακό Φόρουμ. Θα είναι η τελευταία ομιλία. Την ξέρω και πιστεύω ότι θα συζητηθεί. Μετά θα μας δεξιωθεί ο Πρόεδρος.»

—«Δεξίωση. Κάτι μου θυμίζει αυτό...»

—«Εσύ κατεβαίνεις κάθε χρόνο;», τον ρώτησε εκείνη με παιδιαστικό παράπονο.

Δεν ήθελε να τη μελαγχολήσει με ένα ξερό «ναι». Προτίμησε μια αργή, γεμάτη νόημα κίνηση του προσώπου του. Και πρόσθεσε:

—«Και πιο συχνά, ενίοτε.»

Συνέχισαν να κουβεντιάζουν. Στην αρχή με αρκετές, εύλογες παύσεις, αργότερα χωρίς καμιά συστολή, με μόνο εμπόδιο τις οχλήσεις που δεχόταν εκείνος από τον αγαπημένο συνάδελφό του ή από φοιτητές που αναζητούσαν τη γνώμη ή τη συντροφιά του. Τους απαρνιόταν ευγενικά, βυθισμένος καθώς ήταν σ' αυτό το ταξίδι στο παρελθόν που είχε φορέσει τα ρούχα του παρόντος. Η Μαρία αποπειράθηκε μια-δυο φορές να τον βγάλει από τη δύσκολη θέση περισσότερο από τακτ παρά επειδή βιαζόταν να τελειώσει τη συζήτηση μαζί του. Το κρασί, άλλωστε, δεν είχε προσφερθεί ακόμα...

Βάλθηκαν να διευκρινίσουν όλα τα κενά σημεία στην ιστορία τους. Εκείνη ήξερε σε πολύ αδρές γραμμές την πορεία του, εκείνος όμως είχε χάσει σχεδόν εντελώς τα ίχνη της. Ήξερε περισσότερα για τον άνδρα της, σημαίνουν στέλεχος πια της οικονομικής ζωής της χώρας. Τον είχε δει μάλιστα ασυνόδευτο σε δυο κοινωνικές εκδηλώσεις στο παρελθόν. Τον αναγνώρισε, τότε, αλλά δεν του μίλησε· μέσα του όμως ξεφύτρωναν σαν αγκαθάκια τα ερωτηματικά για την παλιά του φίλη.

—«Πώς και δεν εμφανίζεστε μαζί σε δεξιώσεις, να σε δούμε και στις κοσμικές στήλες;»

—«Αν ήμουν άεργη νεοπλουτίνα, θα μου άρεσε να κάνω αυτή τη ζωή. Έτσι όπως ζω, όμως, μου είναι αδύνατο μετά από πέντε-έξι ώρες στο σχολείο, μία ώρα υπομονής στο δρόμο και την κόρη μου να έχει χίλιες δυο έγνοιες να βάφομαι και να βάζω τουαλέτες. Βέβαια, να σου πω την αλήθεια, θέλω ακόμα να ντύνομαι ωραία και να αρέσω, γενικώς, αλλά με τη ζωή που κάνω, πού θάρρος... Τον έχω αφήσει να πηγαίνει μόνος του, όταν έχει διάθεση ή είναι υποχρεωμένος να πάει.»

—«Αύριο βράδυ, φαντάζομαι, θα κάνεις εξαίρεση.»

—«Μμμ... ευχάριστη εξαίρεση. Μετά από καιρό νιώθω τον εαυτό μου πραγματικά ελεύθερο. Αλήθεια, θα σε δούμε εκεί;»

—«Το πρόγραμμά μας λέει “Λαϊκοί χοροί της Κύπρου”· θα βρισκόμαστε έξω από την πόλη και οι υπεύθυνοι της δεξίωσης σίγουρα λογάρισαν χωρίς εμάς τους διακόσιους... Θα μπορούσαμε όμως να έρθουμε για ένα ποτό στο χέρι και, με την ευκαιρία, να δούμε και τον πρόεδρο. Η αίθουσα είναι μεγάλη. Ω-χω, πλάκα θα έχει, να δω τους white-collars ανήσυχους και νευρικούς στη θέα των λουλουδιών μας», κατέληξε, κάνοντας ένα νεύμα προς τα πίσω.

—«Θα σου 'λεγα τώρα κάτι, αλλά έχει χάρη που έρχεται το φαγητό με το κρασί. Ακούς εκεί “white-collars”...»

Η αεροσυνοδός, που είχε δύο υπέροχα μάτια σα φουντούκια, έφερε τους δίσκους με τα εδέσματα και τα ποτήρια ζητώντας δυο λεπτών υπομονή πριν σερβίρει το κρασί. Εκείνος πρόλαβε ωστόσο να δει την ετικέτα στα μπουκάλια. Και την είδε με ένα ρίγος στην καρδιά: “Bragadino”. Ο ήρωας της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας και της Αμμοχώστου συνέδεε ιδανικά δύο μεγάλες του αγάπες, τη Βενετία και την Κύπρο. Αλλά... υπήρχε και κάτι άλλο στη μέση· τότε, πριν από εικοσιδύο χρόνια, τη βραδιά που γινήκανε φίλοι, τέτοιο κρασί είχαν πει. Κόκκινος “Bragadino” στην ταβέρνα του Μάκη, εν χοροίς και οργάνοις.

—«Μαρία, είναι η ίδια μάρκα με τότε. “Bragadino”.

Δεν έκρυψε ένα νοσταλγικό χαμόγελο.

—«Εμπιστεύομαι τη μνήμη σου», είπε. Και μετά από λίγο:

—«Πάντως διόλου δε με εκπλήσσει το γεγονός. Εδώ σμίξαμε εμείς μετά από τόσα χρόνια, τι ψυχή έχει μια μάρκα;»

Το κρασί έρρευσε άφθονο στα λευκά ποτήρια. Με συγκίνηση, αλλά όχι χωρίς κάποια ίχνη ντροπής για τα χρόνια που είχαν κυλήσει στη σιωπή, τα σήκωσαν ψηλά για το καθιερωμένο τσούγκρισμα.

—«Με κόκκινο, κυπριακό κρασί, όπως τότε», της είπε γλυκά. Και θυμήθηκε ξανά εκείνη την παλιά βραδιά που είχε καθήσει πλάι του στο τραπέζι μια αδιάφορη ως τότε παρουσία της «γαλαρίας» του λεωφορείου, με όχι μικρό τουπέ και ύφος κοπέλας που είχε αφήσει πίσω τον αγαπημένο της και υπέφερε μακριά του· με λίγα ποτηράκια τα φράγματα είχαν πέσει και πίσω από την ψηλομύτικη επιφάνεια είχε ξεπεταχτεί ένας άνθρωπος με άπειρες ευαισθησίες που δε δίστασε διόλου να του εκμυστηρευτεί αναμνήσεις, όνειρα και ανησυχίες. Με τη φωτιά που γέννησε ενάμιση μπουκάλι κρασί γεννήθηκε μια φιλία που έζησε δύο πολύ δυνατά χρόνια πριν της κόψουν τα φτερά ο γρήγορος γάμος εκείνης και τα μεταπτυχιακά του. Και οι δυο βέβαια ένιωθαν ότι υπήρχε μια φλόγα που δεν είχε σβήσει ποτέ· από τη στιγμή όμως που η επικοινωνία είχε γίνει τυπική, οι θύμησες βάραιναν ανυπόφορα και στους δύο. Και σιώπησαν σεβόμενοι το χρόνο και τη μοίρα.

—«Στην υγεία μας, Μαρία».

—«Να 'μαστε καλά, Γιάννη μου. Και ελπίζω να μη χρειαστούν άλλα είκοσι χρόνια πριν ξαναπιούμε κόκκινο κυπριακό κρασί».

—«Ναι, γιατί αλήθεια να χρειαστούν τόσα;»

Σε μια έκλαμψη του θυμήθηκε ότι υπήρχε κι άλλο κυπριακό κρασί ανάμεσά τους. Ένα μέρος του δώρου του στο γάμο της. Δώρο, με την υπόδειξη να ανοιχτεί η φιάλη μόνο σε κρίσιμη ή θριαμβευτική στιγμή του βίου τους. Μπήκε στον πειρασμό να τη ρωτήσει σχετικά. Συγκρατήθηκε. Ένωθε ότι θα άγγιζε μια καθαρά ιδιωτική πτυχή του ζεύγους· κι ότι σε κάθε περίπτωση, αν είχε συμβεί κάτι, η Μαρία θα του έλεγε τώρα που την είχε δίπλα του.

Ξαναγύρισε στο παλιό τους ταξίδι. Θυμήθηκε ένα απόγευμα ύστερα από το μοιραίο δείπνο. Είχαν μείνει στη Λάρνακα, η μισή αποστολή της εκδρομής, για βόλτα και μικροψώνια. Στην πράξη η μαγεία της παραλίας με τους φοίνικες είχε αποδειχθεί πιο δυνατή από τα όποια καταναλωτικά ένστικτα. Γύριζαν στη Λευκωσία με το σούρουπο. Εκείνος κάθησε προμελετημένα στο πλάι της στη «γαλαρία»: έντονη ήταν η περιέργειά του για το αν η θέρη και η έκσταση της κρασοκατάνυξης θα έβρισκε συνέχεια. Στην αρχή του φάνηκε διστακτική. Έπειτα όμως αφέθηκε κι ένέδωσε στη μαγεία των χρωμάτων του δειλινού και στο φεγγάρι που είχε ήδη σκάσει μύτη, κατάλευκο ακόμη. Είχαν θυμηθεί στιγμές από την προηγούμενη ζωή τους, είχαν εντοπίσει τα σημεία όπου η μοίρα τους είχε χαράξει παράλληλους δρόμους. Αλλά ήταν και κάτι άλλο σε εκείνη τη διαδρομή. Κάτι που υπέβασκε μέσα τους σαν κρυφός καημός, ανομολόγητος. Το είχε νιώσει· αλλά δεν ήταν σίγουρος. Και ήθελε επιτέλους να της το εκμαιεύσει, να ανακαλύψει επιτέλους αν είχε τότε μια θέση στο πλοίο των ονείρων της.

—«Μαρία», της είπε διακόπτοντας τις αναμνήσεις του, «μετά από τόσα χρόνια μπορείς σίγουρα να μου απαντήσεις με ειλικρίνεια σ' αυτό που θα σε ρωτήσω».

Του ένευσε θετικά.

—«Θυμάσαι την παλιά μας εκείνη κουβέντα στη διαδρομή Λάρνακας - Λευκωσίας; Στη γωνιά της γαλαρίας με τις ανταύγειες του δειλινού... Σε είχα ρωτήσει τι σου έλειπε τότε πιο πολύ απ' τη ζωή σου και μου είχες απαντήσει: «η αδελφή ψυχή». Δε θα σε ρωτήσω τώρα αν τη βρήκες τελικά την «αδελφή ψυχή», όπως τότε τη ζητούσες. Θεωρητικά, τουλάχιστον, η απάντηση είναι αυτονόητη. Είχα όμως πάντα την απορία... να, αν εκείνη την ώρα σε είχα προκαλέσει, όπως προς στιγμήν είχα σκεφτεί να κάνω, πώς θα αντιδρούσες; Θέλω να πω, μήπως έστω και για εκείνο το μοναδικό απόγευμα, εκείνη τη μοναδική στιγμή ένιωσες να με θέλεις για άνθρωπό σου; Τότε μόνο, κι ας έλεγες την άλλη κιόλας μέρα ότι το μετάνιωσες...»

—«Δεν πρέπει να 'χεις και πολύ άδικο που το υποθέτεις... αν και μετά από τόσα χρόνια έχω ξεχάσει κάποιες λεπτομέρειες».

Ήπια μια πλούσια γουλιιά κρασί και σκέφτηκε για λίγο.

—«Ναι», συνέχισε, «δεν το κρύβω, ήθελα να σε προκαλέσω με αυτή τη φράση».

ήταν απλά ένα παιγνίδι. Περνούσαμε όμορφα, σε είχα ήδη βάλει μέσα στην καρδιά μου, κάτι όμως μου έλεγε πως δεν ήσουνα εσύ ο άνδρας της ζωής μου. Με έτρωγε ωστόσο η περιέργεια αν είχες προλάβει να με ερωτευτείς. Είμαι σίγουρη ότι έκανα ένα μικρό σεισμό στην καρδιά σου. Αν με φλέρταρες, ίσως σου έλεγα «ναι», αλλά θα ήταν μια υπόθεση ημερών, ίσως και ωρών. Εκτός κι αν μου έκανες τίποτα μάγια...» (Έπνιξε ένα χαμόγελο).

Έπεσε σιωπή που τη διέκοπταν μόνο οι φωνές των φοιτητών από το βάθος.

—«Λοιπόν», τον ξαναπροκάλεσε, «θα μου το ομολογήσεις επιτέλους ότι με είχες ερωτευτεί;»

—«Ναι, πώς όχι... Αλλά με κάποιο μέτρο. Το βράδυ στην ταβέρνα δε θα μπορούσαμε να είχαμε έρθει πιο κοντά απ' όσο ήρθαμε. Φυσικά και ένιωσα την καρδιά μου να χτυπάει δυνατά. Ωστόσο το ίδιο εκείνο βράδυ θυμάμαι πως γύρισα στο δωμάτιο, ήρεμος πια, και έγραφα στο ημερολόγιό μου «απόψε κέρδισα μια ερωμένη; Όχι. Μάλλον μια καλή φίλη». Και δικαιώθηκα... Όταν μου είπες για την «αδελφή ψυχή», νομίζω ότι σε φοβήθηκα. Δείλιασα, δεν άρπαξα τη στιγμή, έλεγα ότι ήθελα να σε γνωρίσω καλύτερα και άλλα τέτοια. Και μετά από έναν-δύο μήνες η λογική μου μου το είπε καθαρά ότι δεν υπήρχαν πια ελπίδες. Μου άρεσες, βέβαια, βρισκόμουν συχνά μαζί σου και περνάγαμε φίνα, αλλά η ουσία ήταν ότι ήσουν και, ίσως, είσαι ακόμη δυο διαφορετικοί άνθρωποι: Η Μαρία της ταβέρνας του Μάκη με τα όνειρα και την ιδεολογία της, πρόθυμη ακόμα και για την υπέρβαση του εαυτού της· και η Μαρία που τελείωσε το Αρσάκειο κι έκανε καριέρα και οικογένεια, βουλευόμενη στο κλασικό κι υπέροχο σχήμα που βρίσκει στέγη σε χιλιάδες διαμερίσματα των πόλεών μας· που έζησε μια ζωή άνετη και ασφαλή, αν μη τι άλλο, χωρίς όμως το αίμα της περιπέτειας, το χρυσό άγγιγμα που γεμίζει τις μέρες με χρώματα και κάνει κάποιους τρελούς ή εκλεκτούς να ξεχωρίζουν από τη μάζα. Μη νομίζεις ότι και εγώ που στα λέω τώρα ήμουν καλύτερος. Τα ίδια χάλια. Λέω στον εαυτό μου, βέβαια, ότι με τα γραφτά μου και το δασκαλίκι βάζω ένα λιθαράκι, προσπαθώ να ξυπνήσω συνειδήσεις, αλλά όλα είναι αναμασημένα και φτηνές υπεκφυγές. Ήμουν και θα είμαι ένας ακίνδυνος, φιλήσυχος πολίτης, με δυο παιδιά, δυο αμάξια και οροφοδιαμέρισμα στο Κέντρο. Ακολουθώ το ωράριο της δουλειάς μου, θέλω τα παιδιά μου να μην πέσουν χαμηλότερα από μένα, έκανα κοιλίτσα, βλέπω σαπουνόπερες στην τιβί. Μόνο στην κάλπη λέω ότι θυμάμαι τα όνειρά μου και ψηφίζω από την ασφάλεια της ανωνυμίας κόντρα στα κατά καιρούς ρεύματα. Ναι, στην κάλπη... και στα γραφτά. Ποιος ξέρει αν θα δουν κάποτε το φως όλες αυτές οι σελίδες με τις μουντζούρες. Θα μείνουν άραγε στο ράφι, θα καταλήξουν στα σκουπίδια των παιδιών μου, ή... θα προκαλέσουν μια επανάσταση; Δεν αρκεί, Μαράκι, να προτείνεις κάποια παραδείγματα στους νέους και να τους ξυπνάς το φρόνημα με αυτά. Έχεις διαβάσει τη «Διαθήκη του Καθηγητή»; Το στοίχημα είναι να μη χαθεί αυτό το φρόνημα στο δρόμο, να μην απορροφηθεί και γίνει ακίνδυνη καθημερινότητα. Οφείλουμε να εντοπίζουμε τους δυο, τους τρεις, τους τέσσερις ανθρώπους που είναι ευαισθητοποιημένοι και να τους πείθουμε για την ανάγκη του αγώνα. Του αγώνα που θέλει οργάνωση, ιδρώτα, πειστικό λόγο, που θέλει προ-τά-σεις. Θέλει στόχους συγκεκριμένους, προκλητικούς. Και ζητά την πείρα και την απλή καθοδήγησή μας, όχι τη χειραγώγησή μας, ούτε τα τυπικά και αδιάφορα μπράβο...»

Σταμάτησε όταν κατάλαβε ότι η Μαρία είχε συγκινηθεί. Εκείνη γύρισε προς το παράθυρο. Πλησίαζαν ήδη στην Κύπρο. Υπήρχε μια ελαφριά συννεφιά στον ορίζοντα, όχι ανησυχητική, που άφηνε όμως το νησί του Ήλιου ακυβέρνητο. Υπήρχε ακόμη κρασί στα ποτήρια τους που γέμιζαν ασταμάτητα ακόμα και πολύ μετά το φαγητό. Γνήσιοι Κυπριαίοι οι συνοδοί, δεν τους αρνιόντουσαν αυτή τη χάρη. Σαν εκείνη την πρώτη βραδιά στον Μάκη, όταν είχαν πει γουλιά τη γουλιά ενάμιση μπουκάλι “Bragadino” μπροστά στα έκπληκτα βλέμματα των πέριξ συνεκδρομείων.

Η Μαρία έκανε την πρόταση:

—«Άς πιούμε άσπρο πάτο αυτό που έμεινε στα ποτήρια. Κι ας το πιούμε στην υγεία της Κύπρου... και της δικιάς μας μοίρας!»

Ήπιαν το κρασί. Τους έκαψε το λαιμό. Κοιτάχτηκαν στα μάτια χωρίς προσunenνόηση. Έκλεισε στιγμιαία την παλάμη της στις δικές του. Τα πρόσωπά τους πλησίασαν και τα χείλη τους ενώθηκαν για δύο δευτερόλεπτα, που για τη δική τους τη ζωή και μοίρα ισοδυναμούσαν με την αιωνιότητα.

—«Ο κυβερνήτης και το πλήρωμα του αεροσκάφους σας πληροφορούν ότι σε λίγα λεπτά θα προσγειωθούμε...», ακούστηκε η φωνή από τα μεγάφωνα.

Κύπρος

Πλησίασαν στη μεγάλη πόρτα των αφίξεων. Είχαν χωρίσει πια καθώς εκείνος έπρεπε να μπει επικεφαλής της αποστολής του Πανεπιστημίου. Εκείνη έριξε μια ερευνητική ματιά στο πλήθος αυτών που περίμεναν. Δε δυσκολεύτηκε να αναγνωρίσει τον άνδρα της, παρότι εκείνος έστεκε με απλανές βλέμμα πολύ πίσω από το τζάμι της πόρτας και σίγουρα δεν την είχε δει. Μπροστά ακριβώς στην πόρτα βρισκόταν ένας γελαστός γεράκος που με ακτινοβόλο πρόσωπο καλωσόριζε έναν προς έναν τους εκδρομείς. Δίπλα του μια πολύ νέα κοπέλα έβγαζε από μια μεγάλη τσάντα και πρόσφερε σε όλους καλαίσθητα μικρά μπουκαλάκια μ' ένα βαθύ κόκκινο υγρό. Το βλέμμα της καρφώθηκε στον γεράκο. Μπροστά της προχωρούσαν δύο δροσερά κορίτσια με εντυπωσιακά γυαλιά ηλίου, βαρυφορτωμένα και τα δύο με τα εκδρομικά τους σακίδια και τις σακούλες από τα μαγαζιά του αεροδρομίου. Μόλις έφτασαν μπροστά στον γελαστό γέρο, εκείνος τις υποδέχθηκε με το πιο πλατύ του χαμόγελο και νεύοντας προς την δεσποινίδα με τη μεγάλη τσάντα τους είπε:

—«Καλωσορίσατε, παιδιά, στην Κύπρο. Πάρτε μια Κουμανταρία!»

ΧΡΗΣΤΟΣ Β. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΑΕΤΟΣ

Βρέθηκε και σήμερα μπροστά στην κλινική του πατέρα του. Ο πατέρας του ήταν γυναικολόγος. Αυτός ξεκίνησε πριν χρόνια για να γίνει χειρουργός γιατρός. Μπήκε στην ιατρική σχολή του πανεπιστημίου αυτής της μεγάλης Ευρωπαϊκής πρωτεύουσας, που ήταν μεγάλο επίτευγμα. Πήρε το πτυχίο του κι ύστερα ξεκίνησε για το Χάρβαρντ. Ο πατέρας του δεν φειδόταν εξόδων προκειμένου να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Τέλειωσε τις σπουδές του και διορίστηκε γιατρός στο πανεπιστημιακό νοσοκομείο απ' όπου ξεκίνησε. Αυτό απογοήτευσε τον πατέρα του, που τον περίμενε να σταθεί στο πόδι του, να του παραδώσει την κλινική. Ύστερα ξανάλθε εδώ, όταν πέθανε η μητέρα του. Έφυγε πικραμένος, στενοχωρημένος.

— Μείνε στην Κύπρο παιδί μου. Δουλειά ζωής πού θα την παραδώσω σε ξένους;

— Πάμε στην Αγγλία πατέρα. Εργάστηκες για πέντε ζωές. Καιρός να ησυχάσεις.

Εν τω μεταξύ είχε παντρευτεί, Αγγλίδα. Είχε τρεις γιους. Να ζήσεις μαζί μας, με τα εγγονάκια σου, τι θα κάνεις εδώ μόνος σου;

— Ελάτε σεις εδώ. Έχεις δουλειά στρωμένη. Για όλους θα είναι καλύτερα.

Έφυγε κάτω από το βάρος του θανάτου της μάνας του και της άρνησης του πατέρα του. Ούτε λόγος να εγκατασταθούν στην Κύπρο. Δεν ήξερε ποιες οι αντιδράσεις της γυναίκας του, που άφησε τη δουλειά της, γιατρός αναισθησιολόγος, για να αναθρέψει τα παιδιά τους. Κι ύστερα κι ο ίδιος δεν το ήθελε. Αν γύριζε στην Κύπρο θα πλούτιζε, μα η επιστημονική του εξέλιξη θα έμενε έως εκεί. Είχε άλλα όνειρα. Εδώ θα κατάληγε μέσα σε τέλμα. Ύστερα έκαμε καιρό χωρίς να γυρίσει στον τόπο του. Μια μέρα πήρε ένα τηλεφώνημα απ' τον θείο του.

— Ο πατέρας σου είναι άρρωστος. Καλό είναι νά 'ρθεις να τον δεις. Την άλλη μέρα βρισκόταν στην Κύπρο. Ο πατέρας του έπασχε από πνευμονία. Άρχισε η θεραπευτική αγωγή. Ο γέρος ήταν γερή κράση. Σε λίγες μέρες σηκώθηκε απ' το κρεβάτι. Βέβαια αδύνατος, ήθελε προσοχή, άρχισε όμως δουλειά. Κάτι είχε αλλάξει στην κλινική. Πολύς κόσμος. Υπήρχαν πληγωμένοι. Κι ο γέρος νύχτα, μέρα παρά το πλευρό τους. Ο κόσμος ξέσπαγε σε διαδηλώσεις. Ολόκληρο το προσωπικό της κλινικής είχε επιστρατευτεί. Κάτι δεν πήγαινε καλά. Είναι γνωστό πως άρχισε επανάσταση.

— Αυτή είναι σωστή τρέλα. Πόσοι ήταν οι Εγγλέζοι στην Κύπρο, πατέρα; Τριάντα, σαράντα και ποιος τους έβλεπε; Ξεσηκώθηκαν να τους διώξετε. Αυτό είναι σωστή φρενοβλάβεια. Καταλαβαίνεις πού καταλήγει αυτός ο δρόμος που ακολουθείς.

— Βλέπω πως έκανα λάθος.

— Υπάρχει καιρός πατέρα. Έλα μαζί μου στην Αγγλία ώσπου να περάσει το κακό. Στην ανάγκη κλείσε προσωρινά την κλινική και ύστερα πάλι την ανοίγεις.

— Το λάθος που έκανα είναι να σε στείλω να σπουδάσεις στην Αγγλία και στην Αμερική.

— Δεν είσαι ευχαριστημένος από μένα;

— Σε παρακαλώ βοήθα κι εσύ. Έχουμε ανάγκη από πρόσθετα χέρια, και τον κοίταξε μ' ένα βλέμμα ψυχρό, γυάλινο σχεδόν εχθρικό. Πρώτη φορά έβλεπε τον πατέρα του έτσι.

Άρχισε να περιποιείται πληγές. Είχε πάρει άδεια για επτά μέρες. Θα τις εξαντλούσε. Όχι για κανένα άλλο λόγο, αλλά για τον πατέρα του. Ο γέρος θά 'μενε στον τόπο κάποια μέρα, έτσι που πήγαινε.

Μια μέρα ήλθε κάποιος και είδε τον πατέρα του. Κλείστηκαν και οι δυο τους στο γραφείο. Ύστερα ήλθαν άλλοι δυο. Ν' αφήσει τη δουλειά ο πατέρας του και να τρώει τόση ώρα μαζί τους! ... Κατόπι φύγανε. Ο πατέρας του τον κάλεσε στο γραφείο του.

- Θα φέρουν ένα μοναχό, και είπε από ποιο μοναστήρι. Έχει ψηλό πυρετό. Έχει πόνους στην κοιλιά. Σε παρακαλώ να τον αναλάβεις εσύ. Θα τον παρακολουθώ κι εγώ. Ύστερα είχε ακολουθήσει κάποια κίνηση. Από ένα ημιφορητό κατέβηκαν δυο τρεις και είχαν στη μέση τους ένα καλόγηρο. Μόλις τον είδε, είπε πως κάπου τον ήξερε. Έπασχε από το τυφλό του έντερο. Ήταν στα πρόθυρα περιτονίτιδας, γιατί αμέλησε να το κοιτάξει. Την άλλη μέρα έκανε την εγχείρηση. Η κατάσταση εξελισσόταν κανονικά, ήθελε όμως μεγάλη προσοχή. Την επόμενη μέρα τέλειωναν οι επτά μέρες που είχε πάρει άδεια. Οπωσδήποτε θα έφευγε. Ο γέρος είχε αγύριστα μυαλά. Πήγαινε για τα κρατητήρια ή φυλακή. Ακόμη για κάτι χειρότερο. Να τα κουβεντιάσει μαζί του; Τον ήξερε πως δεν έπαιρνε από κουβέντα. Ο ίδιος όμως δεν θα καταστρεφόταν. Αυτός, ύστερα από μια ζωή μεγάλων κόπων πήγαινε για πανεπιστημακός. Εκείνο το βράδυ ο άρρωστος είχε εμφανίσει πάλι πυρετό. Πήρε το τηλέφωνο να κανονίσει κάποιες λεπτομέρειες για το ταξίδι. Ύστερα χωρίς να μιλήσει, το έκλεισε και πήρε τον καθηγητή στην Αγγλία.

— Κύριε καθηγητά, ο πατέρας μου δυστυχώς δεν είναι καλά. Θεωμά παρακαλώ να μου δώσετε επτά ακόμα ημέρες άδεια.

Του έδωσε αμέσως. Έτρεξε στο προσκέφαλο του αρρώστου. Τον βρήκε σηκωμένο.

— Τί γίνεται;

— Φεύγω.

— Δεν έχεις να πας πουθενά. Είσαι ακόμα άρρωστος.

— Καθυστέρησα. Πρέπει να φύγω.

— Πήρα περισσότερη άδεια και μου λες να φύγεις; Μη με φέρνεις σε δύσκολη θέση. Ο πατέρας του όταν είδε πως δεν έφυγε τον ρώτησε.

— Καλά τότε θα φύγεις;

— Θα μείνω ακόμα επτά μέρες.

— Πήγαινε παιδί μου. Με είδες, σε είδα, να πας. Δεν ξέρεις από στιγμή σε στιγμή, τι γίνεται; Έχεις οικογένεια, έχεις παιδιά.

— Ακόμα εσύ δεν στέκεις στα πόδια σου, θα μείνω να σε βοηθήσω ακόμα λίγο.

Τότε στο βλέμμα του πατέρα του, απλώθηκε εκείνη η ζεστασιά που ήξερε πάντα.

Τον αγκάλιασε.

— Δεν βαριέσαι, το γαίμα νερό δεν γίνεται.

Σε επτά μέρες ο άρρωστος ήταν τελείως καλά. Μπορούσε να φύγει. Μάζεψε τα ασήμαντα πράγματα που 'χε φέρει μαζί του. Την ώρα που θά 'φευγε τον αγκάλιασε.

— Δεν βρίσκω λόγια να σε ευχαριστήσω, γιατρέ μου. Θα μας μείνεις αξέχαστος, κι είδε ένα δάκρυ να λιμνάζει στα μάτια του. Κάποιοι που τον φέραν, ήρταν και τον πήραν κι άδειασε ο τόπος που για δεκαπέντε μέρες ήταν ξαπλωμένος. Ποιος ήταν; Ο πατέρας του, ίσως κι άλλοι, ήξεραν, εκτός ο ίδιος. Δεν του είχαν εμπιστοσύνη. Τέλειωσαν οι δεκαπέντε μέρες κι αποχαιρέτησε τον πατέρα του. Ο φόβος, η λύπη, η αγωνία δεν θα υπήρχαν πια. Αν ήταν άλλος θα τα εγκατέλειπε όλα και θα 'ρχόταν να στεκόταν πλάϊ στον πατέρα του. Α μπα, αυτά δεν γίνονταν ούτε στα μυθιστορήματα. Μια μέρα πήγε σε ελληνικό βιβλιοπωλείο, για να πάρει κυπριακές εφημερίδες. Είδε τη φωτογραφία του μοναχού, ήταν ο ίδιος. Οι Εγγλέζοι τον είχαν κάψει ζωντανό. Σε μια σπηλιά. Ήθελε να κλάψει, το είχε τόση ανάγκη. Πλανήθηκε στα απέραντα πάρκα. Ποιός ήταν, πού ανήκε; Θυμόταν τα λόγια ενός συμπατριώτη του: Μην αφήνεις τα παιδιά σου να μιλούν Ελληνικά. Το βλέπω στο δικό μου το παιδί. Όσο καλά κι αν μιλά τα Εγγλέζικα έχει μια ξένη προφορά που του δυσκολεύει τη σταδιοδρομία.

Ήταν από τότε που έφερε δάσκαλο και τους δίδασκε Ελληνικά, μέρα παρά μέρα. Περνούσαν τα χρόνια. Αυτός πήρε την επίζηλη θέση καθηγητή πανεπιστημίου. Έφερε τον γέρο του, λίγες μέρες κοντά του. Ήλπιζε πως τα εγγόνια θα τον έκαναν να θελήσει να μείνει μαζί τους. Είχε γεράσει πια. Ήταν τόσο στοργικός παλπούς. Όμως ο γέρος γύρισε στην κλινική του.... Επέστρεψε κάποτε για να παραστεί στην κηδεία του πατέρα του και τώρα μπροστά στην άδεια κλινική. Κάποτε ήταν γεμάτη από κόσμο, μια γυναίκα έκανε την τέταρτη της γέννα κι ακόμα χρωστούσε στον γιατρό από την πρώτη. Από κανένα δεν ζήτησε να του αναγνωρίσει τίποτε. Αυτός όμως ήξερε, τι άνθρωπος ήταν ο πατέρας του. Και τώρα περίμενε τον εργολάβο και τον μηχανικό. Θα τροποποιούσαν την κλινική, θα την μετέτρεπαν σε μαγαζιά και γραφεία. Άραγε να παραιτηθεί της ιδέας, να τ' αφήσει όλα όπως είναι, για να έρχεται, όποτε επισκεπτόταν την Κύπρο και να προσκυνά. Τίποτε, η κλινική σύμφωνα με τα σχέδια του μηχανικού θα απέδιδε τεράστια ποσά κι αυτός είχε τρία παιδιά ...

ΑΝΤΩΝΑΚΗΣ ΕΥΓΕΝΙΟΥ

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΙΤΑΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΤΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ
MICHELE IANNELLI

Στο Δεύτερο Συμπόσιο Μεταφραστών Κυπριακής Λογοτεχνίας

(Λευκωσία 15-17 Νοεμβρίου 2001, Αίθουσα Καστελλιώτισσα)

Κυρίες και Κύριοι, ελπίζω να μην σας δυσαρεστήσει αυτή η δική μου αστόλιστη εισήγηση. Όταν αποφάσισα να αρχίσω την εκμάθηση της νεοελληνικής γλώσσας βρισκόμουν στην πιο ακατάλληλη ηλικία για να σπουδάσει κανείς ξένες γλώσσες, αφού είχα... ενηλικιωθεί πριν από πολλά χρόνια. Στην πραγματικότητα οι νεοελληνικές σπουδές μου χρονολογούνται από το 1964. Αλλ' όμως επιδόθηκα σ' αυτές με πάθος και τους αφιέρωσα όλο τον ελεύθερό μου χρόνο, γιατί, ανάμεσα στ' άλλα, το επώνυμό μου, που συναντάται προπαντός στην Κάτω Ιταλία, υπάρχει και στην Ελλάδα, όπως κάποτε έμαθα από σπουδασμένο Έλληνα συνεπιβάτη μου και κατόπιν από αξιόπιστες γραπτές πηγές.

Πριν έρθω στο θέμα της ημέρας, με πολλή ευχαρίστηση θέλω να υπογραμμίσω προλογικά ένα πρόσφατο σημαντικό φιλολογικό γεγονός που αφορά την Ιταλία και την Κύπρο

Το φετινό καλοκαίρι χάρη στον Κύπριο Γιώργο Χατζηκωστή έχει μεταφραστεί στα ελληνικά μια τραγωδία του Ιταλού ποιητή Gabriele d' Annunzio, η *Πιζανέλλα*, που πάει να πει η Ιταλίδα κοπέλα από την Πίζα. Η Πιζανέλλα δολοφονήθηκε από τη βασίλισσα της Κύπρου. Ο D' Annunzio συνέγραψε αυτή την τραγωδία απ' ευθείας στα γαλλικά. Κατόπιν, με την άδειά του, μεταφράστηκε, με πολλή ευαισθησία στη γλώσσα του Dante, από τον περίφημο Ιταλό δημοσιογράφο Ettore Janni. Η μετάφραση του Γ. Χατζηκωστή είναι πολύ σημαντική για περισσότερους από ένα λόγους. Πρώτα για τη θέση που ο d' Annunzio κατέχει στην ιταλική ιστορία, τόσο τη λογοτεχνική όσο και την πολιτική. Έπειτα γιατί, αν εξαιρέσουμε τον Πετρарχισμό στην Κύπρο του 16ου αιώνα, είναι η πρώτη φορά που Ιταλός συγγραφέας μεταφράζεται από Κύπριο, μολοντί, είναι πολλά τα ιταλικά φιλολογικά αριστουργήματα που μεταφράστηκαν στα νεοελληνικά, από τη «Θεία Κωμωδία» του Dante ως τα Ποιήματα του Quasimodo. Μαρτυρεί επίσης ότι η αναστάτωση, που προκλήθηκε στην Κύπρο το 1974 εξ αιτίας της Τουρκίας, δεν έχει καθόλου ανακόψει την πολιτιστική ζωή και δράση, αλλ' αντιθέτως την πολλαπλασίασε.

Η μετάφραση του Γ. Χατζηκωστή είναι άξια επαίνου γιατί έχει σεβαστεί τους κανόνες της καλής μεταφράσεως. Ακριβώς τους κανόνες που ο ελληνοκεντρικός Κύπριος ποιητής Κύπρος Χρυσάνθης εξέθεσε στο δικό του «Εμμετρο δοκίμιο πάνω στη μετάφραση ποιητικών έργων». Πρόκειται για διάλογο μεταξύ ενός ξένου ποιητή και του μεταφραστή του. Αυτός ο τελευταίος δε θα κάμει καλή μετάφραση αν δεν γευτεί, μες στη δική του τη λαλιά, το μήνυμα του πρώτου. Διαφορετικά θα στένευε τους ορίζοντές του και θα τον πρόδιδε.

Ο Γ. Χατζηκωστής όχι μόνο έχει ξεπεράσει τις δυσκολίες του ιταλικού κειμένου του Janni, αλλά πέτυχε ταυτόχρονα να δώσει πλήρως στη μετάφρασή του την νταννουντσιανή ατμόσφαιρα που περιβάλλει την πικρή ιστορία της νεαρής από την Πίζα.

Όσο για το θέμα της ημέρας πρέπει να αποσαφηνίσω ότι τα ενδιαφέροντά μου για την Κύπρο συνέπεσαν μοιραία με την τουρκική εισβολή, το δραματικότερο γεγονός, που έχει τόσο επηρεάσει τον χαρακτήρα της σύγχρονης κυπριακής λογοτεχνίας. Συνεπώς επηρέασε και τη μετα-

φραστική μου εργασία. Ως τότε είχα μεταφράσει το έργο «Δίοδος» του Μήτσου Λυγίζου, «Τα Ρόδα της Ιερικώς» του Ηλία Σιμοπούλου και τις «Σφραγίδες» της «Χριστιανικής Λογοτεχνικής Συντροφιάς» Αθηνών, την εποχή που η μεταφραστική μου φροντίδα είχε λογοτεχνικό στόχο. Μα, όταν το βόρειο τμήμα της Κύπρου τουρκοκρατήθηκε προδοτικά και προέκυψε το καινούργιο ακανθώδες Κυπριακό Ζήτημα, στη δική μου μεταφραστική δράση, όπως έχω ήδη πει, έγινε μια ριζική στροφή.

Παρόλο που οι μεταφράσεις μου Κυπρίων ποιητών έχουν δημοσιευθεί, με επιμέλεια του Γιώργου Χατζηκωστή, περίπου όλες εδώ στην Κύπρο*, η καθεμιά υπήρξε πάντοτε οπωσδήποτε και αληθινή και σωστή ευκαιρία να γίνουν γνωστά τα αναφαίρετα δικαιώματα της Κύπρου και ταυτόχρονα η κυπριακή λογοτεχνία.

Η κυκλοφορία τους έγινε δωρεάν, κυρίως ταχυδρομικώς και κάποτε από σπίτι σε σπίτι. Γιατί δωρεάν; Η απάντηση βρίσκεται σε σκαπτικό ποίημα του Πέτρου Στυλιανού, τιτλοφορημένο *Κυπριακό αναγνωστικό κοινό*, που ο εν λόγω ποιητής το αφιέρωσε στον συνάδελφό του Κώστα Μόντη, μα πραγματικά σ' όλους τους ποιητές του κόσμου, οι οποίοι, όταν κάνουν την εκκαθάριση της κυκλοφορίας ενός δικού τους καινούργιου βιβλίου, εξακριβώνουν περίπου πάντα, με απόγνωση, πως πουλήθηκε μονάχα ένα αντίτυπο, ακριβώς αυτό που ο καθένας «έχει αγοράσει πιο πριν από το κόσκι». Το φαινόμενο δεν εκπλήσσει, γιατί όλοι μας γνωρίζουμε ότι το ευρύ αναγνωστικό κοινό προτιμά την παραφιλολογία από τη λογοτεχνία, δηλαδή τα ερωτικά και αστυνομικά μυθιστορήματα, σινερομάντσα κτλ., γιατί ικανοποιούν το καταναλωτικό πνεύμα αυτής της παράξενης εποχής μας. Μα δεν το έχουν για ντροπή οι ποιητές που μπορούν να γράφουν στο μέτωπό τους «άλλοις υπηρετών αναλίσκομαι». Τη φράση που απαντά στην προμετωπίδα της πρώτης εκδόσεως του Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσας του λόγιου του έθνους Ανθίμου Γαζή.

Αναφορικά με την κυκλοφορία των δικών μου μεταφράσεων, πρέπει να ομολογήσω ότι, χωρίς τη βοήθεια του τύπου, κυρίως των περιοδικών, δεν θα είχα πραγματοποιήσει τον σκοπό μου. Χάρη σ' αυτά το καθένα βιβλίο έγινε μέσο για να ενημερώσω το κοινό για το Κυπριακό. Έχουν αναλάβει αυτή την αποστολή και έθεσαν αυτό τον στόχο διάφορα περιοδικά (λογοτεχνικά, εκπαιδευτικά και σωματειακά). Ανήκει άξια στην κατηγορία αυτή το *Silarus*, το μακρόβιο φιλολογικό περιοδικό με εθνική διάσταση, που το ίδρυσε ο αληομόνητος συνάδελφός μου και φίλος της Κύπρου, ο ποιητής και συγγραφέας *Italo Rocco*, ο οποίος πολλά χρόνια πριν διακρίθηκε, χάρη στις βιβλιοκρισίες του πάνω σε Κυπρίους συγγραφείς, π.χ. την ποιήτρια *Νίκη Λαδάκη - Φιλίππου*. Διακρίθηκαν επίσης άλλα περιοδικά σαν *La Scuola di Domani*⁽¹⁾, *Verso il 2000*⁽²⁾, και το βραχύβιο *600*⁽³⁾, *Aspetti Letterari*⁽⁴⁾ και *Valori Umani*⁽⁵⁾. Τελικά τα περιοδικά: *La Rivista della Scuola*⁽⁶⁾, *Tradizione Mediterranea*⁽⁷⁾, και *Atene e Roma*, το από δεκαετίας επίσημο όργανο του Κλασικού Πολιτιστικού Ομίλου⁽⁸⁾. Τελειώνει τη σειρά *L'Eco di Andretta*⁽⁹⁾, το οποίο έχει περιορισμένη κυκλοφορία, γιατί εκδίδεται αποκλειστικά για συνδρομητές, αλλά με διεθνή κυκλοφορία ανάμεσα στους ομογενείς στην Ιταλία και στο εξωτερικό (στις Η.Π.Α., στην Αργεντινή, στην Ελβετία, στη Γερμανία, και αλλού). Το διαβάζουν κυρίως τα παιδιά και τα εγγόνια όσων εκπατρίστηκαν στις τελευταίες δεκαετηρίδες του προπερασμένου αιώνα και στις προπολεμικές και μεταπολεμικές δεκαετηρίδες του μετέπειτα αιώνα. Επί του παρόντος πρόκειται γενικά για επαγγελματίες.

Το περιοδικό *Silarus*, τον Ιανουάριο του 1980 δημοσίευσε άρθρο με θέμα το «πρόβλημα της Κύπρου και τα έργα δυό Κυπρίων συγγραφέων»⁽¹⁰⁾, με το οποίο αναλύθηκαν το «Φυλάκιο Χ - γραμμή θανάτου» του Χρυσάνθη και το «Προσφυγικοί Ψαλμοί» του Περνάρη. Υπογραμμίστηκε η συμπάθειά τους προς τα πρόσωπά του, γιατί φωτίζουν με καλοσύνη και το σκληρό πρόσωπο του εχθρού εισβολέα. Τονίστηκε επίσης πως πρόκειται για ποιητές που μετουσιώνουν γενικά τον πόνο σε επιτυχία και την οδύνη σε ηδονή, γιατί κατ' αυτούς ο άνθρωπος δεν είναι ένας ηττημένος αλλά ένας νικητής, που κατορθώνει πάντοτε να δίνει μες στο χάος μια καινούρια ελπίδα.

Επίσης στο Silarus ο διευθυντής του, ο αλησμόνητος ποιητής Italo Rocco, σχετικά με τη μετάφρασή μου του «Βιολιού των είκοσι χρόνων» του Χρυσάνθη, έγραψε: «Αν σε όλη την παραγωγή του Χρυσάνθη προβάλλει ένας λυρισμός λαμπρής εκτέλεσης, με αποτέλεσμα η κριτική να τον ονομάσει «ο χρυσορροάς ποιητής της Κύπρου», στο «Βιολί» όχι μόνο επιβεβαιώνει και καθιερώνει αυτόν τον τίτλο αλλά τον ανεβάζει στον πιο ψηλό ποιητικό λυρισμό. Η μετάφραση στην ιταλική γλώσσα, με παράθεση του ελληνικού κεμένου, έχει γίνει έντονα και ποιητικά ζωτανή από τον μεταφραστή»⁽¹¹⁾.

Όταν κυκλοφόρησε η πρώτη ανθολογία, «Τα Ποιητικά λουλούδια από το νησί της Αφροδίτης», προϊόν της συνεργασίας μου με τον Χρυσάνθη, στο Valori Umani τονίστηκε πως πρόκειται για μια ποίηση που είναι ελληνική από τη φύση της και από τον χαρακτήρα της και από τις παρορμήσεις της, τα ιδεώδη της, τις προθέσεις της και τους απώτερους οραματισμούς της. Άλλωστε η Κύπρος παρά την πολυαίωτη δουλεία της, έχει διαφυλάξει από τους Έλληνες όχι μόνο τη γλώσσα, τα ήθη, τις παραδόσεις και τα τραγούδια του Γένους, αλλά και την ελληνική συνείδηση, η οποία έχει εκφραστεί και συνεχίζει να εκφράζεται με τον πιο γνήσιο τρόπο μέσα στον μύθο της θεάς της ομορφιάς, εκεί όπου βγήκε από τη θάλασσα, κι ακολούθως με την καλλιέργεια της παράδοσης των ακριτικών τραγουδιών. Γι' αυτό στην ανθολογία τούτη δεν τονίζεται τόσο ο κάθε δημιουργός χωριστά, όσο υπογραμμίζεται το γεγονός ότι όλοι μαζί αποτελούν έναν επιφανή κλάδο του εθνικού λογοτεχνικού δένδρου στο οποίο ανήκουν⁽¹²⁾.

La Scuola di Domanί έγραψε μεταξύ άλλων πως η εν λόγω ανθολογία μαρτυρεί με αφθονία τα χρόνια του ηρωικού απελευθερωτικού αγώνος ενάντια στην αγγλική αποικιοκρατία (1955-1959), καθώς επίσης την τουρκική εισβολή⁽¹³⁾. Το Silarus εκ μέρους του δημοσίευσε μια εμπειριστατωμένη βιβλιοκρισία, υπογραμμίζοντας την ποιητική πλαστικότητα του Μόντη, τον λυρισμό του Λυσιώτη, τη συγκινητική μούσα του Χρυσάνθη, του Περνάρη κτλ.⁽¹⁴⁾

Το περιοδικό Tradizione Mediterranea το 1997 ύμνησε την ποιήτρια κα Κλαίρη Αγγελίδου για τον «Πενταδάκτυλο τον Γιό μου», που δημοσίευσα δίγλωσσα στο Σαλέρνο. Το όρισε υψηλό και επάξιο έργο, αληθινό και σωστό Stabat Mater ενός σταυρωμένου λαού, δηλαδή το παρομοίασε με τον θρησκευτικό ύμνο που η Δυτική Εκκλησία μνημονεύει τον μεγάλο θρήνο της Θεοτόκου μπροστά στον Σταυρωμένο Γιό της. Και παρομοίασε την ποιήτρια με μαγική πηγή, που μετατρέπει το δάκρυ σε καθαρό νερό της ποιήσεως. Δημοσίευσε ταυτόχρονα και μερικά αποσπάσματα του πρωτότυπου και της μετάφρασής μου⁽¹⁵⁾.

Το περιοδικό Atene e Roma στιγματίσε την εισβολή, αληθινό και σωστό flagellum Dei, και τον Άτιλα, των εθνών το μίasma και υπεστήριξε την ελληνικότητα του κυπριακού πολιτισμού. Το εν λόγω περιοδικό το 1998, χάρη στον ομότιμο καθηγητή Φριτζ Βόρνμανν, δημοσίευσε και βιβλιοκρισία πάνω στο αφήγημα «Ο Δρόμος» της Κλαίρης Αγγελίδου. Στο τέλος του πυκνογραμμένου άρθρου τόνισε το μήνυμα που η Αγγελίδου προβάλλει για τη λύση του κυπριακού προβλήματος, τουτέστι την αρμονική συμβίωση των δυο κοινοτήτων, της ελληνικής και της τουρκικής. Σύμβολο αυτής της συμβίωσης στο διήγημα είναι ο Τούρκος Γιουσούφ, ο γιαουρτάς φίλος της οικογένειας της συγγραφέως⁽¹⁶⁾.

Προϊόν μακράς και πολύμοχθης εργασίας μου είναι η ανθολογία σε δυο τόμους *Cipro nella letteratura*⁽¹⁷⁾, που κυκλοφόρησε πρόπερσι χάρη στην πρώην υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού κα Κλαίρη Αγγελίδου. Ο πρώτος τόμος, περιλαμβάνει δίγλωσσα ποιήματα, ο δεύτερος, μη δίγλωσσος, περιλαμβάνει διηγήματα. Η εισαγωγή αναλύει μια σχεδόν χιλιετία της κυπριακής ιστορίας και τονίζει κατά συνέπεια τον ηρωισμό με τον οποίο ο κυπριακός λαός αντιμετώπισε τον τελευταίο κατακτητή του. Με στόχο να θυμηθούν τα χρόνια του Απελευθερωτικού Αγώνα (1955-1959) και συνάμα την τραγική θέση στην οποία βρίσκεται σήμερα η Κύπρος, πρόβαλα επίσης την επίδραση της ιστορίας πάνω σε όλη τη νεότερη κυπριακή λογοτεχνία, χαρακτηρισμένη

«από φωνές σύνθετες, πλούσιες σε πάθος, δυνατά αισθήματα, αφοσίωση, υπερηφάνεια αλλά και δύσθυμες διαθέσεις, μικρά θραύσματα ζωής, όπου ακούει κανείς την κραυγή και το ανατριχίλασμα, τον έρωτα που γαληνεύει, την ανάμνηση και τη λησμονιά, τον πόλεμο και την ανάγκη της ειρήνης». Η ποιήτρια Cristina di Lagopesole, που έχει γράψει στο περιοδικό *Silarus* την καλύτερη βιβλιοκρισία πάνω στην ανθολογία τούτη, έχει παρατηρήσει: «έπειτα από μια μακρά, πολύ χρήσιμη εισαγωγή αρχίζει ένας μακρός ποιητικός δρόμος, που τον συνθέτουν οδύνη, αρπαγές, στερήσεις, πυκνό σκοτάδι. Μέσα από τον πόνο υψώνεται το τραγούδι, σαν αηδόνι που μέσα στη νύκτα αναζητεί το φως»⁽¹⁸⁾.

La Rivista della Scuola από το Milano έχει δημοσιεύσει βιβλιοκρισία του πανεπιστημιακού μαθηματικού και ποιητή Angelo Flores, ο οποίος ανάμεσα στα άλλα έχει υμνήσει την αγάπη των Ελληνοκυπρίων για την ελευθερία⁽¹⁹⁾.

Ποιητικός ο τίτλος «Μια κραυγή στ' όνειρο της Κύπρου», που ο Ιταλός ποιητής Franco Loi έδωσε στην βιβλιοκρισία του πάνω στην εν λόγω ανθολογία. Άνοιξε το άρθρο με τους στίχους του Χρυσάνθη:

*«Δώστε μας πίσω τα παιδιά μας
και την ψυχή μας, την ψυχή μας».*

Ύστερα έχει γράψει ότι «Πρέπει να λεχθεί πως μερικοί από τους ποιητές είναι πολύ αξιόλογοι και βρίσκονται ασφαλώς στο επίπεδο της ψηλότερης σύγχρονης κουλτούρας. Ανάμεσα τους, για παράδειγμα, ο Άντης Περγάρης, ο Μιχάλης Πασιαρδής, ο Στεφανίδης κ.ά.»⁽²⁰⁾.

Πρόσφατα το *Silarus* έχει δημοσιεύσει τη μετάφρασή μου ενός ποιήματος της κυρίας Ρούλας Ιωαννίδου - Σταύρου, «Της κατεχόμενης γειτονιάς», που συναρπάζει κυριολεκτικά τους αναγνώστες με τον γεμάτο νοσταλγία συγκινητικό λυρισμό που χαρακτηρίζει τα έργα αυτής της ποιήτριας⁽²¹⁾. Η μετάφραση αφιερώθηκε στον ήρωα Δημήτρη Σταύρου πεσόντα υπέρ πατρίδος στην καταιγίδα του 1974. Και αυτή τη φορά ένα ερμηνευτικό σχόλιο έχει θυμίσει την τραγωδία της Κύπρου και της Λευκωσίας, που έχουν προδοτικά διχοτομηθεί. Το ίδιο έγινε με άρθρο, δημοσιευμένο πρόσφατα στο περιοδικό *L' Eco* πάνω στο έργο της ίδιας «Κίτρινες Κορδέλες» (που συμβολίζουν τους αγνοούμενους της τουρκικής εισβολής), που η ποιήτρια έχει στήσει με υπέροχη τέχνη. Χάρη στη χορηγία των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, έχει κυκλοφορήσει σε δίγλωσση έκδοση πριν από λίγες μέρες⁽²²⁾. Οι αρετές στη λογοτεχνική γραφή και έκφραση της ποιήτριας οδήγησαν σ' ένα λογοτεχνικό αποτέλεσμα πολύ ευτυχές και χάρη σ' αυτό το τραγικό δράμα των γυναικών των Κυπρίων αγνοουμένων έχει γίνει έκφραση και σύμβολο του δράματος των αγνοουμένων όλων των πολέμων. Πρόκειται για ποιητικό θεατρικό έργο, όπου οι διάλογοι διεξάγονται σε ένα υπερβατικό επίπεδο χάρη στις συνειδητές και ασυνείδητες δυνάμεις του εσωτερικού κόσμου, σε τόνους χαμηλόφωνους και εσωτερικούς, ανάμεσα σε δυο πρόσωπα: τον άντρα (Εκείνο), ο οποίος χάθηκε στην καταιγίδα του 1974 χωρίς να ξανακουστεί τίποτε γι' αυτόν, και στη σύζυγό του (Εκείνη), η οποία μάταια έπειτα από τόσα χρόνια τον περιμένει. Το δράμα ξεκινάει από κάτι προσωπικό, γιατί η ποιήτρια έζησε για χρόνια την τραγωδία τούτη σαν Ελληνοκυπρία και συνάμα σαν νύφη αγνοουμένου. Αλλ' όμως, χάρη σε μια ευρεία ποιητική φλέβα και σε μια γόνιμη και πλούσια φαντασία, τις κυριότερες αρετές της Ρούλας Ιωαννίδου - Σταύρου, οι «Κίτρινες Κορδέλες» της απέκτησαν οικουμενικό και διεθνή χαρακτήρα. Οι κυριότερες λογοτεχνικές ιδιότητες του έργου είναι η πρωτοτυπία της συλλήψεως, η αυθορμησία με την οποία παρουσιάζεται το θέμα, η υποβλητικότητα που δημιουργεί στον αναγνώστη, η παραστατικότητα με την οποία παρουσιάζονται τα ανθρωπιάνα αισθήματα και η αυθεντικότητά τους.

Για να τελειώσω, οι «Κίτρινες Κορδέλες» είναι έργο που ξεχωρίζει από τα άλλα παράλληλου περιεχομένου βιβλία. Μέσα από τους τριανταεννέα διαλόγους, που λειτουργούν, όπως

είπαμε, σε επίπεδο μεταφυσικό, αναβλύζουν τα συναισθήματα των πρωταγωνιστών. Η γυναίκα του αγνοουμένου με μεγάλη δύναμη καρδιάς προσπαθεί να νικήσει την πραγματικότητα, να αλλάξει την τραγική της μοίρα. Τόσο μεγάλη είναι μέσα της η λαχτάρα για τη συνέχεια του συζυγικού τους βίου που – χρόνια τώρα – απότομα κόπηκε. Μόλις ακουστεί η φωνή της αντιλαλεί μέσα της η φωνή του συζύγου της. Τότε η μνήμη γεφυρώνει την απόσταση και το χάσμα, έστω και για μια στιγμή! Συχνά οι αναμνήσεις του προσωπικού της βίου τη μεταφέρουν στα παλιά επικά γεγονότα της πατρίδας καθώς επίσης στα αισχρά κατορθώματα της Τουρκίας και ο πόνος της γιγαντεύει και η φωνή της γίνεται κραυγή.

Όσον αφορά τον αγνοούμενο αξιωματικό Δημήτρη Σταύρου, που ενέπνευσε αυτό το έργο της Ρούλας Ιωαννίδου - Σταύρου, το τέλος του δράματος είναι προφητικό: Η αναγνώριση και ταυτοποίηση των λειψάνων του με τη μέθοδο DNA.

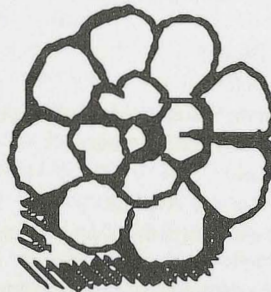
*«Τώρα πιά τὰ ἱερά του λείψανα,
πίσω στην ἀγκαλιά τοῦ Ἔθνους του
μέ ἀγάπη πολλή τάφηκαν
πλάϊ ἰστοῦς ἄλλους ἥρωες, ἀπ' ὅπου
θὰ διδάσκουν ἐν χορῶ
στὰ ἐγγόνια τῶν γενναίων Ἀτρείδων
τὸν ἔρωτα γιὰ τὴν πατρίδα
στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων»²³*

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

* Μεταφράστηκαν στα ιταλικά από τον εισηγητή τα εξής έργα του Κύπριου Χρυσάνθη 1- L' Elettra, Λευκωσία 1976. 2- Fiori poetici dall' Isola di Afrodite, μια μικρή ανθολογία Κυπρίων ποιητών με επιλογή του Κ.Χ. που ο μεταφραστής την τιλοφόρησε *Ποιητικά λουλούδια από το Νησί της Αφροδίτης*, έκδ. με την χορηγία του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, Ε.Π.Ο.Κ., Λευκωσία 1986. 3- Col violino dei vent' anni (Με το βιολί των είκοσι χρονών) με την χορηγία της «Σημερινής», δίγλ. έκδ. Ε.Π.Ο.Κ. Λευκωσία 1988. 4- Axiothea (Αξιοθέα), δίγλ. έκδ. Ε.Π.Ο.Κ. Λευκωσία 1990. 5- Poesie, δίγλ. έκδ. Ε.Π.Ο.Κ. Λευκωσία 1992. 6- I Canti del nonno (Τραγούδια για τον εγγονό), δίγλ. έκδ. Ε.Π.Ο.Κ. Λευκωσία 1993. 7- Conversando con Mario (Συνομιλία με τον δεύτερο εγγονό), δίγλ. έκδ. Ε.Π.Ο.Κ. Λευκωσία 1994. 8- Collane per le nipotine Eleonora e Talia Maria (Περιδέραια στις δυο εγγονές μου Ελεωνόρα και Θάλεια Μαρία), δίγλ. έκδ. Ε.Π.Ο.Κ. Λευκωσία 1994.

- 1 La Scuola di Domani (Η Αυριανή Εκπαίδευση), Salerno.
- 2 Verso il 2000, (Προς τον Εικοστό Πρώτο Αιώνα), Salerno.
- 3 Το 600, Salerno.
- 4 Aspetti Letterari (Φιλολογικές Όψεις), Napoli.
- 5 Valori Umani (Ανθρώπινες Αξίες), Napoli.
- 6 La Rivista della Scuola (Η Επιθεώρηση της Ιταλικής Εκπαίδευσης), Milano.
- 7 Tradizione Mediterranea (Μεσογειακή Παράδοση), Roma.
- 8 Atene e Roma (Αθήνα και Ρώμη), Firenze.
- 9 L' Eco di Andretta (Η Ηχώ από την Ανδρέττα), Avellino.
- 10 M. Iannelli «Το πρόβλημα της Κύπρου και τα έργα δυό Κυπρίων συγγραφέων», Silarus, αρ. 87, σσ. 53-55, τον Ιανουάριο του 1980, Battipaglia (Salerno).
- 11 Italo Rocco, «Με το βιολί των είκοσι χρονών» του Χρυσάνθη, Silarus, αρ. 142, Μάρτης-Απρίλης του 1989.
- 12 B. Laganà, *Τα Ποιητικά λουλούδια από το νησί της Αφροδίτης*, του Μ. Ι., Valori Umani (Ανθρώπινες Αξίες) (αρ. 121, Μάιος - Ιούνιος, 1987).
- 13 M. Vanni, Τα ποιητικά λουλούδια από το νησί της Αφροδίτης του Μ.Ι., La Scuola di Domani, αρ. 3/4 (91), σσ. 98-99.

- 14 Pietro Rocco, (Τα Ποιητικά λουλούδια από το νησί της Αφροδίτης του Μ.Ι., *La Scuola di Domani*, αρ. 131-132, Μάιος - Αύγουστος 1987, σσ. 103-105.
- 15 Cristina di Lagopesole, Κλαίρη Αγγελίδου «Ο Πενταδάκτυλος ο Γιος μου», *Tradizione Mediterranea* (Μεσογειακή Παράδοση), αρ. του Μαΐου 1997, σσ. 55-59.
- 16 M. Iannelli, *Ο Δρόμος της Κλαίρης Αγγελίδου*, *Atene e Roma*, αρ. 1-2, 1988, σσ. 85-86.
- 17 “Cipro nella letteratura” (βλ. τη βιβλιοκρισία του Γ. Χατζηκωστή, *Μια ανθολογία κυπριακής λογοτεχνίας στα ιταλικά*), Η Σημερινή, 14 Μαρτίου 1999). Στον πρώτο τόμο είναι παρόντες οι ποιητές Αγγελίδου Κλαίρη, Αλιθέρης Γλαύκος, Ανθίας Τεύκρος, Βαλδασερίδης Παύλος, Βασιλείου Κώστας, Βραχίμης Νίκος, Γαλατόπουλος Χριστόδουλος, Δημητρίου Ναδίνα, Διαγκούσης Γεώργιος, Δρουσιώτης Πυθαγόρας, Ερέλ Ρέα Κουμίδου, Ζαφειρίου Λεύκιος, Ζήνων Βίκτωρ, Θεοχαρίδης Θεμιστοκλής, Θεοχαρίδου Ιάνθη, Ιακωβίδης Μίμης Κ., Ιντιάνος Αντώνης, Ιωαννίδης Κλείτος, Κανάκης Άντης, Κατσούρη Ντίνα, Κρόλης Μάνος, Κρανιδιώτης Νίκος, Κουγιάλης Θεοκλής, Λαζάρου Σοφοκλής, Λαφρών Γουσταύος, Λέφκης Γιάννης, Λιπέρης Δημήτρης, Λοϊζιάς Πολυξένη, Λυσιώτης Ξάνθος, Μαραθεύτης Μιχαλάκης, Μηχανικός Παντελής, Μιχαηλίδης Κώστας, Μολέσκης Γιώργος, Μόντης Κώστας, Νικολάου Θεοδόσης, Ορφανίδης Νίκος, Παλληκαρίδης Ευαγόρας, Παπαδόπουλος Γιάννης, Παπαστυλιανού Κ. Γιαννάκης, Παπαφιλίππου Λουκής, Πασαράδης Μιχάλης, Παστελλάς Ανδρέας, Περγίος Ιωάννης, Περγάρης Άντης, Πιερίδης Θεοδόσης, Ποταμίτης Δημήτρης, Πυλιώτης Αχιλλέας, Ροδίνης Άνθος, Σόφας Πέτρος, Σταυρίδης Φοίβος, Στεφανίδης Τάσος, Στυλιανού Πέτρος, Σωφρονίου Σωφρόνης, Φάνος Γιώργος, Φιλίππου Νίκη Λαδάκη, Φραγκούδης Μενέλαος, Χαραλαμπίδης Κυριάκος, Χατζηκώστας Λεόντιος, Χριστοφίδης Ανδρέας, Χρυσάνθης Κύπρος. Στο δεύτερο είναι παρόντες οι πεζογράφοι Αγγελίδου Κλαίρη, Αδαμίδου Ειρένα Ιωαννίδου, Ακρίτας Λουκής, Αλιθέρης Γλαύκος, Κατσούρης Γιάννης, Κρανιδιώτης Νίκος, Κυπριολέων Ανδρέας, Λαζάρου Σοφοκλής, Λυσιώτης Ξάνθος, Μαρσέλλος Θεόδωρος, Νησιώτου Ήβη, Νικολαΐδης Μελή, Πιερίδης Γιώργος, Χριστοφίνα Μαρία, Χρυσάνθης Κύπρος.
- 18 M. Iannelli, *Μια ποιήτρια από την Κύπρο, η Ρούλα Ιωαννίδου - Σταύρου*, *L' Eco di Andretta*, αρ. 1, 2000.
- 19 Christina di Lagopesole, *Cipro nella letteratura του Μ.Ι.*, *Silarus* αρ. 206, 1999.
- 20 Angelo Flores, *Cipro nella letteratura του Μ.Ι.*, *La Rivista della Scuola*, Anno XXI, 16/31 Marzo 2000, αρ. 14, σ. 22.
- 21 F. Loi, «Μια κτανυγή στ' όνειρο της Κύπρου», Η ανθολογία “Cipro nella letteratura” του Μ.Ι. “Il Sole 24 ore”, 15 Οκτωβρίου 2000, σ. 29.
- 22 Silarus, αρ. 214, Μάρτης - Απρίλης 2001.
- 23 Ρούλας Ιωαννίδου - Σταύρου, *Κίτρινες Κορδέλες (Nastrini Gialli) nella versione italiana di Μ. Ι.*, με επιμέλεια του Γ. Χατζηκωστή, χορηγός: Πολιτιστικές Υπηρεσίες Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, 2001, σσ. 100.
- 24 Τα οστά που ενταφιάστηκαν στο Στρατιωτικό Κοιμητήριο Μακεδονίτισσας (Τύμβο).

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΗΘΟΣ ΚΑΙ Η ΑΛΑΖΟΝΕΙΑ

Ο χώρος της πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας, από τη φύση του υψηλού ήθους, πρέπει να χαρακτηρίζεται από την ευρεία εκείνη μεγαλόψυχη αντίληψη η οποία και δημιουργεί το περιβάλλον μέσα στο οποίο ο πνευματικός άνθρωπος κι ο καλλιτέχνης θα δημιουργήσει το έργο του. Κι όταν λέμε έργο δεν εννοούμε, με κανένα τρόπο, το εγκεφαλικό και μόνο δημιούργημα, που ικανοποιεί τις αυτάρεσκες και αλαζονικές επιδιώξεις, καθώς επίσης και τα υπαρξιακά ελλείμματα των υποτιθέμενων δημιουργών, που απομονωμένοι από το κοινωνικό περιβάλλον και τα πολιτιστικά δρώμενα, ναρκισσεύονται αυτάρεσκα, χαϊδεύοντας τον εαυτό τους και τους ομοίωγνωμους συνοδοιπόρους τους.

Δυστυχώς, το φαινόμενο της αλαζονικής συμπεριφοράς επίδοξων διανοούμενων και καλλιτεχνικών δημιουργών, είναι στους καιρούς μας ιδιαίτερα έντονο και δημιουργεί το σταθερό υπόβαθρο ανέλιξης της πνευματικής ζωής μας καθαρά αποτρεπτικό και αντιαισθητικό. Ένας χώρος που θάπρεπε να εκπέμπει φως, ήθος, πολιτισμό και ποιότητα ζωής, έχει καταντήσει, από τις γνωστές αιτίες, ένα πεδίο σκληρού και τραχύ ανταγωνισμού, όπου οι μεν μεγαλύτεροι είναι εγκλωβισμένοι, με τις τιμητικές πάντοτε εξαιρέσεις, στην πνευματική τους αυτάρκεια, η οποία και τους στερεί τη δυνατότητα εκπομπής μηνυμάτων και εποικοδομητικής συμμετοχής τους στη διαμόρφωση του πνευματικού και κοινωνικού γίγνεσθαι, και όπου οι νεότεροι, βιαστικοί πάντοτε για εντυπώσεις, γελοιοποιούνται στην πνευματική διαδρομή που επέλεξαν να ακολουθήσουν, πάντοτε φυσικά με τις εξαιρέσεις τους.

Πολλούς από την πρώτη κατηγορία, κάτω από την πίεση του πλέγματος της ενδεχόμενης ανασφάλειας - κάποιες φορές ακατανόητης - τους έχει κυριεύσει το συναίσθημα της μικροψυχίας, αντί να τους διακρίνει η συμπεριφορά της ανοικτής καρδιάς, της συγκατάβασης και της μεγαλοψυχίας. Βασικά χαρακτηριστικά του πνευματικού ανθρώπου που να τον διαφοροποιούν από τους υπόλοιπους. Κι όμως τα πράγματα δεν είναι έτσι. Κλεισμένοι στον εαυτό τους κι αμίλητοι, δεν λένε μια καλή κουβέντα για τους ομότεχούς τους, δεν κρίνουν εποικοδομητικά το έργο του άλλου, δεν τον συγχαίρουν, όταν πρέπει, δεν τον συμβουλεύουν δεν τον καθοδηγούν, όπως δεν συμμετέχουν και στα πνευματικά και κοινωνικά δρώμενα, δεν δημιουργούν και δεν διαμορφώνουν συνειδήσεις, παρά παραμένουν αποστασιοποιημένοι, με την φαρμακερή κριτική πάντα στο στόμα.

Το όποιο πνευματικό έργο δημιούργησαν, από μόνο του δεν λείπει τίποτα, εάν δεν συνοδεύεται από μια ζωντανή παρουσία στον πνευματικό χώρο, από υπεύθυνη στάση ζωής, και πάνω απ' όλα από την εκπομπή υψηλού ήθους και Ηθικής. Κάποιες συγγραφές ή δημιουργίες παρελθόντων ετών, που φυσικά δεν απέσπασαν και τα Νόμπελ, δεν είναι αρκετές για τον χαρακτηρισμό του Πνευματικού Ανθρώπου. Εντελώς διαφορετικό είναι το περιεχόμενο του όρου και αυτό πρέπει να προσεγγίσουμε. Ως προς το πρώτο αυτό σκέλος, καλόν είναι να σταματήσω εδώ γιατί εάν αναφερθώ και σε κάποιους επήλυδες που δεν κατόρθωσαν να δοξαστούν στους τόπους όπου κατοικούν σαράντα τόσα χρόνια, επιστρέφουν στα χωριά τους και με το ύφος της αυθεντίας διαστρεβλώνουν την πνευματική ζωή και κακοποιούν την ιστορική αλήθεια. Αλλά αυτό είναι μια άλλη μεγάλη ιστορία.

Η δεύτερη κατηγορία των νεότερων δημιουργών κι ένα μεγάλο μέρος της, διακατέχεται από τη βιασύνη της ανάδειξης, από τη μανία της επίδειξης των αδιαμόρφωτων ακόμη πνευματικών τους προσόντων και από τη διάθεση απόρριψης κάθε προηγούμενης δημιουργικής παρουσίας, εν ονόματι, όπως την αποκαλούν, της «μοντερνικής τέχνης». Η πάλη του παλιού και του νέου, θεμιτή ως ένα σημείο, όχι όμως στον βαθμό εκρίζωσης των πάντων. Χωρίς ρίζες τίποτα δεν στέκεται όρθιο. Αυτό, δυστυχώς, δεν το καταλαβαίνουν.

Αντί για τα χαρακτηριστικά αυτά που οδηγούν στην ομαλή εξέλιξη του πνευματικού και κοινωνικού βίου, παρατηρείται στους νεότερους δημιουργούς, συγγραφείς, λογοτέχνες, καλλιτέχνες, μια τάση εκμηδένισης των πάντων. Μικρονοϊκές αντιλήψεις που οδηγούν στην Αλαζονεία, τον Κομπασμό, και στον υπερφίαλο ναρκισσισμό. Κοινοτολούς τους συνεπαίρνει ο οίστρος της «επιτυχίας», γιατί κάποιος συνοδοιπόρος τους υμνολόγησε, εγκλωβίζουν τις δημιουργικές τους δυνάμεις σε πρόσκαιρους εντυπωσιασμούς και τελικά περιμένουν επί ματαίω το Νόμπελ που δεν έρχεται και την εναγωνίως επιζητούμενη καταξίωσή τους, μέσα από τα ανοργασμικά τους σύνδρομα. Λίγη σεμνότητα, αδελφοί, δεν βλάπτει, ούτε ο σεβασμός σε κάποιους που προηγήθηκαν από σας.

Δεν έχω τίποτα με τους ποιητές. Αντίθετα τους τιμώ και αγαπώ περίσσεια την ποιητική δημιουργία, ως μία υψηλού επιπέδου αισθητική πρόταση. Εκείνους που απεχθάνομαι είναι τους «ποιητάδες» και τη μάλιστα που δημιουργούν. Με δυο-τρεις στίχους ή με μια δεκασέλιδη «ποιητική συλλογή, αυτοαναγορεύεται ο άλλος ποιητής και μάλιστα εντάσσοντας τον εαυτό του και σε Γενιές. Μάλιστα η γενιά του '60, του '70, και του '80, με την παραπάνω έννοια. Είναι κι εκείνοι οι στιχουργοί και στιχοπλόκοι λαϊκών τραγουδιών-θαυμάσιων μέχρις εκεί- που με την συνεπικουρία και των εφημερίδων που εργάζονται, αυτονομάζονται «ποιητές». Ξανά έλεος, αδελφοί.

Και για να κλείσουμε το σημείωμα αυτό ευθυμώντας, αξίζει ν' αναφερθεί το παρακάτω περιστατικό. Την ημέρα που πέθανε ο Ελύτης, βρεθήκαμε κάπου μερικοί Βολιώτες. Μαζί μας κι ένας ακράτητα φιλόδοξος και αλαζών «ποιητής». Μόλις ανέφερε κάποιος ότι «πάει χάσαμε και τον Ελύτη», ο φιλόδοξος «ποιητής» απάντησε περιχαρής: «Ευτυχώς που πέθανε για να πάρουμε κι εμείς σειρά». Κι ο πικρόχολος της παρέας πρόσθεσε: «φυσικά όχι για το Νόμπελ ποίησης».

Όπου περισεύει η πνευματική μικροψυχία και λείπει η γενναιότητα και η ψυχική μεγαλοψυχία κι όπου ακόμη η αλαζονεία, η μικρόνοια και ο κομπασμός κυριαρχούν, εκεί το πνευματικό ήθος είναι λιγοστό και ο πολιτισμός όχι αυτός που θάπρεπε να είναι. Όλα γίνονται μια επαγγελματική διαδικασία που την χαρακτηρίζει το οικονομικό αλισβερίσι.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΥΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΠΟΝΟΣ στο έργο του Αλ. Παπαδιαμάντη

*Σὰν νὰ ἔχαν ποτέ τελειωμό
τὰ πάθια κι οἱ καημοὶ τοῦ κόσμου*

Ο πόνος είναι σύμφυτος με τη ζωή. Μιλάμε φυσικά και για το πρώτο κλάμα, το «τραύμα» της γέννησης - τοκετού, και σ' αυτό δίδονται, εννοείται, διάφορες ερμηνείες. Βέβαια ο πόνος είναι ανεπιθύμητος και ακατανόητος, αν και προσφέρει στον στοχαστικό και φιλοσοφικό νου αφορμές και περιθώρια για την κατανόηση, την ερμηνεία και την υπέρβασή του. Η όλη προβληματική για τον πόνο γίνεται σήμερα περισσότερο ακατανόητη, που ο σύγχρονος άνθρωπος καταβάλλει ιδιαίτερες προσπάθειες, αν όχι να νικήσει τον πόνο ή να τον αποφύγει, τουλάχιστον να τον ελέγξει, τα συμπτώματά του δηλαδή, χωρίς ωστόσο να επιτύχει ικανοποιητικά αποτελέσματα. Δημιουργήθηκαν και ιατρεία πόνου¹. Οι φιλόσοφοι και οι θεολόγοι αναφέρονται στην παιδαγωγική σημασία του πόνου και στη σημασία του για τη ζωή μας. Το σμίλημα της προσωπικότητας, την προειδοποίηση κάποτε για να αναπτύξει το άτομο μηχανισμούς αντίστασης - άμυνας. Τονίζεται μάλιστα στην Αγία Γραφή η αναγκαιότητά του: «δεὶ ἡμᾶς διὰ πολλῶν δοκιμασιῶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Πρᾶξ. ΙΔ22)².

Παρατηρούμε όμως πως όσο πιο πολύ ερευνά ο άνθρωπος το πρόβλημα του πόνου, τόσο περισσότερο απομακρύνεται από τη λύση του, τόσο περισσότερο αυξάνεται ο πόνος του. Η γνώση που αποκτά, όχι μόνο δεν τον διαφωτίζει, αλλά και δεν τον ωφελεί. Ας θυμηθούμε και τον στίχο: «Μοῦ ἔγινε ἡ γνώση παιδεμὸς καὶ πάει νὰ μὲ νεκρώσει». Ακόμη ας θυμηθούμε και την πικρή εμπειρία του Σολομώντα, «ὁ προσθεὶς γνῶσιν, προσθήσει ἄλγημα» (Εκκλῆσ.Α' 18). Άρα, δεν είναι εύκολη η απάντηση στο ερώτημα: «γιατί πονούμε;». Πρέπει προηγουμένως να απαντήσουμε στα ερωτήματα, πέρα απ' αυτούς που αιτιολογημένα και δίκαια πονούν, γιατί πονούν οι αθώοι, οι αναξιοπαθούντες, γιατί πονούν τα νήπια.

Λέξεις και όροι που αναφέρονται στο αντικείμενο μελέτης μας είναι: α) άλγος, και χαρακτηρίζει κυρίως τον «σωματικό πόνο», β) οδύνη, που χαρακτηρίζει κυρίως τον «ψυχικό πόνο» και γ) πόνος (από το ρήμα πένομαι: της πένιας, πονηρός), αγωνία, πόνος και περιλαμβάνει και τις δύο πιο πάνω καταστάσεις, τον σωματικό και τον ψυχικό. Αναφερόμενοι στον σωματικό - ψυχικό - ψυχοσωματικό πόνο, καταλαβαίνουμε πως η αναφορά αυτή είναι τυπική, σχηματική, για τη μελέτη μας, χωρίς σαφή όρια.³

Αυτά που σημειώνω είναι λίγα εισαγωγικά στο κείμενό μου. Δεν σκοπεύω να ασχοληθώ εκτενέστερα με το πρόβλημα, δηλαδή να εξηγήσω ή να ερμηνεύσω τον πόνο. Σκοπός είναι να πλησιάσω τον πόνο, όπως αυτός εκδηλώνεται και παρατηρείται στο έργο του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη.

Είναι γνωστό πως ο Αλ. Παπαδιαμάντης δεν είναι ο λογοτέχνης της μας ανάγνωσης⁴. Δεν ξεμπερδεύεις εύκολα μ' αυτόν. Πρέπει να επανέλθεις. Ο προσεκτικός αναγνώστης διαπιστώνει πως ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία του έργου του είναι ο πόνος. Ο πόνος γενικά, στη φύση, στον κόσμο. Ιδιαίτερα τον απασχολεί ο ανθρώπινος πόνος.

Γίνεται φανερό πως ο Αλ. Παπαδιαμάντης βλέπει με «κατανόηση» και «συμπάθεια», με αγάπη τους ήρωές του που πονούν. Μπορεί να διαφωνεί με τη συμπεριφορά τους, όμως τα πρόσωπα του είναι αγαπητά. Ενδέχεται να πει κανείς πως αυτό είναι «αυτονόητο». Ένας αληθινός συγγραφέας έτσι αντιδρά. Όμως παρατηρούμε πως, όπως η έννοια του αυτονόητου έχει σοβαρά υποχωρήσει στην ατομική και κυρίως στην κοινωνική μας ζωή, έτσι και στην τέχνη. Όλα τίθενται υπό αμφισβήτηση. Και βέβαια η καλοπροαίρετη αμφισβήτηση πρέπει να είναι καλοδεχούμενη. Όμως εδώ έχουμε την αμφισβήτηση για την αμφισβήτηση, χωρίς να προβάλλουμε τη «βάσανο» της αλήθειας.

Ο πόνος στο έργο του Αλ. Παπαδιαμάντη απλώνεται σε διάφορα πεδία και επίπεδα.

1. Παρατηρούμε ότι στο έργο του Αλ. Παπαδιαμάντη συναντάμε τον πόνο ευρύτερα, σφαιρικότερα, ως πόνο της φύσης γενικά, ως πόνο των πραγμάτων, των ζώων, των φυτών, ανάμεσα στα οποία ζει και ο άνθρωπος και εκδηλώνει τον δικό του πόνο. Φαίνεται σαν να ξεκινάει και να τονίζει-ιδιαίτερα το Αγιογραφικό: «*Οἶδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν*» (Ρωμ. Η' 22). Έτσι μπορούμε καλλίτερα να δούμε, ακόμη και να κατανοήσουμε τον ανθρώπινο πόνο, αν τον δούμε σε σχέση και συνάρτηση με τον πόνο της φύσης και τον «εν αυτή», του «κόσμου» του Σύμπαντος. Μας τονίζει ο Αλ. Παπαδιαμάντης πως όχι μόνο η φύση, αλλά και οι άγγελοι, όταν έρχονται στον κόσμο, πονούν. «*Ὁ Ἄγγελος δὲν εἶρε παρηγορίαν. Ἐπῆρε τὰ πτερόεντα δῶρα ... ἐτάνυσε τὰς πτέρυγας καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὰς οὐρανοῦς ἀψίδας*» (Τα πτερόεντα δώρα).
2. Ο πόνος, ο ανθρώπινος πόνος είναι διάχυτος στο έργο του. Ο ίδιος πονάει, όπως και οι ήρωές του. Αυτός φαίνεται να αποδέχεται αυτή την κατάσταση του πόνου, προσπαθεί και τελικά συμφιλιώνεται μαζί του. Δεν τον επιζητεί, αλλά τον υπομένει. Φαίνεται να περιμένει απ' τον πόνο κάτι που να σμιλέψει την πέτρα και το μάρμαρο του ανθρώπινου υλικού, που να του δώσει μορφή, πρόσωπο. Αν και μερικές φορές δείχνει σαν να είναι ευχαριστημένος που υποφέρει. Κάποτε που πήγε να παρακαλέσει την «Φαρμακολύττρια» να τον βοηθήσει, ένιωσε μια «άγρια χαρά» που η Αγία δεν εισάκουσε την προσευχή του. Ίσως εδώ νά 'χε υπ' όψη του τη γνώμη Γέροντα, πως αν ο Θεός διώξει τους πειρασμούς, απαλλάξει τους ανθρώπους απ' αυτούς, κανείς δεν πρόκειται να σωθεί. Αυτός έχει έντονη την προσπάθεια να αναγεννηθεί, καθώς κουβαλάει τις ενοχές του, τις αμαρτίες της νεότητάς του, καθώς ομολογεί.
3. Ο Παπαδιαμάντης είναι ειλικρινής και καθαρός: Δεν εξωραΐζει, με την έννοια του να βάζει ψιμύθια στους ήρωές του και στις καταστάσεις τους. Δεν ξέρει να λείει ψέμματα⁵. Φαίνεται πως δεν προσπάθησε πολύ στην κατεύθυνση αυτή. Πέθανε μ' αυτά που πρωτόμαθε. Στην ουσία του ο Παπαδιαμάντης είναι ποιητής με τις χαρακτηριστικές ιδιαιτερότητες του ποιητή, με τη διαφορετική του ματιά.
4. Ο Παπαδιαμάντης είναι αυτός που είναι, που βγαίνει μέσα από το έργο του και τη ζωή του. Αρκετοί μελετητές του, φτιάχνουν ένα Παπαδιαμάντη όπως αυτοί θα ήθελαν να είναι. Τον δέχεσαι ή δεν τον δέχεσαι. Μα θα πει κανείς, τότε πού βρίσκεται

το έργο του κριτικού; Πρέπει να κάνουμε τη διάκριση ανάμεσα στον καλοπροαίρετο και στον κακοπροαίρετο (το να εκφράζει απλώς και μόνο υποκειμενικές απόψεις δεν είναι άσχημο, ούτε προκαλεί. Προκαλεί ο δογματικός τρόπος εκφοράς του και οι ατεκμηρίωτες απόψεις του).⁶

Πρέπει να σημειώσω και τα ακόλουθα:

- I. Δεν είναι εύκολο να ξεχωρίσει και να κατατάξει το υλικό του κανείς, δηλαδή τα διηγήματα⁷ κατά κατηγορίες αυστηρώς, διότι αυτές εμπλέκονται. Αν τώρα προσπαθώ κάτι τέτοιο είναι για να προσδιορίσω τυπικά, σχηματικά το θέμα μου, έτσι ώστε να γίνει σαφέστερο.
- II. Η σταχυολόγηση είναι δειγματοληπτική και μάλλον ελλιπής. Δεν είναι δυνατό να αναφερθώ εδώ εξονυχιστικά σ' όλο το έργο του. Έτσι οι παραλείψεις είναι πιθανόν να υπάρχουν. Η επιλογή έχει προσωπικό χαρακτήρα, έλαβα όμως υπ' όψη μου και προσεκτικούς μελετητές του, όπως τον Γιώργο Βαλέτα, με τον οποίο μπορεί κανείς να έχει εν πολλοίς διαφορετική άποψη, όμως η γνώμη του είναι αξιοπρόσεκτη.

Περισσότερο επιμελημένη η έκδοση του Νίκου Τριανταφυλλόπουλου. Έτσι προσπάθησα και κατέταξα το υλικό μου ως ακολούθως:

1. Ο πόνος, που αφετηρία έχει «φυσικά» αίτια και άλλα συμβεβηκότα στη φυσική ζωή του ανθρώπου. Η μεγάλη αιτία πόνου (κάποτε και χαράς) είναι το «θανάσιμο» σφιχταγκάλισμα του ανθρώπου με τη θάλασσα, τη Μητέρα θάλασσα. Σχεδόν το πλείστον μέρος του Παπαδιαμαντικού έργου σχετίζεται με το νησί του και τη θάλασσα. Έτσι παρελαύνουν μπροστά μας κόποι, πόνοι, καημοί, κλαμμένα πρόσωπα, θρήνοι, θάνατοι, μνημούρια, μαυροφορεμένες γυναίκες. Και καθώς η κοινωνία της Σκιάθου είναι μικρή, ο θρήνος (και η χαρά) προσλαμβάνει καθολικό χαρακτήρα. Η θάλασσα ζητάει ως άλλος Μινώταυρος τις θυσίες, τα θύματά της, «το ενιαύσιον θύμα» της. Η θάλασσα, ως άλλη νεράιδα, δημιουργεί στον άνθρωπο αμφιθυμικά συναισθήματα, την αγαπάς και την φοβάσαι. Η θάλασσα είναι θηλυκιά. Παραδείγματα έχουμε κι από άλλους συγγραφείς μας. Χαρακτηριστικά είναι τα διηγήματα του Ανδ. Καρκαβίτσα «Η θάλασσα» και του Κώστα Ουράνη «Ο Σκάρος» για να μείνω μόνο σ' αυτά. Τον ναυτικό «τον κράζει η θάλασσα». Σίγουρα η θάλασσα δεν είναι «μόνο» βιοποριστικό πεδίο και μέσο για τον άνθρωπο. Τελικά, καταλήγει να είναι η μοίρα του, έτσι που να 'ναι αναπόδραστα δεμένος μαζί της. Γι' αυτό και ο νησιώτης συγγραφέας μας την έχει κάνει βασικό του θέμα. Παρατηρούμε επίσης πως ο Παπαδιαμάντης είναι τόσο δεμένος με την παράδοση, που την παρακολουθεί στην ιστορική της πορεία, αφού την συνδέσει με την αφετηρία της, με την αρχική της πηγή. «Μέγα τὸ τῆς θαλάσσης κράτος», μας πληροφορεί ο αρχαίος ιστορικός. Χαρακτηρίστηκε ως παγανιστής, διότι βλέπει παντού παγανά, φαντάσματα και νεράιδες. «Εμψυχώνει» δέντρα και βράχους κι άλλα αντικείμενα. Βλέπει στοιχειωμένα πράγματα. Στο «Τ' αγνάντεμα», στο ύψωμα που οι γυναίκες του νησιού ανέβαιναν για ν' αγναντέψουν, αν οι αγαπημένοι τους γυρί-

ζουν ή τους κατάπνευσε η θάλασσα, αυτός με το στόμα μιας γερόντισσας βλέπει τον βράχο, τη στοιχειωμένη πέτρα, που είναι η Φλανδρώ, η αρχαία Φιλανδρώ, αυτή που αγαπάει τον άντρα της, σαν τον έχασε, πέτρωσε εκεί απ' τον μεγάλο πόνο.

Ο πόνος πέτρωσε.

Επί πλέον, πέρα από το «ενιαύσιον θύμα», που προσφέρεται στη θάλασσα, λες για καλόπιασμα, για εξιλασμό, βρίσκουμε κι άλλες ιστορίες πόνου, όπως το «Ναυαγίων ναυάγια» και το «Νεκρός ταξιδιώτης». Εκεί βλέπουμε τον τιτάνιο, αλλ' άνισο αγώνα του ανθρώπου με το πεπρωμένο του, το υγρό στοιχείο, τη θάλασσα.

Άλλη αιτία πόνου συναντάμε στο έργο του την αρρώστια («Το θαύμα της Καισαριανής») και τα σωματικά μειονεκτήματα, δυσπλασίες και κατάλοιπα αρρώστιας, που γίνονται επιπλέον αιτίες να υποφέρει το άτομο υποκειμενικά, ο δε κοινωνικός του αποκλεισμός επιδεινώνει την κατάσταση του πόνου του. Έτσι στο διήγημά του «Γουτού Γουπατού» ο Μανώλης ο Ταπόης συχνά εμπαιίζεται από τους μάγες της γειτονιάς και υποφέρει. Ο συγγραφέας συμπάσχει και επιδιώκει να φέρει στην επιφάνεια δυνάμεις και πλεονεκτήματα με τα οποία ο Ταπόης αντισταθμίζει εν μέρει τη μειονεξία του.

2. Ο πόνος που προέρχεται από «κοινωνικά αίτια». Ως τέτοια μπορούμε να αναφέρουμε τη φτώχεια, την κακομοιριά, τις προκαταλήψεις, τις ανισότητες και διάφορα παρόμοια κοινωνικά θέματα⁸. Από το πρώτο κιόλας διήγημά του «Το χριστόψωμο» διακρίνουμε το πρόβλημα, που παλιότερα ήταν εντονότερο, την αντιπαλότητα της πεθεράς προς τη νύφη. Το θέμα αυτό το συναντάμε και στη δημοτική παράδοση, στα τραγούδια και στα παραμύθια. Εδώ όμως ο Παπαδιαμάντης δεν είναι απλώς ένας ηθογράφος, αλλά προσδίδει στο κείμενό του κοινωνική διάσταση, ασκεί έμμεσα κριτική.

Η σκληρή και αδυσώπητη δουλειά στο λιμάνι, στη λάντζα, η τραγική θέση - μοίρα της γυναίκας ως Μάνας - Γιαγιάς, ως Μάνας- Πεθεράς (που θητεύουν μian ολόκληρη ζωή), η γιαγιά, που προσπαθεί να «πορέψει» τ' αγγόνια της, η διαζευμένη ή η αστεφάνωτη είναι πρόσωπα που περικλείουν πόνο βαρύ («Ο Κακόμης», «Η θητεία της πεθεράς», «Ρεμβασμός του Δεκαπενταύγουστου», «Η Σταχτομαζώχτρα», «Χωρίς στεφάνι»). Αλλ' εκεί που ο πόνος είναι κρυφός, υπόγειος και γι' αυτό πιο βαρύς είναι στη «Φόνισσα». Δεν είναι εύκολο να ιχνηλατήσουμε τους ασυνείδητους δρόμους του ψυχισμού της, παρά το γεγονός ότι η ίδια ερμηνεύει ή προσπαθεί να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά της. Αυτή την τραγική θέση του θηλυκού από τότε που γεννιέται, ξεκινώντας βασικά από τις δικές του πικρές εμπειρίες. Η Φραγκογιαννού εκφράζει εντονώτατο θυμό κι οργή, όχι κραυγαλέα, αλλά σχετικά συγκρατημένα, ψύχραιμα. Οι φόνοι της δε γίνονται εν βρασμό ψυχής, αλλά ήρεμα. Είναι εγκλήματα εκ προμελέτης. Όμως εκείνο που φαίνεται να κυριαρχεί στην ψυχή της Φραγκογιαννούς δεν είναι μια ιδιοσυστασιακή ψυχοπαθητική συμπεριφορά, αλλά βιωμένες ματαιώσεις, πόνοι, ανικανοποίη-

τα όνειρα. Η θέση της γυναίκας, η πάλη της γυναίκας με τη Μοίρα της. Ο Παπαδιαμάντης, αυτός ο άγαμος, γίνεται φεμινιστής.

Έναν άλλο βουβό πόνο και γι' αυτό εντονότερο συναντάμε στο διήγημα. «Ο Γάμος του Καχραμέτη», ένα διήγημα που, λόγω της ιδιαιτερότητάς του, δεν έχει, νομίζω, προσεχθεί, όσο θα 'πρεπε, και τούτο διότι, μάλλον, τονίζει αξίες που δεν είναι άνετα αποδεκτές από τις σύγχρονες κοινωνικές αντιδράσεις.

Η ιστορία εκτυλίσσεται στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Ο Καχραμέτης είναι παντρεμένος κι αποφασίζει να παντρευτεί και δεύτερη γυναίκα και να την μπάσει με τιμή στο σπίτι του. Η πρώτη γυναίκα πονά, αλλά υπομένει τον πόνο της. Ο συγγραφέας δίνει στην υπομονή της χριστιανική διάσταση, όμως δεν μπορούμε να παραθεωρήσουμε τη φοιχτή θέση της γυναίκας, που πονά και υπομένει. Ο Παπαδιαμάντης φαίνεται να προεκτείνει την αρετή της υπομονής, όχι μόνο στο να αποδέχεται η πρώτη γυναίκα την καινούρια κατάσταση, αλλά και να υπηρετεί το νέο ζευγάρι. Σημειώνω μόνο πως ο Παπαδιαμάντης είναι ποιητής. Κι ο Δαυίδ είναι ποιητής. Γνωρίζουμε βέβαια πως οι γνήσιοι ποιητές είναι καθαροί κι αλαφροϊσκιωτοι⁹ και χρησιμοποιούν ιδιαίτερο μάτι, που βλέπουν τα πράγματα.

3. Εμφανής είναι και μία άλλη περιοχή πόνων στο έργο του Παπαδιαμάντη, αυτή η προσωπική, κυρίως της παιδικής κι εφηβικής ηλικίας. Θα μπορούσαμε να τους ονομάσουμε τραύματα της παιδικής ηλικίας, φόβους που εδραιώθηκαν, ενοχές που παρέμειναν και απέκτησαν πουρί, έτσι που να μην είναι εύκολο να σβήσουν. Βέβαια, όλος ο μετέπειτα ψυχικός του αγώνας προς τα εκεί έτεινε με την εκκλησιαστική του ζωή, που τη ζούσε εντονότερα στον Άγιο - Ελισσαίο, και που αγωνιζόταν να του «αφεθούν οι αμαρτίες και να του επικαλυφθούν οι ανομίες». Αυτές οι αμαρτίες και οι ανομίες αξιολογούνται έτσι σύμφωνα με τα δικά του κριτήρια, που είναι κριτήρια της εκκλησίας. Το γράφω αυτό γιατί, με την ελαστική συνείδηση που επικρατεί στον «κόσμο», αυτή η στάση του Παπαδιαμάντη θεωρείται από πολλούς υπερβολική, ψυχαναγκαστική. Ενδέχεται η ευαίσθητη και υπεύθυνη ψυχή του να τις μεγαλοποιούσε, να ήτο αυστηρότερος απέναντι στον εαυτό του, κατά το λόγιον, «ο δε δίκαιος εαυτού κατήγορος». Φαίνεται όμως ότι, ως μοναχογιός και από καλό σόι, ζούσε περιορισμένα¹⁰, με την έννοια ότι δεν είχε την άνεση των άλλων παιδιών στη συμπεριφορά του, την ελευθερία στο ντύσιμο και στις άσκοπες παιδικές περιπλανήσεις γι' αυτό κι εκείνα τον φόβιζαν στο ρέμα, τον έκαναν να χάνει τον δρόμο του («Τα δαιμόνια στο ρέμα»): «*Ανέβαινα και ανέβαινα τὸ ρεῦμα και ὀλονέν ἐχανόμην. Δέν ἐπανεύρισκα, ὄχι τὸν ἐαυτόν μου ἀλλὰ μάλλον τὸν ἔχανα. Ὡ, ναί, εἶχε χαθεῖ δι' ἐμέ ἡ εὐθεία ὁδός*». Βέβαια, εδώ φαίνεται να προεκτείνει το θέμα πέραν από τα παιδικά καμώματα. Πράγματι, είχε μία δυσκολία προσαρμογής¹¹. Ακόμη, θυμάται, όταν στην εφηβεία του, ένωσε τους χτύπους της καρδιάς του, τα πρώτα ερωτικά σκιρτήματα, και ενώ προσπαθούσε να πλησιάσει την Πολύμνια, το ονειρεμένο κορίτσι, και να της προσφέρει λουλού-

δια, άλλος τον προλάβαινε, ο παιδικός του φίλος ο Χριστοδουλής, που γρηγορότερα είχε μαζέψει ένα μάτσο ίτσια και τα είχε αφήσει στα χέρια της («Ολόγυρα στη λίμνη»). Το διήγημα αυτό είναι από τα πιο χαρακτηριστικά κείμενα. Ο Παπαδιαμάντης είναι ανστηρός με τον εαυτό του. Επιδιώκει να είναι «καθαρός τῆ καρδιά...» (Ο Οδυσσέας Ελύτης επέμεινε πολύ σ' αυτό), γι' αυτό εξομολογείται όχι μόνο τις πράξεις του, αλλά και τις σκέψεις του, «τας λόγω και έργω, τας εν γνώσει και αγνοία, τας αμαρτίας της νεότητός του ...». Αυτές οι αναφορές του στην παιδική ηλικία και στη μητέρα του ερμηνεύονται από μερικούς, ψυχαναλυτικής, κατεύθυνσης φυσικά, σαν μία ασυνείδητη επιθυμία να επιστρέψει στη Μήτηρα, να ξαναγεννηθεί. Μην ξεχνάμε όμως πως για «αναγέννηση» μιλάει και το Ευαγγέλιο και ο Παπαδιαμάντης το κατέχει (Ιωαν. Γ' 3-5). Αυτές οι αμαρτίες της νεότητάς του του φανερώνονται ως φαντάσματα, που του προκαλούν πόνο μέγα. «*Ω, φρίκη και πόνος άνεκλάλητος! Είδα, είδα τὸ παρελθὸν μὲ τοὺς ἰδίους μου ὀφθαλμοὺς, τὸ εἶδα ὡς μαῦρον φάντασμα*», την λανθάνουσα επιθυμία του προς την εξαδέλφη του Μαχούλα («Αμαρτίας φάντασμα»). Ο Παπαδιαμάντης δεν ξέρει το ψέμμα. Επανέρχεται ξανά με την εξαδέλφη του Μαχούλα στο διήγημά του «Φαρμακολύττρια». Είναι από τα χαρακτηριστικότερα και τα πλέον εξομολογητικά διηγήματα του. Παλεύει με τις ενορμήσεις του, με τα συναισθήματά του, με τις καταπιεσμένες, τις ανικανοποίητες ανάγκες του. Πονάει αφάνταστα. Παρ' όλα αυτά δεν θέλει να αποφύγει τον πόνο, να «γιατρευτεί». «*Ἡ Ἄγία ἠδύνατο ἴσως νὰ μὲ θεραπεύσει, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἐπεθύμουν νὰ θεραπευθῶ*». Εἶχε παρακαλέσει την Αγία Αναστασία να τον θεραπεύσει και ως προσευχόταν κοιμήθηκε στο στασίδι του Ναού. Δεν είδε όνειρο, μόνο ενδόμυχα άκουσε μια φωνή να του λέει: «*Υπαγε, άνιάτε, ὁ πόνος θὰ εἶναι ἡ ζωὴ σου ... Ἐξύπνησα. Ἐσηκώθην καὶ ἔφυγα. Ἡσθανόμην ἀγρίαν χαράν, διότι ἡ Ἄγία δὲν εἰσακούσει τὴν δέησίν μου*». Εδώ προβληματιζόμαστε με την «αγρίαν χαράν» του. Δεν νομίζω ότι επιδιώκει αυτοτιμωρία. Εκλαμβάνει βέβαια τον πόνο του ως παιδαγωγό και βασικά πρέπει να θυμάται απ' το Γεροντικό, και ως έμπειρος σ' αυτά, πως αν ο Θεός διώξει τους πειρασμούς απ' τους ανθρώπους, αν τους απαλλάξει απ' αυτούς, κανείς δεν πρόκειται να σωθεί.

4. Άλλη σημαντική περιοχή πόνου στο παπαδιαμαντικό έργο είναι η ερωτική και κυρίως η ματαιωθείσα, η ναυαγήσασα, η ανεκπλήρωτη, η στερημένη ερωτική επιθυμία. Η πικρή γεύση, φράση που μνημονεύεται απ' τον Παπαδιαμάντη. Έχουμε τρία διηγήματά του που συνδέουν το παρόν με το παρελθόν. Ο Παπαδιαμάντης είναι βέβαια ποιητής¹², και δίνει τέτοια διάσταση στα κείμενά του και στην ερωτική του επιθυμία. «Η Μαυρομαντηλού», «Τ' Αγνάντεμα», «Το Άνθος του Γιαλού». Πόνοι ανεκλάλητοι. Η Λουλούδω, Ο Κορωνιός, Η Φλάνδρω, Η γριά Συρραχίνα, Ο Γιαννιός. Η Θάλασσα η λεβεντοπνίχτρα. Τα στοιχεία της φύσης¹³, οι μαρμαρωμένες πέτρες - βράχοι, τα μαγικά φώτα, αυτή η παγανιστική¹⁴, όπως λένε μερικοί, θεώρηση συνδέουν το τώρα με το πριν. Κομμάτια ερωτικά που είναι πετρωμένα απ' τον πόνο και τα πλησιάζουν ψυχές πονεμένες, ανέκφραστες.

Τα διηγήματα «Ο έρωτας στα χιόνια», «Η νοσταλγός», «Έρως - Ήρως», είναι ερωτικές ιστορίες που αναφέρονται σε πρόσωπα δικά του, γνωστά του, του τόπου του. Εδώ είναι χαρακτηριστικώτερη η αγάπη του για τους ήρωες του. Στο ποιητικό - αριστουργηματικό του «Ο έρωτας στα χιόνια», απ' τα καλλίτερα της νεοελληνικής μας λογοτεχνίας, ο μπάριμπα - Γιαννιός, «Ο Έρωντας», έρημος στον κόσμο, απόκληρος, επεθύμησε τη γειτόνισά του και παραπονεείται που αυτή τα έχει όλα, ενώ αυτός τίποτα.

*«Γειτόνισσα, γειτόνισσα, πολυλογού και ψεύτρα
δέν είπες μιά φορά και 'σύ, Γιαννιό μου, έλα μέσα».*

Κι έπεσε ο Γιαννιός εκεί μπροστά στην πόρτα της και τον σκέπασε το χιόνι και τον άσπρισε για να παρουσιαστεί λευκός «ενώπιον του κριτού». Το Λιαλιώ, ο μπάριμπα - Μοναχάκης, ο Μαθιός στο «Η Νοσταλγός», και η Αρχόντω κι ο Γιωργής, στο «Έρως - Ήρως» είναι τα πρόσωπα που έχουν ψυχογραφηθεί απ' τον συγγραφέα, προσφέρονται όμως και για πιο πέρα προεκτάσεις. Η «νοσταλγία» της Λιαλιώς για τους δικούς της, η τρυφερή ψυχή του Γιωργή που τον κατέστησε ήρωα στον έρωτά του, είναι καταστάσεις υψηλής έμπνευσης κι εκτέλεσης. Ο Γ. Βαλέτας αναφέρει πως τα κείμενα αυτά είναι κείμενα της ώριμης περιόδου του Παπαδιαμάντη, άρτια έργα.

Τα διηγήματα «Όνειρο στο κύμα» και «Ολόγυρα στη λίμνη» εκφράζουν προσωπικά βιώματα, επιθυμίες, ματαιώσεις.

Το αριστουργηματικό «Όνειρο στο κύμα» ο Μαλακάσης το είπε «ποίημα» και ο Γ. Βαλέτας «περίφημο». Δεν γνωρίζουμε να υπάρχει στα Ελληνικά γράμματα λυρικώτερη περιγραφή του σμιξίματος της θάλασσας με τη γυναίκα. Ο Παπαδιαμάντης με κάποιο παράπονο λέει, πως η Μοσχούλα θα 'ναι τώρα «άπλη θυγάτηρ τής Εΰας όπως όλοι», όμως θυμάται ότι «*Ήμην ό άνθρωπος, όστις κατώρθωσε να συλλάβη με τās χείρας του προς στιγμήν έν όνειρον, τó ίδιον όνειρόν του ...*» Θρήνος για το χαμένο όνειρο! «*Ω! άς ήμην άκόμη βοσικός εις τά όρη! ...*»

Αλλά και στο «Ολόγυρα στη λίμνη» ο πόνος του προέρχεται από το γεγονός της δειλίας του, της δυσκολίας του που είχε σαν συνέπεια να τον προλαβαίνει ο Χριστοδουλής προσφέροντας ίτσια στην Πολύμνια. Εδώ ας θυμηθούμε πάλι τον Οδυσσέα Ελύτη, πως ο Παπαδιαμάντης (μαζί με τον Σολωμό) δεν γνωρίζει το ψέμμα.

5. Πάντα ο Θάνατος είναι αιτία πόνου. Εδώ πρέπει να σταθούμε ιδιαίτερα καθώς μελετάμε το έργο του Παπαδιαμάντη. Τονίζουν μερικοί μελετητές του πως φοβάται τον Θάνατο¹⁵, ενώ αυτός είναι η φυσική εξέλιξη - κατάληξη των εμβίων όντων, άρα και του ανθρώπου. Αναφέρονται στις συχνές αναφορές του στον θάνατο¹⁶, στο γεγονός ότι τα κείμενά του είναι γεμάτα από περιγραφές κηδειών, μνημάτων, νεκροταφείων, μαυροφορεμένων γυναικών, κ.τ.λ. Άλλοι, αντίθετα κάνουν λόγο για αποφυγή του άμεσης αναφοράς στον θάνατο, ότι τρέμει ν' ακουμπήσει το θέμα. Ο Παπαδιαμάντης είναι «σημείον αντιλεγόμενον» κι αυτό είναι, νομίζω, «σημείον υπεροχής».

Επί του προκειμένου, όμως, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο Παπαδιαμάντης είναι πιστό τέκνο της Εκκλησίας και η Εκκλησία δέχεται πως ο Θάνατος δεν ήταν η φυσική εξέλιξη του ανθρώπου. Δεν γεννήθηκε για να πεθάνει ο άνθρωπος. Ο θάνατος είναι προϊόν της πτώσης, είναι επομένως κακό και ως κακό αντιμετωπίζεται από την Εκκλησία. Η Νεκρώσιμη ακολουθία δεν είναι παρά ένας θρήνος. «*Θρηνώ και οδύρομαι, όταν έννοήσω τόν θάνατον*». Ο Παπαδιαμάντης τα ξέρει αυτά και τα ψέλνει. Ο Θάνατος δεν ξεπερνιέται παρά μόνο «επ' ελπίδι Αναστάσεως ζωής αιωνίου». Ο Χριστός ήλθε «*ίνα λύση θανάτου τα δεσμά*». Η αγωνία και ο πόνος του Αλ. Παπαδιαμάντη είναι αυτό που μας λέει για τον μπάρμπα - Γιαννιό του Έρωнта στο «*Ο έρωτας στα χιόνια*», «*νά μὴν παρουσιασθῆ γυμνός και ξετραχηλισμένος, αὐτός και ἡ ζωὴ του και αἱ πράξεις του, ἐνώπιον τοῦ Κριτοῦ, τοῦ Παλαιοῦ Ἡμερῶν, τοῦ Τρισαγίου*». Πρέπει κάποτε να δούμε τον Παπαδιαμάντη στις πραγματικές του διαστάσεις, να μάθουμε να ακούμε αυτό που μας λέει κι όχι αυτό που θα θέλαμε ν' ακούσουμε. Να τον ερμηνεύουμε, να μην τον παρερμηνεύουμε¹⁷.

Αναφερόμαστε ενδεικτικά σε μερικούς θανάτους ή λόγους για τον θάνατο. Στο «*Τα τραγούδια του Θεού*» θρηνεί και οδύρεται για τον θάνατο της μικρής Αγγελικούλας, που τον είχε παρακαλέσει άρρωστη να της ψάλλει, σαν γίνει καλά, τα τραγούδια του Θεού. Τώρα της τα ψέλνει πάνω στο κιβούρι της. Πίσω του ο παπά - Νικόλας ο Πλανάς κλαίγοντας μουρμουρίζει την Ακολουθία των Νηπίων, γιατί αυτή αρμόζει σ' αυτό το αθώο πλάσμα.

Στο διήγημα «*Το μοιρολόι της Φώκιας*», το αριστουργηματικό αυτό διήγημα, κατά τον Σπύρο Μελά, δε θρηνεί μόνο η γριά - Λούκαινα για το χαμό του μικρού κοριτσιού, αλλά και η φώκια προτου δειπνήσει, φτιάχνει το μοιρολόγι της.

*«Αὐτὴ ἦταν ἡ ἀκριβούλα
ἡ ἐγγόνα τῆς γριά - Λούκαινας,
φύκια εἶναι τὰ στεφάνια τῆς
κοχύλια τὰ προικιά τῆς ...
Κι ἡ γριά ἀκόμη μοιρολογᾷ
τὰ γεννοβόλια τῆς τὰ παλιά.
Σὰν νά 'χανε ποτὲ τελειωμὸ
τὰ πάθια κι οἱ καημοὶ τοῦ κόσμου».*

Στο «*Έρρημο μνήμα*» αναφέρεται πάλι στον αγώνα να κρατηθεί ένα αγόρι στη ζωή. Λαχταρά για τη ζωή, αλλά ο θάνατος ελλοχεύει. Όπως είπαμε, ο δεσμός του Παπαδιαμάντη με τη λαϊκή παράδοση, που κρατάει απ' τα παλιά τα χρόνια, είναι προφανής. Επί πλέον, οι αντιδράσεις του είναι αντιδράσεις ανθρώπου του λαού, έτσι ώστε μερικοί να τις θεωρήσουν περισσότερο παγανιστικές και λιγότερο χριστιανικές. Αυτός επιμένει σ' αυτή την αλληλοεξάρτηση. Και το μοιρολόι κρατά γερά:

*«Έρρημο μνήμα κι ἄχαρο στὰ χόρτα τ' ἀνθισμένα
πές μου, ποῦ πῆγε τὸ πουλι ποῦ πέταξε στὰ ξένα ...»*

Ο Παπαδιαμάντης δε διστάζει να αναφερθεί στον θάνατο και στα συσχετιζόμενα μ' αυτόν. Προσπαθεί και ξεπερνάει την ιδέα του. Από τη θανατηφοβία, που λένε μερικοί, στη ψυχική κάθαρση.

Στο διήγημα «Μια ευχή» περιγράφει και το νεκρικό θάλαμο και την πεταλούδα, την ψυχή, που πετάει πάνω απ' το κιβούρι. Η εικόνα είναι λαϊκή, αλλά και χριστιανική, για την πορεία της ζωής μετά τον θάνατο. Και φροντίζει να συνδέει τον έρωτα με τον θάνατο, τη χαρά και τη λύπη, την ηδονή και την οδύνη.

6. Ο πόνος¹⁸ εκφράζεται και ως σύγκρουση του ανθρώπου με το ριζικό του, με το πεπρωμένο του. Προλήψεις, προκαταλήψεις, κατάλοιπα ομαδικών ασυνειδήτων.

Διαβάζοντας προσεχτικά τη «Φόνισσα», διαπιστώνουμε πως πέρα από την κοινωνική διάσταση του έργου, τη μοίρα της γυναίκας (Ως «κοινωνικόν μυθιστόρημα» το εβάπτισαν άλλοι), η Φραγκογιαννού ακολουθεί αναπόδραστα το ριζικό της, το «πεπρωμένον» της («Το πεπρωμένον φυγειν αδύνατον»). Δεν μπορεί να κάνει πίσω. Κυρίως ο φόβος της τιμωρίας την ενοχλεί, όχι τόσο οι ενοχές της. Το ξαναλέμε πως, ο Παπαδιαμάντης είναι δεμένος με την παράδοση, όπως συντηρείται απ' τα αρχαία χρόνια ως σήμερα. Μας θυμίζει ιστορίες, παραδόσεις του Ελληνικού λαού, δημοτικά παραμύθια. Στα διηγήματά του: «Ο Αλιβάνιστος», «Τα μαύρα κούτσουρα», «Τα δύο κούτσουρα», «Της Κοκκώνας το σπίτι», «Η Μαυρομαντηλού», «Τ' αγνάντεμα», νιώθουμε αυτή τη γεύση της δημοτικής παράδοσης. Ανιχνεύουμε ακόμη και το ατομικό, το προσωπικό ριζικό στα διηγήματα: «Ρεμβασμός του Δεκαπενταύγουστου», «Ναυαγίων ναυάγια», «Το ενιαύσιον θύμα», «Η Φαρμακολύτρια»¹⁹, όπου και ακούει τον χρησμό: «Ύπαγε, ανιάτε, ο πόνος θα είναι η ζωή σου ...». Ο πόνος ένα απ' τα κύρια συστατικά της ζωής²⁰.

7. Ιδιαίτερη σημασία προσλαμβάνει ο πόνος των αναξιοπαθόντων, των αθώων, και ο πόνος των νηπίων²¹, με το τραγικό ερώτημα, γιατί; Ο δίκαιος Ιωβ πονάει, υποφέρει. Γιατί; Παρατηρούμε π.χ. πως στο «Μιά ψυχή», «είχεν άποπτη εις την αιωνιότητα ή μικρά άθώα ψυχή - ψυχή χωρίς έρωτα».

Η Ακριβούλα, η αθώα εγγόνα της γρια - Λούκαινας πνίγεται («Το μοιρολόι της φώκιας»), η Κούλα - Αγγελικούλα, που της αξίζουν τα «Τραγούδια του Θεού» και η Ακολουθία των νηπίων, πεθαίνει, η Πούλια πού 'λαμπε σαν «Τ' αστεράκι» και ήθελε ο πατέρας της να την παντρεύει, για να την ξεφορτωθεί, έτσι που ο μπάρμπα της ο κυρ - Αλέξανδρος να λέει μέσα του, «'Α! ... χωρίς προικιά, και με προικιά ...ώ! Μην την πωλῆς είναι κριμα ...»

Συμπερασματικά σημειώνουμε πως ο ανθρώπινος πόνος είναι φανερός σ' όλο το έργο του Αλ. Παπαδιαμάντη, σ' όλα τα επίπεδα και τις φάσεις της ζωής κατά τρόπο ρεαλιστικό, αληθινό, θαρραλέο και τίμιο. Ο Νικηφόρος Βρεττάκος έχει γράψει πως ο Παπαδιαμάντης δέχεται τον πόνο και τον αντιμετωπίζει όπως η Εκκλησία. Αυτός εί-
να μας αρέσει, δε μας αρέσει. Κι ο Ελύτης επιμένει:

«Όπου και νά σᾶς βρίσκει τὸ κακό, ἀδελφοί,
 ὅπου και νά θολώνει ὁ νοῦς σας
 μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμὸ
 και μνημονεύετε Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη.
 Ἡ λαλιὰ ποῦ δὲν ξέρει ἀπὸ ψέμα
 θ' ἀναπαύσει τὸ πρόσωπο τοῦ μαρτυρίου [...] (Ὀδυσσεὺς Εὐλύτης, «Τὸ Ἄξιον Ἔστί», ΙΑ΄)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡ. ΜΠΟΣΙΝΑΚΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Με τη δημιουργία των «Ιατρειών πόνου» αντιλαμβάνεται κανείς την απέλπιδα προσπάθεια του ανθρώπου για την αντιμετώπισή του.
2. Για την Εκκλησία ο πόνος κι ο θάνατος είναι συνέπειες της Πτώσεως του ανθρώπου, για τούτο η φύση συνωδίνει. Άρα, ο πόνος είναι «παιδαγωγός» ή έχει τον χαρακτήρα τιμωρίας ή εξιλασμού. Όμως τα πραγματικά θύματα του εξιλασμού είναι τα νήπια και οι αθώοι, «ὄσον ἐνεστι».
3. Συναντάμε και τη λέξη «βάσανος», - βάσανα, κυρίως με την έννοια των δοκιμασιών στη ζωή ή των επαληθεύσεων στην επιστήμη.
4. Υπάρχουν και κριτικοί που έγραψαν πως ο Αλ. Παπαδιαμάντης επαναλαμβάνεται. Αρκεί να διαβάσεις 2-3 διηγήματά του για να υπολογίσεις τα υπόλοιπα.
5. Οδυσσεὺς Εὐλύτης. Και στο «Ἄξιον Ἔστί» και στο «Η μαγεία του Παπαδιαμάντη» αναφέρεται σ' αυτά τα χαρακτηριστικά του. Παίρνει από τον Ρωμανό τη φράση «λευκοφόρος την διάνοιαν».
6. Κριτικός του, αναφερόμενος στο διήγημά του «Ἐρως - Ἡρως», ενοχλείται που ο πρωταγωνιστής κάνει τον σταυρό του. Κατά τα άλλα το διήγημα είναι καλό, όπως νομίζει.
7. Αναφέρομαι κυρίως στα διηγήματά του κι όχι στα μυθιστορήματά του ή άλλα κείμενά του, διότι σ' αυτά είναι σαφέστερος, με την έννοια ότι σ' αυτά εκφράζει καλλίτερα τον εαυτό του, και αυτά αποτελούν έργο προβολικής δοκιμασίας.
8. Γιάννη Α. Σακελλίωνα, «Σύγχρονες πολιτικές διαστάσεις στο έργο του Αλ. Παπαδιαμάντη», Θεσσαλονίκη 1978. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί και εκτενή βιβλιογραφία.
9. Β. Πάσχου: α) «Ο λυρικός νοσταλγός ή ο ερωτικός Παπαδιαμάντης», Εκδ. Αστήρ, Αθήνα. β) «Ο φτωχός Άγιος» Εκδ. Αστήρ, Αθήνα 1982. Με ιδιαίτερη ευαισθησία ο συγγραφέας καταπιάνεται με τη λυρική διάσταση του έργου του Παπαδιαμάντη, αλλά και με τη θρησκευτικότητα του.
10. Ο Πάν. Μουλλάς («Αλ. Παπαδιαμάντης αυτοβιογραφούμενος») πιάνεται από τέτοια στοιχεία που ο Παπαδιαμάντης ομολογεί για να οικοδομήσει ολόκληρη μέθοδο ερμηνείας, έτσι επειδή αγνοεί τις ψυχολογικές μεθόδους που θέλει να χρησιμοποιήσει, αφήνει μετέωρα τα συμπεράσματά του. Τον ξενίζει που ο Παπαδιαμάντης αγωνίζεται για την Εκκλησία σαν για το σπίτι του. Αγνοεί βέβαια για ποιον μιλάει.
11. Ο ίδιος το ομολογεί. Η προσαρμογή για τον Παπαδιαμάντη σ' έναν κόσμο, που έχει τα χαρακτηριστικά του «κόσμου» κατά την Αγία Γραφή τον έβγαζε έξω από το κλίμα του. Ο Παπαδιαμάντης δεν ήταν δυσπροσαρμοστος, απλώς έκανε τη δική του προσαρμογή.

12. Είναι γνωστό πως όταν ρωτήθηκε κάποτε ο Μίλτος Μαλακάσης, ποιός είναι ο μεγαλύτερος σύγχρονός του ποιητής ανενδοίαστα απάντησε: ο Παπαδιαμάντης.
13. Βλέπε εκτενές άρθρο του Γεωργίου Θέμελη, στην εφημερίδα «Ελληνικός Βορράς» της 14-2-61, με τίτλο: «Ο Παπαδιαμάντης, η φύσις κι ο Θεός».
14. Νομίζω πως είναι καλλίτερα αντί να κάνουμε λόγο για παγανιστική θεώρηση να μιλάμε για διαχρονική θεώρηση της ιστορίας και της ζωής του Ελληνικού λαού. Θεώρηση που ξεκινάει με τον Νικόλαο Πολίτη, τον πατέρα της Λαογραφίας, με στόχο ν' αποδείξει την ενότητα του Ελληνικού έθνους.
15. Ρώτησα κάποτε τον λίαν αξιόλογο μελετητή του Παπαδιαμάντη Γιώργο Βαλέτα στην Καλλιθέα, σχετικά μ' αυτά που γράφει πως ο Παπαδιαμάντης φοβόταν τον θάνατο. -*Εσείς δεν τον φοβάστε; τον ρώτησα.* - *Εγώ, όχι ... ναι, πως, ναι ... τώρα μιλάμε για τον Παπαδιαμάντη, μην τα συγχέουμε, φίλε μου. Πάντως ας θυμηθούμε το αρχαίο «ήν εγγύς έλθη θάνατος ουδείς βούλεται θνήσκειν».*
16. Γιάννης Σπανόπουλος, «Διαβάζοντας Παπαδιαμάντη. Απ' τη θανατοφοβία στην ψυχική κάθαρση». Εκδ. Πολύπτυχον. 1985, σελ. 371.
17. Δ. Τριανταφυλλόπουλος, «Δαιμόνιο μεσημβρινό», Εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1978. Περιλαμβάνει έντεκα κείμενα για τον Παπαδιαμάντη.
18. Ιάσων Ευαγγέλου. «Ο πόνος», μυθιστόρημα, Εκδ. Πύλη, Αθήνα 1978.
19. Ο Γ. Βαλέτας το θεωρεί ως ένα απ' τα καλλίτερα διηγήματα του Παπαδιαμάντη.
20. Γεωργία Π. Κουνάβη, «Ο πόνος», Εκδ. Αποστολική Διακονία.
21. Αναπάντητο παραμένει το ερώτημα, γιατί να πονούν τα νήπια.

EMMENEIN

Στον Δημήτρη Ζ. Πιερίδη

*Κρείσσονα προαιρούμενος εμμένειν
απείρως ικανά εποίησας.
Πίστιν και πάτρια στηρίξας
σεμνώς τιμάς ετρούγησας.*

ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

*Λευκωσία
Αύγουστος, 2001*

ΛΕΜΕΣΙΑΝΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο της λογοτεχνίας μας είναι και η παιδική λογοτεχνία. Αξιόλογοι Λεμεσιανοί δημιουργοί ασχολήθηκαν με το είδος αυτό και πρόσφεραν αρκετά μέχρι σήμερα. Πάνω σε δυο άξονες μπορούμε κατά τη γνώμη μου, να βασίσουμε την αναφορά μας στη Λεμεσιανή Παιδική Λογοτεχνία. Τα πεζά της Έλλης Παιονίδου και την ποίηση του Κύπρου Τόκα. Για πολλά χρόνια κυριάρχησαν σ' αυτό τον χώρο και συνέβαλαν αποφασιστικά μαζί με άλλους, να γίνει αποδεκτή η παιδική μας λογοτεχνία και να βγει μάλιστα και από τα στενά σύνορα της μικρής μας πατρίδας. Πιστεύω ότι ο σεβασμός που επιδεικνύει σήμερα ο αναγνώστης για το κυπριακό παιδικό βιβλίο οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σ' αυτούς τους δυο πρωτεργάτες του είδους, που μόχθησαν πάρα πολύ να το προβάσουν και να το καθιερώσουν.

Όλο και περισσότεροι Λεμεσιανοί λογοτέχνες, τα τελευταία χρόνια, άρχισαν να ασχολούνται με την παιδική λογοτεχνία και την τελευταία δεκαετία μπορώ να σημειώσω ότι έχουν προσφέρει έργο με αξιώσεις σ' όλα τα είδη του λόγου. Το λαϊκότερο παραμύθι που είναι το πιο συναρπαστικό είδος της παιδικής λογοτεχνίας και εξυπηρετεί τα μέγιστα τον λαϊκό μας πολιτισμό και τη λαϊκή μας παράδοση φέρνει δε τον αναγνώστη, που στην προκειμένη περίπτωση είναι το παιδί, πολύ πιο κοντά στις ρίζες του, από ό,τι μπορεί να κάνει ένα οποιοδήποτε άλλο λογοτεχνικό είδος, έφερε τα τελευταία χρόνια στο προσκήνιο με δημοσιεύσεις και εκδόσεις του ο Τάσος Αριστοτέλους. Ο οποίος γράφει μάλιστα τα παραμύθια του στη δημοτική αλλά και την κυπριακή διάλεκτο. Σε μια εποχή που οι διάλεκτοι τείνουν να εκλείψουν και που ολοένα και λιγότεροι συγγραφείς τολμούν να γράψουν στην τοπική τους διάλεκτο, θα σημειώσω κάπου η εκπαιδευτικός Αγάθη Γιαγκουλλή, ο Τάσος Αριστοτέλους χειρίζεται με μαεστρία τη γλώσσα σε μια προσπάθεια να διατηρήσει και να μεταδώσει μέσα από το παραμύθι στους νεότερους την πολιτιστική μας κληρονομιά.

Το παιδικό και νεανικό θέατρο είναι το είδος που ίσως απέκτησε μια στενότερη επαφή με το παιδί στη Λεμεσό φυσικά, αλλά και σε όλη την Κύπρο γενικά. Και αυτό επειδή χρησιμοποιήθηκε ευρέως στα σχολεία, σε εθνικές και θρησκευτικές εορτές και άλλες σχολικές επετείους και εκδηλώσεις. Τα θέματα που απασχόλησαν τους συγγραφείς παιδικού και νεανικού θεάτρου ήταν εθνικού και θρησκευτικού κυρίως περιεχομένου και σε κάποιες εξαιρέσεις, δραματοποιημένα παραμύθια για παιδιά μικρών συνήθως ηλικιών. Το παιδικό-νεανικό θέατρο άρχισε να καλλιεργείται τις πρώτες δεκαετίες του 1900 από εκπαιδευτικούς που ήθελαν συνήθως να καλύψουν τις ανάγκες μιας σχολικής εκδήλωσης. Έτσι συναντούμε, βλέποντας πάντα τα πράγματα από τη σκοπιά της Λεμεσιανής δημιουργίας, την εκπαιδευτικό Ελένη Νικολαΐδου - Αυτονόμου να γράφει παιδικό θέατρο γύρω στα 1920 με 1925. Ο Γιάννης Βελάζης λίγο αργότερα γράφει δραματάκια μεταξύ των οποίων «Η Κύπρος και τα παιδιά της», «Θύμηση κι Ελπίδα» που παίχτηκαν σε σχολικές γιορτές. Το παιδικό θέατρο θα ωριμάσει με τον καιρό και μετά τα τραγικά γεγονότα του 1974 θα δούμε παιδικά θεατρικά έργα να ανεβαίνουν στη σκηνή από τον Θ.Ο.Κ. και άλλους αξιόλογους επαγγελματικούς και ερασιτεχνικούς θιάσους. Το έργο της Έλλης Παιονίδου «Τα δυο αδέρφια» και το «Μαύρο ποτάμι» 1980 με θέμα την Κυπριακή Τραγωδία θα ανεβαστεί από τον ΘΟΚ, το Εθνικό

Θέατρο Βουλγαρίας και το Θεατρικό Εργαστήρι Λεμεσού. Ο Μιχάλης Μουστερής από το 1977 μας έχει ήδη δώσει μια έκδοση με δραματοποιημένα παραμύθια και η Βασιλική Φωτίου πολύ αργότερα θεατρικά έργα παρμένα από την Κυπριακή πραγματικότητα και τους αγώνες του Ελληνικού λαού. Μερικοί ακόμα Λεμεσιανοί συγγραφείς έγραψαν θεατρικά έργα για παιδιά που μεταδόθηκαν σε εκπομπή του ραδιοφωνικού ιδρύματος Κύπρου.

Το παιδικό διήγημα, οι παιδικές ιστορίες και το μυθιστόρημα για παιδιά άρχισε να απασχολεί όλο και περισσότερους Λεμεσιανούς συγγραφείς. Η αλήθεια είναι ότι οι περισσότεροι έχουν εκπέμψει ενθαρρυντικά μηνύματα από τις πρώτες κιόλας δημοσιεύσεις τους. Πολύ σημαντική είναι η προσφορά της Έλλης Βενιζέλου στο παιδικό διήγημα. Επίσης ο Πάνος Παναγίδης μας έδωσε μια σημαντική συλλογή με παιδικά διηγήματα. Αλίκη Τελέσκου, Τίτος Μπάτης, Φερωνύμου Γεωργία, Ρούλα Οικονομίδου, Λοϊξίδης Λοϊξος, Χατζηματθαίου Άθως, Βλαδιμήρου Μιχαηλίδου Ελίτα, Πολίνα Ανδρέου, Αντρη Λοϊξου Χρυσάνθου, Λόλα Ευστρατίου και άλλοι συγκροτούν και συμπληρώνουν μία δημιουργική και πολύ δυνατή ομάδα συγγραφέων Παιδικής Λεμεσιανής Λογοτεχνίας.

ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

(Από το βιβλίο του λογοτέχνη και μελετητή Τάσου Αριστοτέλους «Ιστορία της Λεμεσιανής Λογοτεχνίας» που βρίσκεται υπό έκδοση).

ΚΟΜΜΑΤΙΑ ΠΑΤΡΙΔΑΣ

*Ένα κλωνάρι ανθισμένης λεμονιάς
απ' τα περβόλια της Μόρφου
και ένα βότσαλο μαυριδερό
από τη θάλασσα της Αμμοχώστου
έχω μες στο συρτάρι μου κρυμμένα.
Μ' αυτά και μ' ένα κομμάτι ουρανό
της Λευκωσίας
συντηρώ την ελεούσα ομορφιά
της μικρής μου πατρίδας.*

ΧΡΗΣΤΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΜΟΝΟ Ο ΑΔΗΣ ΞΕΦΥΓΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΕΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οι Έλληνες πολέμησαν και τους θεούς τους, όταν τους έβρισκαν αντιμέτωπους, όπως μας λέει η Μυθολογία.

Ο Όμηρος ο ποιητής που ύμνησε τα κατορθώματα των Ελλήνων του Τρωϊκού πολέμου, βάζει στο στόμα της θεάς Αφροδίτης τον στίχο: «Δαναοί γε και αθανάτοισιν μάχονται» (Ε380). Οι Δαναοί πολεμάνε και τους θεούς.

Η θεά του έρωτα και του κάλλους, η Αφροδίτη, σαν μάνα τώρα σπεύδει στο θέατρο της μάχης στις πεδιάδες του Σκάμανδρου ποταμού να προστατέψει με το σώμα της τον γιο της τον Αινεία που κινδύνευε να σκοτωθεί από τα φονικά όπλα του πολεμαρχου Διομήδη.

Μόλις την είδε ο βροντόφωνος Διομήδης ανάμεσα στους σκληροτράχηλους πολεμιστές, της φώναξε με τη θεικιά βαθιά φωνή του, να μεριάσει και να σταθεί μακριά απ' τη φωτιά και τη μανία του πολέμου.

«Γυναικα εσύ του έρωτα και της τρυφής με τ' απαλά τα χέρια και τα δροσερά μάγουλα, με τα φλογερά χείλη και τη ματιά σου που ξυπνά πόθους ερωτικούς, δεν έχεις θέση ανάμεσα στην αντάρα της μάχης που κονταροχτυπιούνται οι άντρες σαν θεριά».

Καθώς τάλεγε αυτά, από το τόξο του έφυγε η σαΐτα η τρικέφαλη με στόχο τον Αινεία, που τώρα προστάτευε το χέρι της θεάς μάνας. Η σαΐτα τρύπησε το θεικό το χέρι που για έρωτα και μόνο ήταν πλασμένο κι όχι για μάχες.

Σφαδάζει απ' τον πόνο η Αφροδίτη. Ο αδελφός της ο Άρης, ο θεός του πολέμου, που βρίσκει τη χαρά ακούοντας την κλαγγή των όπλων και βλέποντας κορμιά στη γη, δανείζει τα γοργοπόδαρα άλογά του να μεταφέρουν τη θεά στον Όλυμπο κοντά στον Δία. Ο Άρχοντας θεών και θνητών σαν είδε την αθάνατη θεά του έρωτα πληγωμένη από χέρι θνητού, πρόσταξε τον Παιήονα τον θεικό γιατρό να βάλει στην πληγή «φάρμακα οδυνήφαγα» αυτά που παύουν τους πόνους και σταματούν τις συμφορές.

Μέσα στην αγριάδα του πολέμου κι ο Ηρακλής χτυπά την Ήρα, τη μάνα των θεών, στο δεξιό μαστάρι, όταν κι αυτή θέλοντας να βοηθήσει αυτούς που προστάτευε βρέθηκε στα καταπράσινα λειβάδια του Σκάμανδρου ποταμού, σε ώρες φονικών μαχών που η αντάρα του πολέμου σήκωνε σύννεφα σκόνης.

Ο κουρνιαχτός σφαλά τα βλέφαρα κι ανεβαίνει ψηλά στον ουρανό.

Η τρικέφαλη σαΐτα ξεφεύγοντας απ' το τεντωμένο τόξο βρίσκει τη θεά κι ο πόνος απλώνεται σ' όλα τα σωθικά της.

Στο σκηνικό ετούτο όπου οι Δαναοί λαβώνουν και τους αθάνατους θεούς τους, πολλές ψυχές θνητών (Αχαιών και Τρώων) κατεβαίνουν στον Άδη.

Τώρα αυτός, ο Άδης, ο θεός του Κάτω Κόσμου, ο Χάρος ή Πλούτωνας ή Χάρωντας ή Θάνατος παίρνει αράδα τις ψυχές καβάλα στ' άλογό του για να τις οδηγήσει στα σκοτεινά δώματα του Βασιλείου του. Βιάζεται. Τις δεματιάζει όπως όπως.

Δεν περιμένει ούτε τον νεκροπομπό Ερμή να τους περάσει με βάρκα απ' την Αχερουσία. Βιάζεται να γεμίσει το ζοφερό βασίλειό του.

Το τέλος! Το τέλος της ύπαρξης. Αρχή της ανυπαρξίας. Η ώρα που συντελείται το Μυστήριο της Μετάβασης ανάμεσα στους δυο Κόσμους. Από τον Κόσμο της Γνώσης, στο Άβατο της έννοιας της Ζωής. Άβατο για την ίδια τη ζωή.

Ο Άδης προσωποποίηση του Θανάτου και κλειδοκράτορας του Κάτω Κόσμου.

Ο Άδης που προσπάθησαν οι Έλληνες με το τόξο του Ηρακλή να τον ξεκάνουν.

Να ακυρώσουν τη μετάβαση απ' τη ζωή στον θάνατο.

Να του αφαιρέσουν τα κλειδιά του Κάτω Κόσμου.

Να σταματήσουν τη φθορά, το τέλος της ζωής.

Όμως φευ! Ο Ηρακλής αστόχησε.

Όταν τον έβαλε στο σημάδι ανάμεσα στο πλήθος των νεκρών στην Πύλο, όπου ο αχόρταγος Άδης - Πλούτων βιαζότανε να σύρει τους νεκρούς στο έρεβος του Κάτω Κόσμου, ο Ηρακλής ετόλμησε.

Το βέλος άλλαξε πορεία. Αντί να χύσει τα μυαλά του στο νωτισμένο απ' τα αίματα χώμα, κτυπά στον ώμο του, γιατί η τάξη του Κόσμου δεν μπορεί ν' αλλάξει.

Η Μοίρα πανίσχυρη προστάζει:

Ο Άδης είναι ανίκητος.

Ο Άδης είναι αθάνατος.

Ο Άδης γιατρεύεται μόνο με οδυνήφαγα φάρμακα από τον Παιήονα τον θεϊκό γιατρό.

Συστατικό των φαρμάκων το κρασί με βότανα, ανάμεσά τους και το αφιόνι, σε δόσεις σωστές.

Η καταραμένη και αποκρουστική παρουσία του Άδη-Θανάτου πάντα παρούσα, με πόνους και σπαραγμούς, αμβλύνεται και γλυκαίνει με κρασί σαν βάλαμο στην πυρωμένη σκέψη.

Αχ! Καϊμένε Ηρακλή. Μόνο ο Άδης σου ξέφυγε, για να μην αλλάξει η τάξη του Κόσμου.

ΣΕΒΑΣΤΗ ΧΑΒΙΑΡΑ - ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ

Οφθαλμίατρος

Ιστορικός της Ιατρικής

«ΕΙΚΟΝΑ»

[Ἀναδιφώντας, πρόσφατα, κάποια παλιά γράμματα, βρήκα ανάμεσά τους και ένα σταλμένο σ' έμένα από τόν συμφοιτητή μου Γιάννη Πανέρη, έναν εύπροσήγορο, επιμελή και σεμνό νέο, πού καταταγόταν από την Εύξεινούπολη Ἀλμυρού τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Γιάννης Πανέρης ἀγαποῦσε πολύ τὴν Κύπρο και βρισκόταν πάντα ανάμεσα στους πρώτους στις διαδηλώσεις ὑπὲρ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγώνα τῆς Κύπρου στὴν Ἀθήνα τῆς δεκαετίας του 1950. Τὸν Νοέμβριο τοῦ 1960 πήρα στὴν Πάφο, ὅπου ἐργαζόμουν τότε, τὸ ἐν λόγω γράμμα του, σταλμένο ἀπὸ τὰ ἑλληνοσερβικὰ σύνορα ὅπου ἔκανε τὴ στρατιωτικὴ του θητεία. Σ' αὐτὸ ἐξέφραζε και τὴν ἐπιθυμία του νὰ ὑπηρετήσει ὡς καθηγητὴς σὲ σχολεῖο τῆς Κύπρου και μοῦ ζητοῦσε νὰ τὸν πληροφορήσω γιὰ τὶς σχετικὲς διαδικασίες. Μαζὶ μοῦ περιέγραφε και τὴ ζωὴ του στα συνοριακὰ βουνά και παρέθετε ἕνα ποιήμα του ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸν χῶρο και τὴν ἀτμόσφαιρά του. Ἡ προσπάθειά του νὰ ἔρθει στὴν Κύπρο φαίνεται ὅτι δὲν τελεσφόρησε. Ἀπὸ τότε δὲν εἶχα νέα του. Ποῦ και πῶς ἔζησε, ἄραγε στὰ 42 χρόνια πού πέρασαν ἀπὸ τότε; Ζεῖ; Ποῦ βρίσκεται σήμερα; Σὲ ἀνάμνηση τῆς παλιάς μας φιλίας, και ὡς μαρτυρία τῆς εὐαισθησίας του, δίνω γιὰ δημοσίευση στὴν «Πνευματικὴ Κύπρο» ἐκεῖνο τὸ ποιήμα. Πιστεύω πῶς, ἂν μποροῦσα νὰ τὸν ρωτήσω γι' αὐτὸ, δὲν θὰ εἶχε ἀντίρρηση. Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ]

Ἀπόψε πάνου ἀπ' τὶς πλαγιὲς ἀνάλαφρο περνᾶ
ἀπ' τὴ νοτιὰ φερμένο τὸ ἀγέρι
σ' Αὐτοὺς πού ἀναπαύονται στ' Ακριτικὰ Βουνά
μνημόσυνο τὴ θύμηση νὰ φέρη.

Κάπου ἕνας γρύλος πένθιμο τραγοῦδι ἀρχινᾶ.
Στοὺς τάφους τ' ἄγρια κρίνα ἔχουν ἀνθίσει.
Κι ὁ ἥλιος, λίγο πρὶν κρυφτῆ στὰ Σερβικὰ Βουνά,
στάθηκε τὴν Κορώνα* νὰ φιλήση.

Σὲ κάποιο τάφο, πού σκεπάζ' ἡ ἀγριοτριανταφυλλιά,
ἐνῶ τριγύρω ἀπλώνεται τὸ βράδι,
νὰ ξενοχτήση κάθησε ὁ γκιώνης κι ἀρχινᾶ
κάποιο νανούρισμα ἀπαλὸ σὰν χᾶδι.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΕΡΗΣ

* ὕψωμα τῆς περιοχῆς

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΤΟ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΤΙΜΗΣΕ ΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΚΥΠΡΟΥ

Την Τρίτη, 29 Ιανουαρίου 2002, από τις 10.30 μέχρι τις 11.45 π.μ., η Διεύθυνση, το διδακτικό, το γραμματειακό και άλλο προσωπικό, οι μαθητές και οι μαθήτριες του Παγκυπρίου Γυμνασίου τίμησαν σε ειδική εκδήλωση στην Αίθουσα Τελετών του σχολείου τον Μακαριότατο Αρχιεπίσκοπο Νέας Ιουστινιανής και Πάσης Κύπρου κ.κ. Χρυσόστομο ως αριστούχο και καταξιωμένο απόφοιτο του εκπαιδευτηρίου αυτού και ως Προκαθήμενο της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας του Αποστόλου Βαρνάβα της Κύπρου.

Με την εκδήλωση αυτή εκφράσθηκε στο πρόσωπο του Μακαριότατου ευγνωμοσύνη και ευχαριστίες προς την Κυπριακή Εκκλησία, η οποία θεμελίωσε το 1812 την Ελληνική Σχολή, το σημερινό δηλαδή Παγκύπριο Γυμνάσιο, για να διασφαλισθούν τα μέσα, ώστε «να διδάσκωνται οι παιδιά της πολιτείας την πάτριον πίστιν αυτών, να γίνωνται άνθρωποι θεοσεβείς, φρόνιμοι, πολιτικοί, χρηστοί, δίκαιοι, φιλοπάτριδες, φιλέμποροι, όπου να ημπορούσι να προσπορίζονται τα συστατικά της ζωής αυτών με τρόπους δικαιοσύνης...»

Τιμήθηκε επίσης προσωπικά ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος, για το προσωπικό και έμπρακτο ενδιαφέρον που επιδεικνύει για το σχολείο, αλλά και γιατί αποτελεί ένα από τα πιο εκλεκτά βλαστάρια του σχολείου αυτού, έναν από τους πιο καταξιωμένους Ιεράρχες απόφοιτους του, ένα ανυποχώρητο αγωνιστή και προασπιστή των εθνικών δικαίων και δικαιωμάτων του Κυπριακού Ελληνισμού. Ταυτόχρονα, στο πρόσωπο του Μακαριότατου, τιμήθηκε η θρησκευτική, εκπαιδευτική, πολιτική, κοινωνική και εθνική προσφορά της Εκκλησίας του Αποστόλου Βαρνάβα προς τον Κυπριακό Ελληνισμό.

Στην εκδήλωση απηύθυναν χαιρετισμούς ο Διευθυντής του Παγκυπρίου Γυμνασίου κ. Ν. Νεάρχου, ο Πρόεδρος του Συλλόγου Αποφοίτων του Παγκυπρίου Γυμνασίου κ. Ξ. Ξερόπουλος, ο Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού κ. Ουράνιος Ιωαννίδης, ο Πρέσβης της Ελλάδας κ. Χρήστος Παναγόπουλος και ο Πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων κ. Δ. Χριστόφιας.

Το έργο και την προσφορά του Μακαριότατου παρουσίασε με σύντομη ομιλία του ο Πρόεδρος της Επιτροπής Δημόσιας Υπηρεσίας και συμμαθητής του κ. Ανδρέας Καραγιώργης.

Η Χορωδία και Ορχήστρα του σχολείου εκτέλεσε καλλιτεχνικό πρόγραμμα και ακολούθησε επίδοση αναμνηστικών δώρων προς τον Μακαριότατο από το Κεντρικό Μαθητικό Συμβούλιο, από τον Σύνδεσμο Γονέων του Σχολείου, από τον Σύλλογο Αποφοίτων και από τη Διεύθυνση και το διδακτικό προσωπικό του σχολείου.

Η εκδήλωση έκλεισε με αντιφώνηση του Μακαριότατου και τον πολυχρονισμό του από τη Χορωδία του σχολείου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι Σημαιοφόροι και Παραστάτες με το Λάβαρο του Σχολείου συνόδευσαν, υπό τους ήχους της Φιλαρμονικής, τον Μακαριότατο από την Αρχιεπισκοπή μέχρι τα Προπύλαια του Παγκυπρίου, όπου μαθήτριες «κάπνισαν» και έρραναν τον Μακαριότατο πριν από την είσοδό του στον προθάλαμο του σχολείου.

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΥΠΟ ΙΔΡΥΣΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

Σχετικά με το θέμα της γλώσσας του υπό ίδρυση Πανεπιστημίου Εφαρμοσμένων Επιστημών και Τεχνών τέσσερα πνευματικά Σωματεία της Κύπρου: η Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, ο Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου, η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου και ο Όμιλος Πνευματικής Ανανεώσεως απέστειλαν στον Υπουργό Παιδείας την πιο κάτω επιστολή.

Λευκωσία, 5 Δεκεμβρίου 2001

Προς τον Έντιμο Υπουργό Παιδείας
κ. Ουράνιο Ιωαννίδη,
Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού,
Κίμωνος και Θουκυδίδου
1434 Λευκωσία.

Έντιμε κύριε Υπουργέ,

Οι Πρόεδροι και τα Διοικητικά Συμβούλια των Πνευματικών Σωματείων της Κύπρου παρακολουθώντας στον Τύπο τη συζήτηση και την επιχειρηματολογία αναφορικά με τη γλώσσα του υπό ίδρυση Πανεπιστημίου Εφαρμοσμένων Επιστημών και Τεχνών κρίνουμε και πιστεύουμε ότι η επίσημη γλώσσα στο κρατικό αυτό Πανεπιστήμιο δεν πρέπει να είναι άλλη από την ελληνική, διότι πρώτο υπό τις σημερινές συνθήκες ημικατοχής και παγκοσμιοτητας δεν μας είναι θεμιτό ν' αποδυναμώνουμε την εθνική μας υπόσταση της οποίας πρώτιστο στοιχείο είναι η γλώσσα και δεύτερο πρέπει να ισχύει και στον τόπο μας ό,τι γίνεται στα κρατικά Πανεπιστήμια της Ελλάδας και της Ευρώπης σύμφωνα και με το Κυπριακό Σύνταγμα.

Η εκμάθηση της Αγγλικής ας προστεθεί ως υποχρεωτικό μάθημα σε όλα τα Τμήματα του Πανεπιστημίου.

Με την πεποίθηση και την ελπίδα ότι το δίκαιο αίτημά μας θα τύχει ευμενούς αποδοχής εκ μέρους σας όπως συνέβη και στο παρελθόν.

Οι Πρόεδροι
της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών
του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου
της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου
του Ομίλου Πνευματικής Ανανεώσεως

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΠΕΝ

Συνεχίζοντας την αξιόλογη δραστηριότητά του το ΠΕΝ οργάνωσε στις 25 Ιανουαρίου του 2002, στο Πολιτιστικό Κέντρο της Λαϊκής Τράπεζας, εκδήλωση παρουσίασης τριών Κυπρίων Δημιουργών: της ποιήτριας Μυριάνθης Παναγιώτου - Παπαονησιφόρου, του πεζογράφου Πανίκου Παιονίδη και του ποιητή Δημήτρη Γκότση.

Εισαγωγικά μίλησε ο Πρόεδρος του ΠΕΝ Πάνος Ιωαννίδης, κάνοντας αναφορά στη δράση του Κέντρου που στο σύντομο μέλλον θα αναλάβει την παρουσίαση κι άλλων Κυπρίων συγγραφέων. Τους τρεις δημιουργούς παρουσίασε με λόγο γλαφυρό, ευχάριστο αλλά κι εμβριθή και διεισδυτικό η φιλόλογος και λογοτέχνης κυρία Μόνα Σαββίδου-Θεοδούλου που κράτησε ως το τέλος της ομιλίας της αμείωτο και ζωντανό το ενδιαφέρον των ακροατών.

Μετά την παρουσίαση οι τρεις λογοτέχνες παίρνοντας τον λόγο, αφού εξέφρασαν τις ευχαριστίες τους, διάβασαν χαρακτηριστικά αποσπάσματα από το έργο τους.

Η όλη εκδήλωση έκλεισε με το κόψιμο της βασιλόπιττας από τον Πρόεδρο του ΠΕΝ μέσα σε μια εγκάρδια κι ευχάριστη ατμόσφαιρα.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ «ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟ» ΤΟΥ ΒΙΑ ΛΕΙΒΑΔΑ

Την Τρίτη, 5 Φεβρουαρίου 2002 έγινε στο Πολιτιστικό Ίδρυμα της Τράπεζας Κύπρου, στην Αγία Παρασκευή, η παρουσίαση του βιβλίου του Βία Λειβαδά: «Πορεία προς Αμμόχωστο», από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού και τους Συνδέσμους Αγωνιστών του αγώνα ΕΟΚΑ 1955-59.

Χαιρετισμούς απηύθυναν ο Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού κύριος Ουράνιος Ιωαννίδης και ο επίτιμος Πρόεδρος του ΚΙΣΟΣ κύριος Βάσος Λυσσαρίδης.

Ύστερα από χαρακτηριστική ομιλία του αγωνιστή, ιστορικού, ερευνητή Γιάννη Σπανού γύρω από τα ιστορικά δρώμενα, και το γενικό πνεύμα της ηρωϊκής εποχής του 55-59, παρουσίασε το βιβλίο ο τ. Διευθυντής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου κ. Μιχαλάκης Μαραθεύτης. Στην παρουσίασή του ο κύριος Μαραθεύτης έδωσε σαφή εικόνα του περιεχομένου της έκδοσης, τονίζοντας τα κίνητρα του συγγραφέα και τις αρετές του έργου, το οποίο ο ίδιος προλογίζει. Η έκδοση έγινε στην Αθήνα από τον εκδοτικό οίκο Γκοβόστης σε συνεργασία με τις κυπριακές εκδόσεις Κώστα Επιφανίου. Τελευταίος πήρε τον λόγο ο συγγραφέας που, αφού ευχαρίστησε τους συντελεστές της επιτυχημένης και όντως συγκινητικής εκδήλωσης, αναφέρθηκε στο πατριωτικό μεγαλείο της αγωνιστικής εκείνης περιόδου και στις αλλαγές που επακολούθησαν.

Η όλη εκδήλωση έκλεισε με δεξίωση.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΑΘΗΝΑΪΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

Η Μορφωτική Ακόλουθος κα Νάσα Παταπίου βραβεύτηκε την Πέμπτη 27 Δεκεμβρίου 2001 κατά τη διάρκεια πανηγυρικής συνεδρίας, από την Ακαδημία Αθηνών, «ότι μετ' επιμελείας και επιστήμης πολλής το αξιόλογον συνέγραψεν πόνημα «Το Προξενείο της Επτανήσου Πολιτείας στην Κύπρο 1800-1807 και ο Πρόξενος Παναγής Αγγελάτος»», όπως αναφέρει το σκεπτικό της βράβευσης. Το βιβλίο αποτελεί έκδοση του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών στη σειρά Πηγές και Μελέτες της Κυπριακής Ιστορίας και είναι αφιερωμένο στη μνήμη του Ανδρέα Χριστοφίδη.

Η καθιερωμένη αυτή πανηγυρική συνεδρία της Ακαδημίας πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα τελετών που γέμισε ασφυκτικά από πλήθος κόσμου που παρακολούθησε την τελετή. Την εκδήλωση τίμησε με την παρουσία του ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Χριστόδουλος, καθώς και εκπρόσωποι του πολιτικού και πνευματικού κόσμου. Τους βραβευόμενους συνόδευαν οι δικοί τους άνθρωποι που προσήλθαν για να τους τιμήσουν.

Η εκδήλωση άρχισε με την ομιλία του Προέδρου της Ακαδημίας Αθηνών κ. Νικολάου Κονομή με θέμα, «Το πολιτικό μήνυμα της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας» και αμέσως μετά ο Γενικός Γραμματέας της Ακαδημίας κ. Νικόλαος Μαρσανιώτης παρουσίασε τα πεπραγμένα της Ακαδημίας για το έτος 2001.

Στη συνέχεια απονεμήθηκαν τα μετάλλια και τα βραβεία. Χρυσό μετάλλιο απονεμήθηκε στο Κοινοφελές Ίδρυμα Αλέξανδρος Ωνάσης, ενώ ανάμεσα στους βραβευθέντες ήταν ο Μανώλης Αναγνωστάκης, ο Ζήσιμος Λορεντζάτος, ο Σπύρος Ευαγγελάτος, η Ξένια Καλογεροπούλου, η Ιωάννα Καρυστιάνη, η Νάσα Παταπίου, οι ζωγράφοι Χρίστος Καρράς και Γεώργιος Ρόρρης κ.ά.

Η κ. Νίκη Λαδάκη - Φιλίππου βραβεύτηκε από την Ελληνική Εταιρεία Χριστιανικών Γραμμάτων με το «Βεατρίκειο Βραβείο ποίησης» για την ποιητική συλλογή της «ΠΡΟΣ ΚΕΡΙΝΙΝ» και για το συνολικό ποιητικό της έργο, ελληνικής πνοής και ήθους την 28/2/2002.

Στη μεγάλη αίθουσα του Φιλολογικού Συλλόγου ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ παρόντος του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Χριστοδούλου, Υπουργών, βουλευτών, προέδρων Πνευματικών Σωματείων αλλά και πλήθους πνευματικών ανθρώπων και καλλιτεχνών απονεμήθηκαν τα Ετήσια Βραβεία της Ελληνικής Εταιρείας Χριστιανικών Γραμμάτων

- A. Διπλώματα Τιμής
- B. Βραβεία Λογοτεχνίας και Μελετών
- Γ. Ειδικά Τιμητικά Βραβεία.

Στον τομέα *B. Βραβεία Λογοτεχνίας και Μελετών*: Δόθηκαν τα ακόλουθα βραβεία:

Μελετών Νέου Ελληνισμού στον καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Κάρολο Μητσάκη για τα έργα του «Μικρά Νεοελληνικά Ανάλεκτα» και «Μελέτες για τον Άγγελο Σικελιανό».

Το ετήσιο βραβείο λογοτεχνίας στον κ. Ι. Μ. Χατζηκώτη για τα έργα του που προβάλλουν την Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό.

Το Βεατρίκειο Βραβείο Ποίησης στη Νίκη Λαδάκη - Φιλίππου για την ποιητική συλλογή της «ΠΡΟΣ ΚΕΡΙΝΙΝ».

Επίσης στην κα Φιλίππου απονεμήθηκε βραβείο για το συνολικό ποιητικό έργο της, ελληνικής πνοής και ήθους.

Τα βραβεία συνόδευσαν χρηματικά ποσά.

Δευτέρα 11/2/2002
7.00μ.μ.

Η κα Νίκη Λαδάκη Φιλίππου μίλησε στην Εθνική Εταιρεία των Ελλήνων Λογοτεχνών με θέμα η «Νεοελληνική Ποίηση της Κύπρου». Η ομιλήτρια απήντησε σε πλήθος ερωτήσεων και στη συνέχεια ακολούθησε δείπνο με κυπριακά εδέσματα.

Παρασκευή 15/2/2002
8.00 μ.μ.

Το Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής και το Σπίτι της Κύπρου οργάνωσε ομιλία του Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου κ. Ουράνιου Ιωαννίδη με θέμα: «Κύπρος, Διαχρονική Παρουσία στον Χώρο του Ευρύτερου Ελληνισμού».

Ο Υπουργός με ξεχωριστή γλαφυρότητα και το πάντοτε ήρεμο και σύγυρο ύφος του, χειρίστηκε το θέμα του, που κάτω από το φως της Ακρόπολης, – η εκδήλωση έγινε στην Αίθουσα εκδηλώσεων του Ιδρύματος Γουλανδρή - Χόρν – γοήτευσε το πολυπληθές ακροατήριό του.

Χαιρετισμούς απηύθυνε ο βουλευτής της Ν.Δ. Ιωάννης Μ. Βαρβιτσιώτης, ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Αθήνα κ. Λεωνίδας Παντελίδης. Προλόγισε ο κ. Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, πρόεδρος του Τμήματος Ιστορίας - Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και Γενικός Διευθυντής του Ιδρύματος «Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής». Στη συνέχεια έργα για πιάνο και τραγούδια του συνθέτη Δημήτρη Παπαδημητρή τραγούδησε η Κλειώ Οθωνάιου και έπαιξε πιάνο ο Διονύσης Μαλλούχος. Ακολούθησε δεξίωση.

Δευτέρα 18/2/2002
6 μ.μ.

Οι εκδόσεις «Ιωλκός» παρουσίασαν στο βιβλιοπωλείο ΠΑΤΑΚΗ το βιβλίο του Αντώνη Χ. Κούρου «Κείμενα ΙΙ». Για το βιβλίο μίλησαν οι: Ι.Μ. Χατζηφώτης λογοτέχνης και κριτικός και ο Γιάννης Κοριδής Δημοσιογράφος - Λογοτέχνης - κριτικός.

Αποσπάσματα του έργου διάβασε η καθηγήτρια της απαγγελίας Ηρώ Δημοπούλου.

Πέμπτη 21/2/2002
7.30 μ.μ.

Ο Δήμος Καλλιθέας, Πολιτιστικός Οργανισμός «Νέος Πνευματικός Κύκλος» στα πλαίσια του προγράμματος εκδηλώσεων Φεβρουαρίου - Μαρτίου 2002 παρουσίασε στην Αίθουσα Γιάννης Χατζίνης την ποιήτρια κα Νίκη Λαδάκη - Φιλίππου. Για την ποιήτρια μίλησε η λογοτέχνης και κριτικός κα Χρυσάνθη Κακουλίδου. Η ομιλήτρια, έκαμε μια αναδρομή στο έργο της κας Λαδάκη - Φιλίππου τονίζοντας την αξία που έχει η ποίηση στην εποχή μας. Τόνισε το ύφος, την γλυκύτητα του στίχου, αλλά κυρίως το εθνικό χρώμα στην ποίησή της, και απήγγειλε ποιήματά της. Η κα Φιλίππου αφού ευχαρίστησε για την τιμή που της έγινε από τον Δήμο Καλλιθέας και τον Πολιτιστικό Οργανισμό του κάλεσε το πολυπληθές ακροατήριό της σε συστράτευση για τα δίκαια της αγωνιζόμενης ιδιαίτερης πατρίδας της Κύπρου.

Παρασκευή 22/2/2002
8.00 μ.μ.

Το σπίτι της Κύπρου και ο Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη παρουσίασαν στη Στοά του βιβλίου τα βιβλία του Γιάννη Κατσούρη, Ντίνας Παγιάση - Κατσούρη, της Ειρένας Ιωαννίδου - Αδαμίδου που πρόσφατα εκδόθηκαν από τον Εκδοτικό Οργανισμό Λιβάνη.

Ο κ. Φώτης Δημητρακόπουλος καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών μίλησε για το βιβλίο του ζεύγους Κατσούρη και αποσπάσματα διάβασε ο ηθοποιός Κώστας Αρζόγλου.

Η καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών κα Χαρά Μπακονικόλα μίλησε για το βιβλίο της κας Αδαμίδου και οι ηθοποιοί Δέσποινα Μαλανδρενιώτη και Άγγελος Κεχαγιάς διάβασαν αποσπάσματα.

Δευτέρα 25/2/2002
8.00 μ.μ.

Το Σπίτι της Κύπρου οργάνωσε διάλεξη του κ. Θουκυδίδη Π. Ιωάννου, διδάκτορος Ιστορίας - Παιδαγωγού με θέμα: Το Γαλλικό Προξενείο στην Κύπρο και ο ρόλος του (16ος-18ος αι.). Προλόγισε η κα Νάσα Ποταπίου ιστορικός - ερευνήτρια, Μορφωτική Ακόλουθος και Διευθύντρια του Σπιτιού της Κύπρου.

Δευτέρα 25/2/2002
6.00 μ.μ.

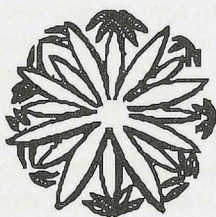
Οι εκδόσεις «Ιωλκός» οργάνωσαν παρουσίαση 17 ποιητικών συλλογών που εξέδωσαν το 2001. Τις ποιητικές συλλογές παρουσίασε ο κ. Ι.Μ. Χατζηφώτης, κριτικός, λογοτέχνης. Ο κ. Χατζηφώτης μιλώντας για την ποιητική συλλογή της κας Νίκης Λαδάκη - Φιλίππου «ΠΡΟΣ ΚΕΡΙΝΙΝ» την χαρακτήρισε ως ένα από τα καλύτερα ποιητικά βιβλία που κυκλοφόρησαν, εκθειάζοντας την προσωπικότητα και το συνολικό έργο της κας Νίκης Λαδάκη - Φιλίππου και ευχόμενος η ωραία Κερύνεια να ελευθερωθεί όπως και όλα τα κατεχόμενα εδάφη της γλυκειάς χώρας Κύπρου.

Δευτέρα 28/2/2002
7.00 μ.μ.

Το Σπίτι της Κύπρου, ο Όμιλος Προβληματισμού για τον Εκσυγχρονισμό της Κοινωνίας μας (Ο.Π.Ε.Κ.) Κύπρου και ο Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη παρουσίασαν στην Αίθουσα Εκδηλώσεων του Ιδρύματος Γουλιέλμου - Χόρν το βιβλίο του Κυριάκου Πιερίδη «Η Ευρώπη σε Μεταμόρφωση. Κύπρος - Ευρωπαϊκή Ένωση. Διαδρομή και Ρήξεις 1988-1995». (Αφιερωμένο στη μνήμη του Γιάννου Κρανιδιώτη).

Μίλησαν η κα Άννα Διαμαντοπούλου, μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο Υφυπουργός Εξωτερικών κ. Ανδρέας Λοβέρδος και ο κ. Χάρης Παμπούκης Επ. Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ - ΦΙΛΙΠΠΟΥ

ΚΡΑΤΙΚΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ ΒΡΑΒΕΙΑ ΠΑΙΔΙΚΗΣ/ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ ΓΙΑ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 2000

Κριτική Επιτροπή: Γιώργος Μολέσκης (πρόεδρος), Αλέξης Ζήρας, Δώρος Θεοδούλου, Γιάννης Κατσούρης, Κίκα Ολυμπίου, Λευτέρης Παπαλεοντίου, Μιχάλης Πασιαρδής.

Βραβείο Ποίησης: Γιώργου Καλοζώη, *Ο ανάποδος κόσμος*
Μιχάλη Παπαδόπουλου, *Εντός συνόρων*

Σκεπτικό βράβευσης: Στην ποιητική συλλογή *Ο ανάποδος κόσμος* ο Γιώργος Καλοζώης ακολουθεί ένα νεότερικό τρόπο γραφής και δείχνει μια τάση συνθετικότητας. Με θέματα που αντλεί από τις τραυματικές εμπειρίες της σύγχρονης κυπριακής ιστορίας, μέσα από διαδοχικές, ονειρικές εικόνες και με εσωτερική δύναμη, ο ποιητής εκφράζει ένα κλίμα τραγικότητας, αποκαλύπτοντας ένα πλούσιο συναισθηματικό κόσμο.

Η ποιητική συλλογή *Εντός συνόρων* του Μιχάλη Παπαδόπουλου χαρακτηρίζεται από μια κρυπτική και συμπυκνωμένη γραφή, με λογοτεχνικές και άλλες αναφορές, που έχουν τον χαρακτήρα προσωπικής βιωματικής επιλογής. Μέσα από την επίμονη ανάλυση πραγμάτων, αισθημάτων, εννοιών, καταφέρει, με μια καίρια και προσεγμένη γλώσσα, να δώσει την ενότητα μέσα από τη διαφορετικότητα, αποκαλύπτοντας ένα πλούσιο εσωτερικό κόσμο.

Βραβείο διηγήματος: Πανίκου Παιονίδη, *Εν πτήσει ...*

Σκεπτικό βράβευσης: Τα αφηγήματα του βιβλίου του Πανίκου Παιονίδη *Εν πτήσει ...* αναπτύσσονται ως γραφές της περιπλάνησης και ως κινήσεις του αφηγητή μέσα στον προσωπικό και τον ιστορικό χρόνο. Παρά το ότι η κίνηση μέσα στον χώρο είναι ταχύτατη, ο συγγραφέας προλαβαίνει και ακινητεί-με κινηματογραφικό τρόπο- μορφές ανθρώπων και εικόνες που τον γοήτευσαν και καταφέρει να τα μεταδώσει, μέσα από μια στρωτή αφήγηση, στον αναγνώστη.

Βραβείο μυθιστορήματος: Χρίστου Χατζήπαπα, *Στο μάτι του φιδιού*

Σκεπτικό βράβευσης: Στο μυθιστόρημα του Χρίστου Χατζήπαπα *Στο μάτι του φιδιού*, ο μυθοπλαστικός καμβάς δένει αξεδιάλυτα με το κυπριακό ιστορικό πλαίσιο των χρόνων 1959-1976. Μέσα από την παιδική και αργότερα από τη νεανική ματιά του κεντρικού ήρωα-αφηγητή, γόνου μας αγροτικής, πατριαρχικής οικογένειας, παρακολουθούμε σε πρώτο πλάνο τις ερωτικές και πολιτικές ανησυχίες του αιθεροβάμονα πρωταγωνιστή, που συναρτώνται με την κλυδωνιζόμενη, σχεδόν αυτοκαταστροφική πορεία της σύγχρονης Κύπρου. Ο συγγραφέας στήνει με μαστοριά και αληθοφάνεια τη μυθοπλασία του: Η αφήγηση, που συχνά εμπλουτίζεται με λέξεις του κυπριακού ιδιώματος ή με απροσδόκητους φραστικούς συνδυασμούς, προβληματίζει και γοητεύει τον αναγνώστη.

Βραβείο λογοτεχνικής μελέτης-δοκιμίου: Γιάννη Η. Ιωάννου, *Χωροχρονικά στην ποίηση*

Σκεπτικό βράβευσης: Στα πέντε δοκίμια του τόμου *Χωροχρονικά στην ποίηση*, ο συγγραφέας αναδεικνύεται βαθύς γνώστης της ποιητικής δημιουργίας των υπερρεαλιστών και ιδιαίτερος του Οδυσσέα Ελύτη. Κύριος άξονας του προβληματισμού του το θέμα του χώρου και του χρόνου στην ποίηση. Με λόγο διαυγή και πειστικό, με γνώση των σύγχρονων αισθητικών θεωριών, με παράθεση πλήθους παραδειγμάτων που τεκμηριώνουν τη θέση του, διανοίγει μια καινούργια οπτική της σύγχρονης ποίησης, όχι μόνο όσον αφορά τον χώρο και τον χρόνο, αλλά και την αναζήτηση ενός ανανεωμένου ανθρωπιστικού οράματος μέσα από την ποιητική δημιουργία.

Βραβεία Παιδικής και Νεανικής Λογοτεχνίας:

Κριτική Επιτροπή: Έλενα Θεοδούλου-Χαραλάμπους (πρόεδρος), Γιώργος Κιτρομηλίδης, Μαρία Μιχαηλίδου, Ευρυδίκη Περικλέους-Παπαδοπούλου, Γιώργος Φράγκος.

Βραβείο Χαράλαμπου Επαμεινώνδα, *Η Μαγεμένη Βασιλοπούλα* και *Η Γαρυφαλιά*.

Σκεπτικό βράβευσης: Τα βιβλία *Η Γαρυφαλιά* και *Η Μαγεμένη Βασιλοπούλα* είναι δύο παραμύθια βασισμένα στη λαϊκή παράδοση του τόπου, τα οποία αναπτύσσονται με δεξιοότητα από τον συγγραφέα. Τα παραμύθια αυτά πραγματεύονται πανανθρώπινες και παιδαγωγικές αξίες, οι οποίες εμπλεδώνονται στον ψυχικό κόσμο του παιδιού με τρόπο φυσικό και αβίαστο δίχως περιττούς ηθικοδιδασκισμούς. Με το έργο του ο συγγραφέας αξιοποιώντας τη λαϊκή μας παράδοση, δημιουργεί αβίαστα ένα συνδετικό κρίκο μεταξύ του παρόντος και του παρελθόντος. Επίσης, ο τρόπος παρουσίασης της όλης δουλειάς δεικνύει σεβασμό προς τον αναγνώστη.

Βραβείο Εικονογράφησης βιβλίου

Κριτική Επιτροπή: Έλενα Θεοδούλου-Χαραλάμπους (πρόεδρος), Μαρίνα Παρτασίδου, Ανδρέας Αντωνιάδης, Μαρία Λουΐζιδου, Ελένη Λάμπρου.

Βραβείο Χαράλαμπου Επαμεινώνδα, *Η Γαρυφαλιά* και *Η Μαγεμένη Βασιλοπούλα*

Σκεπτικό βράβευσης: Στα βιβλία *Η Γαρυφαλιά* και *Η Μαγεμένη Βασιλοπούλα* η εικονογράφηση υποβοηθεί ατμοσφαιρικά το παραμύθι. Η υπόθεση των δύο βιβλίων είναι εμπνευσμένη από τη λαϊκή μας παράδοση, ως εκ τούτου η βυζαντινή υφολογία και τεχνοτροπία που χρησιμοποιείται από τον καλλιτέχνη, συνδέεται άμεσα με το όλο πνεύμα του έργου. Υπάρχει συνέπεια μεταξύ κεμμένου και εικόνας, καθώς επίσης και επαγγελματισμός.

ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

ΑΠΟΝΟΜΗ ΒΡΑΒΕΙΟΥ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΩΔΕΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

Σε ειδική τελετή αφιερωμένη στον «Ολυμπισμό του Πολιτισμού και του Πνεύματος» που έγινε στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιώς στην Αθήνα τον παρελθόντα Φεβρουάριο βραβεύθηκαν από το Πανελλήνιο Πνευματικό Κέντρο «Ο Φίλων» σχολεία και Ωδεία του Ελληνισμού «με έντονη πολιτιστική δραστηριότητα». Μεταξύ των διακριθέντων ήτο και το Εθνικό Ωδείο Κύπρου στο οποίο απενεμήθη βραβείο από το Πανελλήνιο Πνευματικό Κέντρο «Ο Φίλων» συνοδευόμενο από «Αριστείον Διάκρισης» του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων Ελλάδος.

Η Ιδρύτρια και Διευθύντρια του Εθνικού Ωδείου Κύπρου κ. Λουλού Συμειωνίδη παρέλαβε το σχετικό πιστοποιητικό και σε σύντομο χαιρετισμό ανεφέρθη στην εκπαιδευτική και πολιτιστική συμβολή του Εθνικού Ωδείου Κύπρου στη μουσική εξέλιξη της Κύπρου από την ίδρυση του το 1947 μέχρι σήμερα και ευχαρίστησε τους οργανωτές για την τιμή που γίνεται στο Εθνικό Ωδείο Κύπρου.

Η κυρία Μαίρη Κεράνη - Σοφιανού Πρόεδρος του Πανελληνίου Πνευματικού Κέντρου «Ο Φίλων» εξήγησε την πολύχρονη πορεία του «Φίλων» από την ίδρυση του το 1965 μέχρι σήμερα στον τομέα του Πνεύματος και του Πολιτισμού, με αποτέλεσμα να τυγχάνει σήμερα της αναγνώρισης από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς. Ο «Φίλων» είπε «φιλοδοξεί» αξιοποιώντας κάθε χρόνο όλο και περισσότερα Ελληνόπουλα και εκπαιδευτικούς Πανελλαδικώς συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου και των Ελληνικών παροικιών του Εξωτερικού να προβάλλει παγκόσμια το σύγχρονο πολιτιστικό και πνευματικό δυναμικό του Ελληνισμού έχοντας πάντα υπ' όψη ότι η τέχνη, τα γράμματα και η παράδοση του Ελληνικού λαού είναι τα στοιχεία εκείνα που θα στηρίξουν την επιβίωση του Έθνους.

ΑΠΟ ΟΣΑ ΜΑΣ ΓΡΑΦΟΥΝ

Salerno (Ιταλία) 10/3/2002

Σεβαστή Κυρία Λούλλα Κύπρου Χρυσάνθη,

Όπως είναι γνωστό μετάφρασα στα ιταλικά δίτομη ανθολογία, τιτλοφορημένη *Cipro nella letteratura*, που εκδόθηκε στην Ιταλία (Lecce, 1999), χάρη στην τιμητική χορηγία του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου. Στα πλαίσια του Δεύτερου Συμποσίου Μεταφραστών Κυπριακής Λογοτεχνίας, καθώς και πριν από αυτό, έμαθα από το Βιβλιοπωλείο Μ.Α.Μ. Λευκωσίας ότι έμειναν αναπάντητες οι παραγγελίες του στον ιταλικό εκδοτικό οίκο Argo (Lecce) να του στείλει αντίτυπα για διάθεση. Έτσι ορισμένοι Κύπριοι πολίτες, παρά τη θέλησή τους, δεν μπόρεσαν και δεν μπορούν ν' αγοράσουν αυτό το έργο. Χωρίς να πω ότι αυτή η στάση προσβάλλει τον Χορηγό και τους Κυπρίους, καθώς επίσης και το ηθικό ενδιαφέρον του υπογεγραμμένου για την κυκλοφορία του βιβλίου.

Αναγκάζομαι να πιστεύω ότι η άρνηση εξαρτάται από το γεγονός ότι, παλαιότερα, διαμαρτυρήθηκα αμέσως, μεταξύ άλλων, για την έκτη σελίδα του πρώτου τόμου, στην οποία, κατά τη γνώμη μου, έπρεπε να μνημονεύεται μονάχα το όνομα της τότε Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού, της κυρίας Κ. Αγγελίδου. Διαμαρτυρήθηκα επίσης για το γεγονός ότι το εξώφυλλο του κάθε τόμου γράφει «λιρέττες 40.000» (ευρώ 20,66) χωρίς να αποσαφηνίζεται πως η τιμή αφορά συνολικά στους δύο τόμους. Φοβόμουν και φοβούμαι μην επωφεληθεί από αυτό κάποιος παλιάνθρωπος και τρακαδόρος, όπως, προφανώς, ίσως ήδη συνέβη.

Για τούτο όσοι επιθυμούν να αποκτήσουν το εν λόγω έργο μπορούν να μου γράψουν κι εγώ θα το αγοράσω στα εδώ βιβλιοπωλεία και θα τους το στέλλω επί αντικαταβολή, έτσι θα πληρώσουν κατά τη στιγμή της παραλαβής, ευρώ 20,66 (για τους δυο τόμους) + τα ταχυδρομικά.

Μ' εκτίμηση
Michele Iannelli
Via Luigi Guercio, 353
84134 SALERNO (Ιταλία)

Αγαπητή μου κυρία,
Λούλλα Χρυσάνθη

• Σας εύχομαι καλή χρονιά και δύναμη για τη συνέχιση της πνευματικής προσφοράς σας εις μνήμην του αείμνηστου συζύγου σας Κύπρου Χρυσάνθη, ενός κορυφαίου των Ελληνικών Γραμμάτων.

Η «Πνευματική Κύπρος» στάθηκε φάρος φωτεινός για πολλά έτη και τώρα με την ευγενική επιτροπή έκδοσης και την δική σας συγκινητική ευθύνη χρέους, μας προσφέρετε τη φωνή της Κύπρου κατά τρόπο ιδανικό.

Τον υπέροχο σύζυγό σας θαύμαζα και αγαπούσα από καρδιάς. Και πάλι σας εύχομαι υγεία, δημιουργία και χρονιά ειρηνική για την Κύπρο μας.

ΑΓΓΕΛ. ΣΤΕΡΓΙΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Δημήτρη Ανδριόπουλου - *Ιστορία της Νεοελληνικής Αισθητικής*

Δυό λόγια πρώτα για τόν συγγραφέα: Ο κ. Δημ. Ζ. Ἀνδριόπουλος εἶναι σήμερα δόμοτιμος καθηγητής τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Σπούδασε στήν Ἑλλάδα, τήν Ἀγγλία καί τίς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι Διδάκτωρ τοῦ Κρατικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νέας Ὑόρκης καί δίδαξε στό Πανεπιστήμιο τῆς Πόλεως τῆς Νέας Ὑόρκης, στό Πανεπιστήμιο τοῦ Μιζούρι, στό Κρατικό Πανεπιστήμιο τῆς Νέας Ὑόρκης, στό Πανεπιστήμιο Ἀντελφάι τῆς Νέας Ὑόρκης, στό Πανεπιστήμιο τῆς Κύπρου καί στά τελευταῖα δώδεκα χρόνια τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ του βίου στό Ἀριστοτελεῖο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Πάνω ἀπό ἑκατό μελέτες του ἔχουν δημοσιευθεῖ σέ ἔγκυρα ἐπιστημονικά περιοδικά τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ἀμερικῆς καί ἔλαβε μέρος σέ πολλά ἑλληνικά καί προπαντός διεθνή καί παγκόσμια συνέδρια Φιλοσοφίας. Ἀπό τό 1978 ἐκδίδει καί διευθύνει καί ἀπό τό 1998 συνδιευθύνει μέ τόν καθηγητή τοῦ Α.Π.Θ. Ν. Αὐγελῆ τό διεθνούς ἐμβέλειας περιοδικό: «PHILOSOPHICAL INQUIRY».

Τό ἐν λόγω ἔργο του - «*Ιστορία τῆς Νεοελληνικῆς Αἰσθητικῆς*» (Ἐκδόσεις «Πιτσιλός» Ἀθήνα 2000, Γ' ἔκδοση) σέ δύο τόμους, εἶναι πρωτότυπη ἐργασία γιά τή σχετική ἑλληνική βιβλιογραφία καί στήν ἀρχική της μορφή ἀποτελεῖ μετάφραση ἀπό τήν διδάκτορα τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. κα Μ. Γιούνη, ἐμπλουτισμένη ἀπό νεότερο ὕλικό τῆς περιόδου 1975-1989.

Ἡ παλαιά ἐργασία τροποποιήθηκε σέ πολλά σημεῖα καί ἡ βιβλιογραφία ἐμπλουτίστηκε μέ νεότερα στοιχεῖα.

Ἡ μοναδική στο εἶδος της αὐτή ἐργασία τοῦ καθηγητή κ. Δημ. Ζ. Ἀνδριόπουλου, ἡ ὁποία, σέ πρώτη ἔκδοση εἶχε κυκλοφορήσει στά ἀγγλικά ὑπό τόν τίτλο *Neo-Hellenic Aesthetic Theories* (1976), διήνυσε μακρά πορεία ὥσπου νά λάβει τή σημερινή της μορφή, πέρασαν κάπου σαράντα χρόνια, ἀφοῦ τή δεκαετία τοῦ '60 ἄρχισε νά σχεδιάζεται καί νά ὑλοποιεῖται ἡ μακρόχρονη ἔρευνα, πού εἶχε προηγηθεῖ - ὁ κ. Ἀνδριόπουλος σημειώνει στήν Εἰσαγωγή τῆς Β' ἔκδοσης, ὅτι δέν ὑπῆρχαν εἰδικές ἐρευνητικές μελέτες, μονογραφίες καί «μπορεῖ νά ἀναλογισθεῖ κανεῖς τό εἶδος τῶν προβλημάτων πού ἔπρεπε νά ἀντιμετωπισθοῦν. Οὔτε κἀν ὁ ὄρος «νεοελληνική αἰσθητική» εἶχε χρησιμοποιηθεῖ ὡς τότε». Μᾶλλον οὔτε σήμερα χρησιμοποιεῖται σέ ἀντιστοιχία μέ τή χρήση τῶν ὄρων «νεοελληνική φιλοσοφία», «νεοελληνική λογοτεχνία» καί «νεοελληνική κριτική». Καί ὑπογραμμίζει ὁ συγγραφέας: «εἰδικές ἐργασίες πάνω σέ θέματα τῆς νεοελληνικῆς αἰσθητικῆς, παρουσιάστηκαν γιά πρώτη φορά ἀπό τόν συγγραφέα τοῦ παρόντος βιβλίου στίς ἀρχές τοῦ '70 σέ ἔγκυρα ξενόγλωσσα περιοδικά, κυρίως ξένων ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν.» Τα μνημονεύουμε αὐτά γιά νά τονίσουμε τή σημασία τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Ἀνδριόπουλου γιά τήν ἑλληνική αἰσθητική.

Στόν Α' τόμο, ἀφοῦ δίνει τό «ἱστορικό πλαίσιο» καί ἀναφέρεται στούς «Προδρόμους» (Δοξαρά, Βάμβα, Βαρδαλάχο, Βιζυηνό) ἐπιχειρεῖ «ἰδεαλιστική προσέγγιση τῆς τέχνης» (Θεοδωρακόπουλος, Τσάτσος, Μιχαηλῆς, Καπετανάκης, Γεωργούλης, Κανελ-

λόπουλος...), συνεχίζει με την «Κριτική προσέγγιση της τέχνης», την «Βιο-Ψυχολογική και κοινωνιολογική προσέγγιση» την «Μαρξιστική προσέγγιση της Τέχνης», «Ἐνστάσεις», «Ἀναλυτική προσέγγιση», «Τό πρόβλημα της μεθόδου», τις «Αίσθητικές κατηγορίες», τη «Δημιουργική διδασκαλία» και τέλος μέ τὰ «Συμπεράσματα και γενικές αποτιμήσεις». Ὁ τόμος κλείνει μέ πλούσια βιβλιογραφία και πίνακα ὀνομάτων.

Ὁ Β' τόμος ἀρχίζει μέ τόν Παλαμᾶ και τόν Ξερόπουλο και συνεχίζει μέ τόν Χουρμούζιο, «ψυχαναλυτική προσέγγιση και ἑλληνικός ὑπερρεαλισμός», τόν Ὅδ. Ἐλύτη, «Ψυχαναλυτική προσέγγιση και Μαρξισμός», τόν Ν. Κάλας, τήν «Ἰδεαλιστική αίσθητική στήν Κύπρο: Α. Παπαδόπουλος», τόν Γ. Σαραντάρη, Τερζάκη, Σπανδωνίδη, Χατζίνη, Πέτρο Χάρη, Ἦλ. Σιμόπουλο, Τ. Δόξα. Καί ὁ τόμος αὐτός κλείνει μέ πλούσια βιβλιογραφία και εὔρετήριο.

Μελαγχολεῖ κανεῖς και ἀναρωτιέται: τί γνωρίζουν ἀπό ὅλα αὐτά οἱ νεότεροι (ἀλλά και πολλοί ἀπό τούς παλαιότερους) λογοτέχνες μας. Ὁ ὑπογράφων πολύ δοκίμαστηκε διαβάζοντας τό μοναδικό ἐπαναλαμβάνω αὐτό ἔργο τοῦ Ἀνδριόπουλου. Τόν εὐχαριστῶ και τόν συχαίρω.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΑΡΔΕΛΗΣ

Ειρένας Ιωαννίδου - Αδαμίδου *Τα Μαλλιά - Το Τελευταίο Χαρτί* (Νουβέλες)

Μέσα σε τούτη τη χρονιά κυκλοφόρησαν ἀπό τις εκδόσεις Λιβάνη σ' ἓνα κομψό τόμο 243 σελίδων οἱ νουβέλες της Ειρένας Ιωαννίδου-Αδαμίδου: *Τα Μαλλιά - Το Τελευταίο Χαρτί*. Ἐμπειρη, ταλαντούχα και παραγωγική πεζογράφος η δημιουργός μας a priori τοποθετεῖ τα ἔργα ἀνάμεσα στο θέατρο και την πεζογραφία: «ὅταν, μας λέει, βρίσκομαι σε δίλημμα αν, σε κάποιο ἔργο μου, θα ταίριαζε καλύτερα η θεατρική ἢ η πεζογραφική μορφή, παντρεύω τα δυο και γράφω θεατρική πεζογραφία, δηλαδή ἓνα διήγημα ἢ μια νουβέλα με πολύ διάλογο και λίγη ἢ καθόλου αφήγηση».

Ὡστόσο η σύλληψη του ἔργου εἶναι καθαρά δραματική, ὄχι μόνο γιατί ο διάλογος ἔχει τη μερίδα του λέοντος στις σελίδες του και η περιγραφή απλῶς πλαισιώνει τα πρόσωπα μ' αναφορά κυρίως στα συναισθήματα, τις κινήσεις και τον χώρο μέσα στον οποίο βρίσκονται πράγματα που στο θέατρο πληροφορούμαστε μέσ' ἀπό τις σκηνοθετικές οδηγίες ἢ την υποκριτική τέχνη των δρῶντων προσώπων, ἀλλά και για ἄλλους λόγους: οἱ νουβέλες εἶναι δομημένες σε αὐτοτελεῖς σκηνές, μ' ἐπίκεντρο τον ἥρωα-πρωταγωνιστή και το πάθος του, οἱ χαρακτήρες ξεδιπλώνονται μέσ' ἀπό τον διάλογο ἀντιθετικά δια δραματικών δηλαδή συγκρούσεων, ὑπάρχει ἔντονη τραγική ειρωνεία, ἐνῶ στο τέλος ἐπέρχεται κάποιου εἶδους κάθαρση με τη μορφή της ἐξισορρόπησης και ἀποκατάστασης των πραγμάτων.

Αὐτό βέβαια δεν βλάπτει το ἔργο. Εὐκόλα μπορεῖ να στηθεῖ στη θεατρική σκηνή, ἐνῶ ταυτόχρονα διαβάζεται με ἀνεση και ἐνδιαφέρον. Καί τούτο προκύπτει ως συνέπεια της μαεστρίας της συγγραφῆς στη χρήση του διαλόγου: φυσικός, καθημερινός, πνευματώδης σε πολλά σημεία μ' ετοιμότητα και ποικιλία, γεμάτος ἀπρόοπτα, ευρήματα, ἀναγωγές στο παρελθόν, ἢ σ' ἄλλα πρόσωπα που σχηματίζουν ἔτσι ἓνα δεύτερο πλάνο.

Αλλά ας ἐπισκοπήσουμε ἀπό κοντά τις νουβέλες: στην πρώτη «*Τα Μαλλιά*» ο ἥρωας ο Μηνάς εἶναι ἀνθρωπος υποδειγματικός: γεμάτος ἀνθρωπιά, ἀφοσίωση στην οἰκογένεια και την εργασία του, μορφωμένος με πολλά πτυχία, ζει σ' ἓνα «ζεστό σπιτικό με τη στοργική, ἔξυπνη και καλλιερημένη γυναίκα του και τα δυο ὄμορφα κορίτσια τους που εἶναι τώρα φοιτήτριες.

Έν' αναπάντεχο όμως κτύπημα της μοίρας τον μεταβάλλει σε πρόσωπο τραγικό. Προσπαθεί να σηκώσει μόνος τον σταυρό του, γιατί από αλτρουϊσμό κι αγάπη δεν θέλει να μοιραστεί το βάρος με τ' άλλα αγαπημένα του πρόσωπα. Αυτό γίνεται αφορμή ν' αντιληφθεί κάποιες πικρές αλήθειες σχετικά με τ' ανθρώπινα που εξαιτίας της καλοσύνης του δεν μπορούσε ν' αποδεχτεί προηγουμένως. Η αποκάλυψη αυτή γίνεται για τον ήρωα μ' ένα βαθμιαίο βηματισμό μέσ' από έξι διαλογικές ενότητες σε σχήμα αντιπαράθεσης (αντίθεσης και ημιαντίθεσης) μ' ένα άλλο πρόσωπο. Στην πορεία του ήρωα προς την αλήθεια ο αναγνώστης θα πληροφορηθεί το τραγικό μυστικό του, θα μοιραστεί μαζί του τη δοκιμασία του, θα ζήσει τις απογοητεύσεις του και θα νιώσει ίσως στο τέλος ανακούφιση από κάποιου είδους «αποκατάσταση» που εξισορροπεί κάπως τα πράγματα.

Από την πρώτη στιγμή έχουμε μια προετοιμασία ένα προϋδεασμό για το πρόβλημα του ήρωα, ενώ κάποια ευρήματα με την αμφισημία τους γεννούν το ενδιαφέρον στον αναγνώστη ν' αντιληφθεί την πραγματικότητα. Η σκηνή τελειώνει με την ανεξήγητη αντίδραση-άρνηση του Μηνά, όταν μαθαίνει πως η μικρή του κόρη θέλει να κόψει τα μακριά εβένινα μαλλιά της.

Στο «Τελευταίο Χαρτί» ο ήρωας είναι εντελώς διαφορετικός από τον Μηνά. Ο Πέτρος Μπάκας είν' ο ένδοξος και περιβλεπτός ποιητής που καθηλώνει, υποτιμά κι απαξιώνει τους άλλους μέσα στην απέραντη εγωπάθεια και ματαιοδοξία του, ακόμη και τη νεαρή, όμορφη και πνευματικά καλλιεργημένη γυναίκα του. Αφού εξασφάλισε το βραβείο κι έγινε ακαδημαϊκός, επιδίδεται σε μια ματαιόσπουδη ζωή: συνεντεύξεις, διαλέξεις, δεξιώσεις, προβολή - κι αναπαύεται στις δάφνες του. Δεν του απομένει χρόνος να γράψει. Η όλη δράση που κατανέμεται σε πέντε διαλογικές ενότητες αρχίζει τη στιγμή που ένας νέος ποιητής, ο Σικελιώτης επισκέπτεται τον Μπάκα για να τον παρακαλέσει να τον συστήσει στον εκδότη του. Η γυναίκα του Μπάκα που γνωρίζει τον σύζυγό της καλά, ξέρει πως δεν θα το κάμει. Παρεμβαίνει λοιπόν ανάμεσα στον άντρα της και τον εκδότη και του δίνει αυτή τα ποιήματα του Σικελιώτη. Μαθαίνοντάς το ο Μπάκας γίνεται έξω φρενών προβαίνοντας σε μια αυτοαποκάλυψη. Όταν τα ποιήματα εκδίδονται, σημειώνουν τεράστια επιτυχία: ο Μπάκας λυσσάει κυριολεκτικά από το κακό και τη ζήλεια του συγκρούεται με τον εκδότη του, ενώ η γυναίκα του του ανακοινώνει πως θα τον εγκαταλείψει. Δυστυχώς, μόνος-αυτός και το μεγαλείο του - δέχεται την επίσκεψη του νέου ποιητή που έρχεται να του εκφράσει τις ευχαριστίες, την εκτίμηση και τον θαυμασμό του για την υποτιθέμενη βοήθεια και να του ζητήσει να μην τον υποστηρίξει στην απονομή του βραβείου, αφού υπάρχουν άλλοι ωριμότεροι απ' αυτόν. Μέσα σ' ένα κλίμα σαρκαστικής ειρωνείας ο Μπάκας διαφεύδεται από τον νέο ποιητή σχεδόν με τα ίδια, τα δικά του λόγια. +(σελ. 207-235).

Αγαπητοί φίλοι, η θεατρική πεζογραφία της Ειρένας Αδαμίδου, δεν είναι μόνο αμεσότητα που χαρίζει στον αναγνώστη, όπως η ίδια επεδίωξε, αλλά οι νουβέλες προσφέρουν στον προσεκτικό αναγνώστη πολλές προεκτάσεις και προβληματισμό πάνω σε κείρια και βασικά θέματα της ζωής. Επισημαίνουμε ενδεικτικά κάποιες: Ποια είναι η σωστή στάση απέναντι στους άλλους, να τους εμπιστεύεται κανείς προκαταβολικά και να 'ναι ανοικτός απέναντί τους ή να κρατά αποστάσεις και να προφυλάσσεται προλαμβάνοντας τις απογοητεύσεις από τις ανθρώπινες μικρότητες κι αδυναμίες; Μπορεί ο άνθρωπος να κρύβει την αλήθεια επ' άπειρο από τους άλλους και να σηκώνει μόνος τον σταυρό του; Έχει τη δύναμη η αλήθεια να λάμψει στο τέλος διαλύοντας τις ψευδαισθήσεις μας; Έχει το δικαίωμα ο ώριμος και φτασμένος να φράσσει τον δρόμο στους νέους; Πολεμώντας κανέναν κι εχθρευόμενος τους άλλους μπορεί να είναι ευτυχής κι ευχαριστημένος;

Μόλο που και στις δυο Νουβέλες το κύριο πρόσωπο, ο ήρωας είναι άντρας, η καθαρή επέρχεται με την πρωτοβουλία, την παρέμβαση και τη γενναιοφροσύνη της συζύγου. Στα «Μαλλιά», ενώ η γυναίκα του Μηνά μαθαίνει τελευταία τη συμφορά που τον έπληξε - χάνει σιγά-σιγά το φως του και θα μείνει σε λίγο τυφλός - με τη ρεαλιστική, τη γενναία και γεμάτη

αγάπη κι αφοσίωση στάση της, τον πείθει πως μπορεί να τον αντικαταστήσει στην εργασία του, κι έτσι τον παρηγορεί και τον στηρίζει μέσα στην απογοήτευση και την απελπισία του. Στο «Τελευταίο Χαρτί» η Έλενα με την παρέμβασή της γίνεται αιτία να διαψευσθεί ο άντρας της σχετικά με τη γνώμη που είχε για τους νέους δημιουργούς, να αξιωθεί την εκτίμηση, τον θαυμασμό και την αγάπη ενός νέου ανθρώπου για τη βοήθεια που δεν του έδωσε και να μάθει από τον νέο ποιητή και την ίδια τι σημαίνει αξιοπρέπεια και αγάπη.

Δεν ξέρω γιατί διαβάζοντας και προσπαθώντας να κατανοήσω εις βάθος τις νουβέλες της αγαπητής μου Ειρένας όχι μια φορά ήρθε στο μυαλό μου ένα θεατρικό έργο του Ίψεν που διάβασα πριν από πολλά χρόνια και κυριολεκτικά μ' ενθουσίασε. Δεν είναι από τα πιο γνωστά του, απ' αυτά που συχνά βλέπουμε στη σκηνή και ονομάζεται «Τα στηρίγματα της Κοινωνίας». Στο τέλος, αν θυμάμαι καλά, ο Δήμαρχος φανερά συγκινημένος παρατηρεί: «Εσείς οι γυναίκες, εσείς είσατε τ' αληθινά στηρίγματα της κοινωνίας» και μια από τις παρευρισκόμενες διερμηνυεί: «Το πνεύμα της αλήθειας και το πνεύμα της αγάπης, αυτά είναι τα στηρίγματα της κοινωνίας».

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

Victor Davis Hanson-John Heath, *Ποιος σκότωσε τον Όμηρο;* (εκδόσεις «Κάκτος»)

Σπάνια συνάντησα βιβλίο που να μιλά με τέτοιο πάθος για τον ελληνικό πολιτισμό, που να υπερασπίζεται με τόσο ένθερμο ζήλο τις κλασικές σπουδές, που να οδύρεται σχεδόν γιατί οι κλασικές σπουδές υποβαθμίζονται τις τελευταίες δεκαετίες, που να επιχειρηματολογεί με ενθουσιασμό για τη σημασία που έχει η ελληνική θεώρηση ζωής, όπως αυτή μας παραδόθηκε μέσα από τα αρχαία ελληνικά κείμενα. Ο Όμηρος βέβαια συνοψίζει συνεκδοχικά όλον αυτόν τον αρχαίο κόσμο, όλον αυτόν τον πολιτισμό που αποτελεί τη βάση αυτού που ονομάζουμε σήμερα «Δυτικό πολιτισμό».

Οι συγγραφείς δεν είναι Έλληνες. Αν ήταν, ίσως να μην ήταν τόσο πειστικοί, ίσως η κατηγορία του σοβινισμού να παραμόνευε να εκτοξευθεί κι από ομοεθνείς τους ακόμα (προπάντων απ' αυτούς!). Είναι Αμερικανοί κλασικιστές, καθηγητές σε Πανεπιστήμια της Αμερικής. Οι δυο καθηγητές ξεκινώντας να ερευνήσουν γιατί υπάρχει τόσο λίγο ενδιαφέρον για Κλασικές σπουδές στην Αμερική, θεωρούν σκόπιμο να αποδείξουν πρώτα γιατί οι Έλληνες είναι τόσο σπουδαίοι. Όλες οι αξίες, υποστηρίζουν, του σύγχρονου πολιτισμού είναι αξίες ελληνικές. Η συνταγματική δημοκρατία, η ελευθερία του λόγου, η ατομική ιδιοκτησία, ο διαχωρισμός θρησκείας και κράτους, η ελεύθερη οικονομία είναι έννοιες και αξίες καθαρά ελληνικές. Ακόμα και «το Ίντερνετ και η όλη ηλεκτρονική επανάσταση απορρέουν εύλογα από το πολιτισμικό κληροδόχημα των Ελλήνων της ανοιχτής έρευνας, της αυτοκριτικής, της αντιαριστοκρατικής σκέψης, της ελεύθερης έκφρασης και της πίστης τους στον καθαρό λόγο και στην επιστήμη, απαγοσρωμένα από τις επιταγές του στρατηγού, του ιερέα ή του βασιλιά».

Οι συγγραφείς δεν προσπερνούν χωρίς απάντηση και τις κατά καιρούς κατηγορίες εναντίον του ελληνικού πολιτισμού. Απαντούν με επιχειρήματα στην κατηγορία της ύπαρξης του θεσμού της δουλείας στην Αρχαία Ελλάδα ή της κατώτερης θέσης της γυναίκας.

Αλλά, θα μπορούσε να πει κανείς, όλες αυτές τις αξίες δεν θα μπορούσαμε να τις οικειοποιηθούμε μέσα από δόκιμες μεταφράσεις; Όχι, απαντούν. Τα Ελληνικά, «η ωραιότερη ακουστικά γλώσσα στον κόσμο», «εξακολουθούν να είναι το αθάνατο νερό που δίνει ζωή στη μάθη-

ση, ένα δώρο που η αποκτησή του μπορεί να αλλάξει τον τρόπο που δουλεύει ο νους του ανθρώπου». Λένε ακόμα οι Αμερικανοί κλασικιστές: «Η ελληνική σοφία διαχέεται βαθιά μέσα μας όχι απλώς για το τι λείει, αλλά λόγω της δύναμης και της χάρις του τρόπου με τον οποίο το λείει».

Τις θέσεις τους οι δυο συγγραφείς υποστηρίζουν όχι μόνο θεωρητικά αλλά και με την ανάλυση συγκεκριμένων κειμένων. Μέσα από την *Αντιγόνη*, για παράδειγμα, καταδεικνύουν επτά πολιτισμικές αξίες που είναι απόλυτες αρχές και αξίες και του δικού μας πολιτισμού. Τέτοιες, λένε, μπορούν να βρεθούν σε κάθε κομμάτι της ελληνικής γραμματείας.

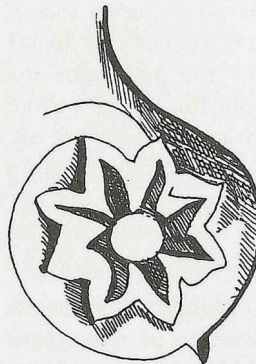
Από το πασίγνωστο απόσπασμα του ζ της *Οδύσσειας*, τη συνάντηση του ναυαγού Οδυσσέα με τη νεαρή βασιλοπούλα Ναυσικά στο νησί των Φαιάκων, μπορούν να αντληθούν ένα σωρό πολύτιμες πληροφορίες αξιοποιήσιμες σε δεκάδες άλλους κλάδους: Κοινωνιολογία, ανθρωπολογία, ιστορία και αρχαιολογία, ηθική, επικοινωνία κτλ. Παραθέτουν ακόμα αποσπάσματα στο πρωτότυπο από αρχαία ελληνικά κείμενα, τα οποία και σχολιάζουν για να αποδείξουν ότι ποτέ, καμιά μετάφραση δε θα μπορούσε να τα αποδώσει.

Μήπως, όμως, η αρχαία Ελλάδα είναι κάτι άλλο από τη σημερινή; Όχι απαντούν και πάλι οι Hanson και Health. Η αρχαία Ελλάδα «υπάρχει ακόμα. Η γενέτειρα του Ησίοδου, η Άσκρα, είναι εκεί, πλάι στον Ελικώνα. Η περικεφαλαία του στρατηγού Μιλτιάδη βρίσκεται σ' ένα ράφι του μουσείου της Ολυμπίας. Ο θηβαϊκός Ιερός Λόχος κοιμάται ακόμη – μέχρι τούτο τον αιώνα – ανενόχλητος κάτω από το περήφανο λιοντάρι στη Χαιρώνεια». Και παροτρύνουν στη συνέχεια τους κλασικιστές να επισκέπτονται τη σύγχρονη Ελλάδα.

Τέλος, καταλήγουν με συγκεκριμένες εισηγήσεις για το τι πρέπει να γίνει για να ξαναβρουν οι κλασικές σπουδές τη θέση που τους αρμόζει στα αμερικανικά πανεπιστήμια.

Το «Ποιος σκότωσε τον Όμηρο» είναι ένα βιβλίο που πρέπει να διαβαστεί όχι μόνο από όλους τους φιλόλογους αλλά και από όλους τους σκεπτόμενους ανθρώπους και όλους τους σοφούς πολιτικούς που αποφάσισαν τον εξοστρακισμό των Αρχαίων από τα δικά μας σχολεία και Πανεπιστήμια. Εμάς που θα 'πρεπε να 'μαστε οι πρώτοι που θα τα υπερασπιζόμαστε.

ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

Η ΠΙΖΑΝΕΛΛΑ ΤΟΥ G. D' ANNUNZIO ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Χάρης στον Ιταλομαθή Γιώργο Χατζηκωστή *Ἡ Πιζανέλλα* του Gabriele D' Annunzio, ντυμένη με λαμπρή ελληνική εσθήτα, έχει καταπλεύσει στην Κύπρο. Φιλολογικό γεγονός μεγάλης σημασίας για περισσότερους από ένα λόγους. Πρώτα για τη θέση που ο ποιητής της έπαυλης Vittoriale κατέχει στην ιστορία μας, τόσο τη λογοτεχνική όσο και την πολιτική. Ύπειτα γιατί, αν εξαιρέσουμε τον *Πετραρχισμό* στην Κύπρο του 16ου αιώνα, είναι η πρώτη φορά που ένας Ιταλός συγγραφέας μεταφράζεται από Κύπριο, μολοντί, από τη *Θεία Κωμωδία* του Dante ως τα *Ποιήματα* του Quasimodo, είναι πολλά τα Ιταλικά άριστουργήματα που μεταφράστηκαν στα ελληνικά. Τέλος το γεγονός αυτό μαρτυρεί επίσης ότι η αναστάτωση που προκλήθηκε στην Κύπρο το 1974 εξ αιτίας της Τουρκίας (εισβολή και διαίρεση του νησιού στα δύο) δεν ανέκοψε, αντίθετα πολλαπλασίασε την πολιτιστική ζωή και δράση, που έχουν τις ρίζες τους στον Ἀπελευθερωτικό Ἀγώνα (1955-1959) έναντι της βρετανικής αποικιοκρατίας.

Ὁ Γ. Χατζηκωστής, συγγραφέας μεταξύ άλλων και ενός δοκιμίου με τον τίτλο *Ἡ Κύπρος στον Dante, τον Petrarca και τον Boccaccio*, έδωσε ένα πρώτο δείγμα του ενδιαφέροντός του για τον D' Annunzio και ειδικά για την *Πιζανέλλα* πριν από 12 χρόνια με ένα από τα λήμματα που έγραψε ως συνεργάτης σε θέματα που αφορούν την Ἰταλία στη *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια* (λήμμα Ντ' Ἀννούντσιο, τόμ. 10, 1989, σσ, 269-270).

Ἡ τραγωδία, τοποθετημένη στην Κύπρο στα χρόνια της Φραγκοκρατίας, γράφτηκε από τον D' Annunzio, όπως είναι γνωστό σε όλους, απ'ευθείας στα γαλλικά: ακολουθώντας ο συγγραφέας ανέθεσε τη μεταφορά της στα Ιταλικά στον δημοσιογράφο - συγγραφέα Ettore Janni. Γιατί στα γαλλικά, μιά μιλά γι'αυτό ο ίδιος στο έργο του *Teneo te Africa*, όταν θυμάται με υπερηφάνεια τις μελέτες του για την κατάκτηση d' une plus grande patrie (*μιάς πιο μεγάλης πατρίδας*), της Γαλλίας. Μελέτες που ανάγονται στα πανεπιστημιακά του χρόνια στην Sapienza της Ρώμης, όπου διετέλεσε μαθητής του Ernesto Monaci, καθηγητή της ρομαντικής φιλολογίας και εισηγητή της διδακτορικής του διατριβής, που περιλάμβανε το *Chanson de Roland* (*Τραγούδι του Ρολάνδου*) και το *Lai d' Eliduc* (*Θρήνος του Eliduc*), λογοτεχνικά μνημεία της αρχαίας γαλλικής της περιόδου των ίπποτών. Θά την κατακτήσει στα 48 του χρόνια, με τη δημοσίευση στο Παρίσι - που την ακολούθησε μια πολύκροτη επιτυχία στη σκηνή (χάρης και στην ήθοποιό *Ida Rubinstein* και στον σκηνοθέτη *Baski*) - του έργου *Le Marture de Saint Sebastien* (*Τό Μαρτύριο του Ἁγίου Σεβαστιανού*) (1911), γραμμένου σε αρχαϊκά γαλλικά, τέλειου από λογοτεχνική άποψη, σε βαθμό που προκάλεσε τον υπερβολικό έπαινο των κριτικών της εποχής, μεταξύ των οποίων και ο Anatole France. Δύο χρόνια μετά ακολούθησε το έργο *La Pisanelle ou la mort parfumée* (*Ἡ Πιζανέλλα ἢ ὁ εὐδωδιασμένος θάνατος*), το οποίο, εξ αιτίας της εξαντλητικής γλωσσικής του σύνθεσης και του υπέρμετρου ντεκατεντισμοῦ του, δεν εξασφάλισε επιτυχία παρόμοια με το πρώτο.

Αυτό το τελευταίο έργο (ένας πρόλογος και τρεις πράξεις) είναι καρπός θαυμαστής πολυμάθειας και σπάνιας δημιουργικής ικανότητας, η οποία με πρωτότυπο τρόπο αναπλάσσει και συμφύρει τις ιστορικές πηγές και εκείνες των κυπριακών λαϊκών ασμάτων, από τις οποίες άντλει ο συγγραφέας. Πρωταγωνιστής είναι κάποια Catalina di Simon Rustichelli από την Πίζα, νεαρή έλευθεριών ήθων, η οποία, αφού έπεσε αιχμάλωτη στα χέρια των Σαρακηνών, «έλευθερώνεται» από τους χριστιανούς, πού, φτάνοντας στην Ἀμμώχωστο, την βγάζουν σε δημοπρασία. Ἀπό εκεί την αποσπᾶ ὁ νεαρός βασιλιάς Οὐγέττος, πραγματικό ιστορικό πρόσωπο, που πέθανε μόλις δεκαπέντε χρονών - τὸν διαδέχθηκε στὸν θρόνο ὁ ανεπιός του Οὐγος - τὸ 1267, ἔτος στὸ ὁποῖο ταλαιπώρησαν τὸ Νησί σεισμοί, λοιμοί καὶ ἀκρίδες, ὅπως μαθαίνομε ἀπὸ

τόν χρονογράφο Φλώριο Βουστρώνιο. Σέ όλα αὐτὰ ὀφείλεται, μέσα στήν τραγωδία, ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς μεγάλης προσμονῆς μιᾶς ἀγίας πού θά φθάσει γιά νά σώσει τὸ Νησί ἀπὸ τέτοιες μάστιγες, καί στήν ὁποία ὁ λαὸς δίνει τὸ ὄνομα Ἁγία Περιπλανώμενη ἢ Ἁγία Ἀλήτη, γιά νά τὴν ταυτίσει τελικὰ μὲ τὴν Πιζανέλλα (σὴν ὁποία ταιριάζει μάλλον τὸ ὄνομα Δαμμονική Ἀφροδίτη), ἐπειδὴ ἔφατσε δεμένη στήν Ἀμμόχωστο τὴ στιγμή πού ἔμπαινε στό λιμάνι ἕνα φορτίο σιταριοῦ γιά τὸ πεινασμένο πλῆθος. Ὁ ἴδιος ὁ βασιλιάς Οὐγγέττος πιστεύει σ' αὐτό, ὄντας βέβαιος ὅτι ὁ Θεὸς τὴν ἔχει προορισμένη ὡς σύζυγό του, προκαλώντας ἔτσι τὴν ὀργή τῆς βασίλισσας μητέρας του, πεθαμένης ἤδη ἀπὸ τὸ 1261, ἀλλὰ, γιά τὴν πλοκή τοῦ δράματος, θεωρούμενης ἀκόμη ζωντανῆς στὰ 1267. Γιά νά ἐμποδίσει τὸν γάμο τοῦ γιοῦ της μὲ μιὰ πόρνη, προσκαλεῖ τὴν Πιζανέλλα στό φρούριο τῆς Κερύνειας, ὅπου βάζει τίς σκλάβες της νά τὴν πνίξουν κάτω ἀπὸ σωρούς τριαντάφυλλα, ἐνῶ οἱ μουσικοί, ὑπὸ τὴν ἀπειλὴ ἐνὸς τοξότη, ὑποχρεώνονται νά παίζουν γιά νά καλύπτουν τίς κραυγές της.

Ὁ D' Annunzio ἀποδίδει στὴ βασίλισσα μιὰ μοχθηρία πολὺ λεπτὴ σὲ σύγκριση μὲ τὴ χοντρὴ καὶ ἄγρια, μὲ τὴν ὁποία ἕναν αἰῶνα ἀργότερα θά σπιλωθεῖ ἡ σύζυγος τοῦ βασιλιᾶ Πέτρου (1359-1369). Αὐτὸς εἶχε μιὰν ἐρωμένη, τὴν Ἰωάννα Λ' Ἀλεμάν, πού ἡ βασίλισσα, ἐνῶ ἐκεῖνος βρισκόταν στὴ Δύση γιά ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ὅπως διαβάζομε στὸν Λεόντιο Μαχαιρά, τὴν ὑπέβαλε σὲ βασανιστήρια γιά δυὸ ὀλόκληρες μέρες γιά νά τὴν κάνει νά ἀποβάλλει τὸ παιδί τοῦ Βασιλιᾶ, χωρὶς νά τὸ πετύχει. Ὁ χρονογράφος γράφει ὅτι δὲν γνωρίζει τί ἔκαμε τελικὰ ἡ βασίλισσα τὸ βρέφος, γνωρίζει ὅμως ὅτι ἡ Ἰωάννα, μετὰ τὸν τοκετὸ, μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴ φυλακὴ σὲ μοναστήρι, ὅπου ἔμεινε ὡς τὴν ἐπιστροφή τοῦ βασιλιᾶ. Ἐκεῖνος, μὲ βάση τὸ τάμα πού ἔκανε κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς τρικυμίας ἀπὸ τὴν ὁποία μόλις σώθηκε, ἔρχισε μιὰ σειρά προσκνημάτων μετανοίας σὲ χώρους θρησκευτικούς· ἔτσι συνάντησε καὶ τὴν ἐρωμένη του, τὴν ὁποία ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸ μοναχικὸ σχῆμα πού τῆς εἶχε ἐπιβληθεῖ χωρὶς τὴ θέλησή της. Μιὰ συνωμοσία ἔβαλε γρήγορα τέλος στὴν ἴδια τὴν ὑπαρξὴ τοῦ βασιλιᾶ· οἱ λεπτομέρειές της ἔδωσαν τροφή στὴ δημοτικὴ ποίηση πού ἱστορεῖ τὴ σκληρὴ μοῖρα τῆς νεαρῆς ἐρωμένης του Ἀροδαφνούσας, τὴν ὁποία ἡ ἀπατημένη βασίλισσα προσκαλεῖ στό παλάτι τὴν πρώτη φορὰ γιά νά τὴ γνωρίσει καὶ τὴ δεύτερη γιά νά τὴ ρίξει στὴν πυρὰ ἐνὸς φούρνου, ὅπου ἀργότερα θά θανατωθεῖ καὶ ἡ ἴδια.

Ὅπως σὲ κάθε σελίδα τῶν *Promessi Sposi (Μελλονύμφων)*, βαραίνει ἡ ἐποχὴ τῆς ἰσπανικῆς κυριαρχίας στὴν Ἰταλία, ἔτσι καὶ στὴν τραγωδία *Ἡ Πιζανέλλα* βαραίνει ἡ φραγκικὴ κυριαρχία, μὲ τὴ μεγαλοπρεπὴ αὐλὴ της, μὲ τίς δολοπλοκίες καὶ τὴν καταπίεσή της, μὲ τὴ φεουδαρχικὴ τῆς κοινωνία, τίς ἀντιπαράθεσις ἀνάμεσα στοὺς ὀρθόδοξους καὶ τοὺς λατίνους ἐπισκόπους καὶ τὴν παρουσία τῶν φιλόνεικων βενετσιάνων καὶ γενοβέζων πού δίνεται μὲ εἰκόνες συνόλων. Ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴ μορφὴ κοινωνίας ἀσκείται μιὰ διακωμώδηση, κάποτε καυστικὴ, συχνὰ χοντρὴ καὶ ἀγενής, ὅπως στίς φαρσοκωμωδίες, στηριγμένη σὲ δισημίες καὶ λογοπαίγνια, ταιριαστὴ περισσότερο σὲ εὐθυμες παρὰ σὲ *σοβαρὲς ἱστορίες*, ὅπως τίς ὑποδιαιρεῖ ἡ κριτικὴ. Μιὰ διακωμώδηση, τελικὰ, πού σατιρίζει καὶ ρίχνει τὰ βέλη της πάνω σὲ Ἑλλήνες καὶ Λατίνους (στὸν Πρόλογο), πάνω σὲ ταπεινὲς μοναχές καὶ ἰσχυροὺς (στὴ 2η Πράξη), χωρὶς ποτὲ νά φτάνει στὰ ἄκρα, γατιὸ ὁ D' Annunzio, στό βάθος, διασκεδάσει νά ζωγραφίσει μὲ ζωντανὰ χρώματα τὴ νοστρωσία καὶ τὰ ἦθη ἐκείνων πού ἦταν τότε σημαντικοὶ στὴν Κύπρο. Σ' αὐτὸ εἶναι πιὸ κοντὰ στὰ *Romans de Renard* (Ἱστορίες τῆς Ἀλεπούς), πού εἶχαν στόχο τὴν ἀριστοκρατία, καὶ πιὸ μακριὰ ἀπὸ τοὺς *fableaux* πού στόχευαν τοὺς ἀστοὺς.

Ὁ μεταφραστὴς ὄχι μόνον ξεπέρασε τίς δυσκολίες πού παρουσιάζει ἡ ὑψηλὴ καὶ ἐπιτηδευμένη γλῶσσα τοῦ ἰταλικοῦ κειμένου τοῦ Janni, πιστοῦ μεταφραστῆ τοῦ γαλλικοῦ κειμένου, ἀλλὰ πέτυχε ταυτόχρονα νά δώσει πλήρως στὸ ἑλληνικὸ κείμενο τὴν ντανουντσιανὴ ἀτμόσφαιρα πού περιβάλλει τὴν ἱστορία τῆς νεαρῆς ἀπὸ τὴν Πίζα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. G. D' Annunzio, *Ἡ Πιζανέλλα - Τὸ Κορίτσι ἀπὸ τὴν Πίζα* - Λευκωσία 2001, μετάφραση τοῦ Γ. Χατζηκωστή (ἀφιερωμένη ἀπὸ τὸν μεταφραστὴ *Στοὺς σκληροὺς ἀγῶνες τοῦ κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα στοὺς μακροὺς αἰῶνες τῆς δουλείας του γὰ ἐπιβίωση καὶ προκοπή*).
2. Ἡ ἱστορία τῆς Ἀροδαφνούσας ἔχει ἐπίσης τροφοδοτήσει τὴ φαντασία ποιητῶν τοῦ ἐπιπέδου τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς πρὸ μεγάλους ἐμπροσώπους τῆς ἐλληνικῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας, ὁ ὁποῖος πέθανε πρὶν τρία μόλις χρόνια.

Αιολικά Γράμματα, Χρόνος 32ος, Γεν-Φλεβ. 2002, Τεύχ. 193

Το τελευταῖο τεύχος του περιοδικοῦ *Αιολικά Γράμματα*, ἐνὸς ἀπὸ τα μακροβιότερα ἐλληνικά λογοτεχνικά περιοδικά, εἶναι ἀφιέρωμα στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ στὸν Μυτιληνιὸ ποιητὴ Χριστόφορο Αγρατέλλη.

Το κύριο ἀρθρο του περιοδικοῦ, γραμμένο ἀπὸ τον εκδότη-διευθυντὴ Κώστα Βαλέτα, ἀποτελεῖ μια ἐντονη διαμαρτυρία στὴ δήλωση τῆς Επιτρόπου στὴν Ευρωπαϊκὴ Ἐνωση Ἄνας Διαμαντοπούλου, που εισηγήθηκε τὴν καθιέρωση τῆς Ἀγγλικῆς ὡς δεύτερης επίσημης γλῶσσας τῆς Ελλάδας. Το ἀρθρο, ὄχι μόνο ἀνασκευάζει τα ἐπιχειρήματα τῆς Επιτρόπου, ἀλλὰ με στοιχεῖα καὶ παραδείγματα ἀπὸ πλείστες ἄλλες χώρες τεκμηριώνει τὴ σημασία που ὅλοι οἱ λαοὶ ἀποδίδουν στὴν ἐθνικὴ τους γλῶσσα, ἐνῶ παράλληλα τονίζει τὴν ἀξία καὶ τὴν παραγομότητα τῆς Ἑλληνικῆς.

Βέβαια, στὸ ἴδιο ἀρθρο δηλώνεται ὅτι ὄχι μόνο το ἐπίσημο ἐλληνικὸ κράτος ἀπορρίπτει μια τέτοια προοπτικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ κ. Διαμαντοπούλου διευκρινίζοντας δήλωσε ὅτι ἐννοοῦσε τὴν ἀνάγκη γιὰ καλὴ γνῶση τῆς Ἀγγλικῆς.

Στὸ ἴδιο τεύχος ἀκολουθεῖ ἓνα μικρὸ ἀφιέρωμα στὸν ποιητὴ Χριστόφορο Αγρατέλλη ἀπὸ τὴ Λέσβο, που ζεῖ τώρα στὴν Ουάσιγκτον καὶ ἐργάζεται στὴ ΝΑΣΑ. Ἡ ἀνθολόγηση τῶν ποιημάτων του που παρατίθεται μας ἐκπλήσσει τόσο με τὸν πλοῦτο τῶν θεμάτων ὅσο καὶ με τὸν λυρισμὸ καὶ τὴν τεχντροπία. Σταματάμε ἰδιαίτερα σε μερικά ἐξοχα σονέττα, ποιητικὸ εἶδος που σπανίζει στὶς μέρες μας. Το μικρὸ δείγμα τῆς ποιήσεώς του που παραθέτουμε ἔχει πηγὴ ἐμπνεύσεως τὴν Κύπρο καὶ ἐπίδραση ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγούδι.

ΤΟ ΑΛΟΓΑΤΑΚΙ ΤΗΣ ΕΓΚΩΜΗΣ

Ἔστι δε Κύπρος

Ἐγκωμη που ἦσουν ἐγκωμη κι εἶχες πουλιά στον κήπο
 Κι εἶχες λουλούδια στὴν αὐλή, κοχύλι στα πελάγη
 Κι ἓνα δικέφαλο αὐλό να χλμεντρᾶει τὴ νύχτα
 Καὶ να σφυρίζει στο νερό τὴ στέρνα σαν ποτίζει
 Πες μου πού πήγαν τα πουλιά να κλάψω τα λουλούδια
 Τώρα που ἀρχίτισε τὸ φως στο χῶμα καὶ σκορπᾶει
 Καὶ δε λυγὰ ἡ ἀλυγαριά δεν τραγουδάει τὴ νύχτα
 Μόνο μαδιέται τὸ νερό στὴν ἄμμο καὶ παγώνει.

Ποικίλες ἄλλες συνεργασίες, μελέτες, ποίηση καὶ πλούσια βιβλιοπαρουσίαση συμπληρῶνουν τὸ ἀξιόλογο αὐτὸ τεύχος τῶν *Αιολικῶν Γραμμάτων*.

ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

Πολυφωνικόν, *Ανθολόγιο Ηπειρωτικής Ποίησης*, Έκδ. Νομαρχιακής Διοίκησης Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2001. (Ανθολόγηση Τάσος Πορφύρης).

Σε ένα ογκώδη τόμο 671 σελίδων ανθολογήθηκαν Ηπειρώτες ποιητές που είχαν προσκληθεί στη συνάντηση Ηπειρωτών Λογοτεχνών στην Κόνιτσα στις 15-23 Αυγούστου 2000. Στον τόμο παρουσιάζονται με αλφαβητική σειρά και με τα εκδοθέντα ποιητικά τους έργα. Ανάμεσά τους πολύ γνωστοί ποιητές, όπως ο Μιχάλης Γκανάς, ο Γιάννης Δάλλας, ο Νίκος Χουλιαράς και άλλοι.

Εντυπωσιακή, πράγματι, η ηπειρωτική ποιητική παραγωγή, τόσο σε ποσότητα, όσο και σε ποιότητα. Πιστεύουμε όμως πως ένας κατάλογος περιεχομένων και ένας εκτενέστερος και πιο κατατοπιστικός πρόλογος θα διευκόλυνε περισσότερο τη χρήση του τόμου και θα βοηθούσε τον αναγνώστη στο να έχει μια συνοπτικότερη εικόνα της ποιητικής δημιουργίας της Ηπείρου.

Και έτσι όμως η αξία του τόμου δεν μειώνεται και είναι πράγματι αξιέπαινη η πρωτοβουλία της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων για την έκδοση αυτή.

ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΑ

- Μαρούλας Ίακωβίδου- Βιολάρη: «Μνήμες του '74». Έκδοση Έλληνικού Πνευματικού Όμιλου Κύπρου, Λευκωσία 2001.
- Γεώργιου Χατζηκωστή: 'Ο κόσμος της Κύπρου στο ιστορικό δράμα, "La Pisanella" του Gabriele D' Annunzio, Λευκωσία 2001.
- Τάσου Αριστοτέλους: Ποιήματα, Λεμεσός 2001.
- Σεβαστής Χαβιαρά - Καραχάλιου: «Λωλόδεντρα», έκδοση Περιοδικού «Δάφνη», Χίος 2001.
- Σεβαστής Χαβιαρά - Καραχάλιου: «Τα θεραπευτικά Βότανα της Χιακής Γής, Χίος 2001.
- Άνδρούλας Νεοφύτου - Μούζουρου: «Κύπρος, γλυκό νησί» (Μέσα από την ποίηση), Λευκωσία 2001.
- Ρούλας Ίωαννίδου - Σταύρου: «Στὰ Μετόπισθεν» (διηγήματα για ένα μεγάλο άγώνα). «Πολυφωνικόν», Άνθολογία Ήπειρωτικής ποίησης, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ίωαννίνων, 2001.
- Κυπριακό Κέντρο Πέν: «Λογοτεχνικά Πορτρέτα», τόμος Β' (Κύπριοι ποιητές και πεζογράφοι), εκδόσεις Άρμίδα 2001.
- Τάσου Αριστοτέλους: «Οί Άθεόφοβοι», Λεμεσός 2001.
- Δήμος Λευκωσίας: ΞΩρες της Λευκωσίας στην ποίηση των Κυπρίων 1980-1999 Β' τόμος.
- Νάγιας Ρούσου: «Τηλεόραση - Πολιτιστική Ταυτότητα της Κυπριακής Νεολαίας», Λευκωσία 2002.
- Ίάκωβος Κυθρεώτης: «Κυπριανός ό Έθνομάρτυρας», Λευκωσία 2001.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀριάδνη: Ὀκτώβριος - Δεκέμβριος 2001, ὑπάρχει ποίημα τοῦ Διονύση Πιτταρά «Κύπρος μακρινή καὶ μόνη».

Σύνδεσμος: Τεύχος 365, Ἰανουάριος 2002, τεύχος 366 Φεβρουάριος 2002.

Νέα Ἐποχή: Τεύχος 3-4 (268-269), 2001.

Λογοτεχνία τώρα: Ἰανουάριος 2002.

Αἰολικά Γράμματα: Τεύχος 193. Ἰανουάριος - Φεβρουάριος 2002. Ὑπάρχουν τὰ ποιήματα τοῦ Χριστόφορου Ἀγριτέλλη «Κύπρος» καὶ «Τὸ Ἄλογάκι τῆς Ἐγκωμης».

S'Ilagus: Ἰανουάριος - Φεβρουάριος 2002 (Ἰταλικό).

Unesco: Δελτίο Κυπριακῆς Ἐπιτροπῆς, Σεπτέμβριος - Δεκέμβριος 2001.

Μοριᾶς: Ὀκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος.

Φηγός: Τεύχος 11. Καλοκαίρι 2001.

Φύση καὶ Ζωή: Τεύχος 121. Ἰούλιος - Αὐγουστος - Σεπτέμβριος 2001.

Καλαρρυτιωτικά Νέα: Ἰούλιος - Αὐγουστος 2001, Σεπτέμβριος - Ὀκτώβριος καὶ Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2001.

Μικροφιλολογικά: Τεύχος 10, Φθινόπωρο 2001.

Σύγχρονη σκέψη: Σεπτέμβριος - Ὀκτώβριος 2001.

Νέα Ἀριάδνη: Τεύχος 31. Ἰούλιος - Σεπτέμβριος 2001.

Φωνὴ Ὁρθοδοξίας: Σεπτέμβριος 2001, Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Αὐστραλίας.

Αἰολικά Γράμματα: Τεύχη 191-192. Σεπτέμβριος - Ὀκτώβριος καὶ Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2001.

Δαυλός: Νοέμβριος 2001, τεύχος 239, Δεκέμβριος 2001, τεύχος 240.

Νέα Ἐποχή: Τεύχος 2 (267), 2001.

Λογοτεχνία Τώρα: Ὀκτώβριος 2001.

Τριφυλλιακὴ Ἑστία: Τεύχος 115 καὶ τεύχος 116.

Πόρφυρας: Ὀκτώβριος - Δεκέμβριος 2001.

Ἄνευ: Τεύχος 20, Φθινόπωρο 2001.

Cyprus: P.I.O. 1, 2001.

Ἴσοζύγιο: Ἀρχῆς Ἀναπτύξεως 2002.

Φωνὴ Ὁρθοδοξίας: Τεύχος 266. Αὐστραλία.

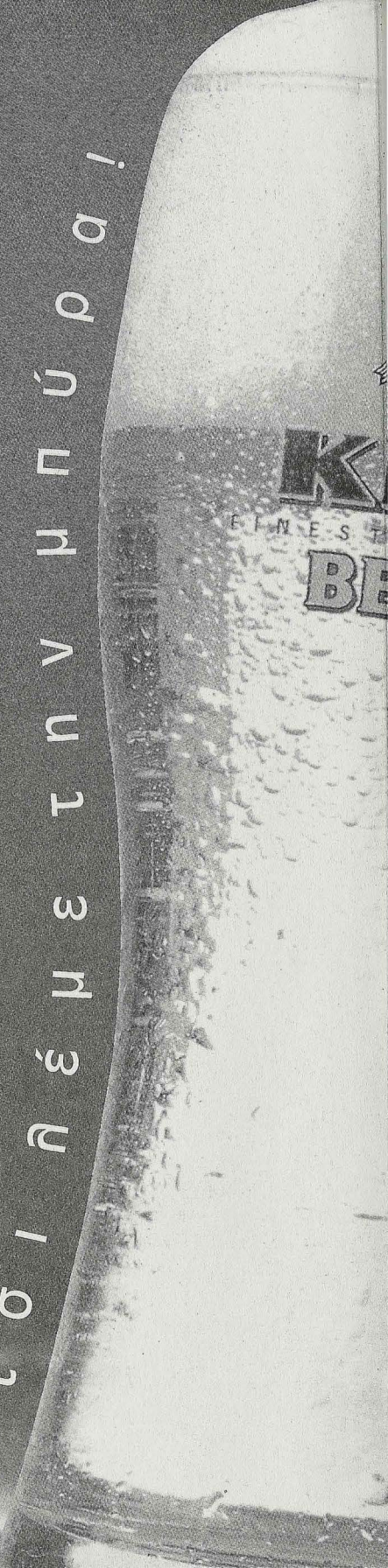
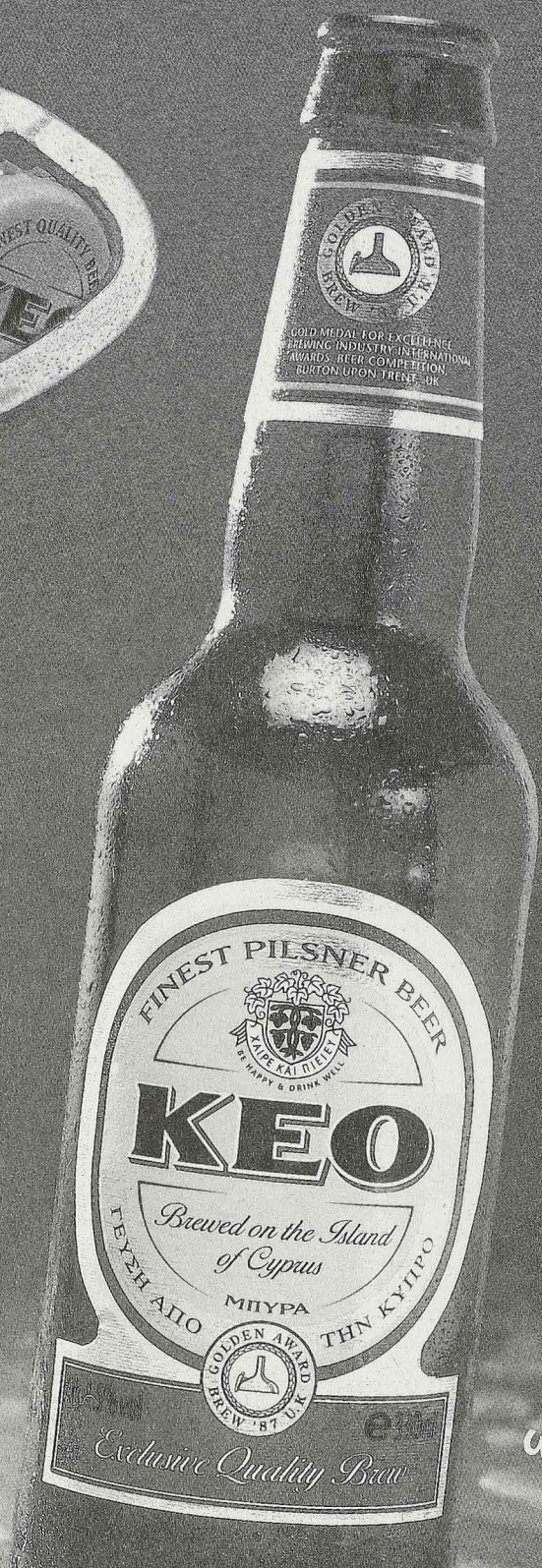
Καλαρρυτιωτικά Νέα: Σεπτέμβριος - Ὀκτώβριος 2001.

Σύγχρονη Σκέψη: Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2001. Ὑπάρχει ἄρθρο τοῦ Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη (Τὰ Ἑλληνικά Γράμματα).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: Τò Παγκύπριο Γυμνάσιο τίμησε τόν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου – Ἡ γλώσσα τοῦ ὑπό ἴδρυση Πανεπιστημίου Ἐφαρμοσμένων Ἐπιστημῶν καὶ Τεχνῶν – Ἀνδρεανή Ἡλιοφώτου: Παρουσίαση τοῦ βιβλίου «Πορεία πρὸς Ἀμμόχωστο» τοῦ Βία Λειβαδά – Νίκη Λαδάκη - Φιλίππου: Ἀθηναϊκὸ Ἡμερολόγιο – Κίκα Ὀλυμπίου: Κρατικὰ Βραβεῖα Λογοτεχνίας καὶ Βραβεῖα Παιδικῆς/Νεανικῆς Λογοτεχνίας καὶ Εἰκονογράφησης γιὰ ἐκδόσεις τοῦ 2000 – Ἀπονομὴ Βραβείου στὸ Ἐθνικὸ Ὁδεῖο Κύπρου – Michele Iannelli, Ἀγγέλα Στεργίου: Ἐπιστολὲς πρὸς τὸ περιοδικὸ – Κώστας Σαρδέλης: Δημήτρη Ἀνδρεόπουλου, «Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Αἰσθητικῆς» – Ἀνδρεανή Ἡλιοφώτου: Εἰρήνας Ἰωαννίδου - Ἀδαμίδου «Τὰ Μαλλιά», «Τὸ τελευταῖο χαρτί» (νουβέλες) – Κίκα Ὀλυμπίου: V. Hanson καὶ J. Health, Ποιὸς σκότωσε τὸν Ὅμηρο; – Michele Iannelli: Ἡ «Πιζανέλλα» τοῦ G.D' Annunzio σὲ ἑλληνικὴ μετάφραση – Κίκα Ὀλυμπίου: Αἰολικὰ Γράμματα, Τεύχος 193 - Πολυφωνικόν, Ἀνθολόγιο Ἡπειρωτικῆς Ποίησης.

ε τ ο ι η έ μ ε τ η ν υ μ π ύ ρ α ι